БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КП ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР КОМИТЕТЛАРИ, МЕҲНАТКАШЛАР ДЕПУТАТЛАРИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ ҲАМДА ШАҲАР СОВЕТЛАРИНИНГ ОРГАНИ

13 йил чиқиши
№ 69 (3297).
6 апрель
ЧОРШАНБА
1966 йил
Баҳоси 3 тийин.

КЕЧА КРЕМЛНИНГ СЪЕЗДЛАР САРОЙИДА ПАРТИЯМИЗНИНГ XXIII СЪЕЗДИ ЎЗ ИШИНИ ДАВОМ ЭТТИРДИ. ЭРТАЛАБКИ МАЖЛИСДА ЯНГИ БЕШ ЙИЛЛИК ПЛАН ЮЗАСИДАН КПСС XXIII СЪЕЗДИНИНГ ДИРЕКТИВАЛАРИ ТЎҒРИСИДА СССР МИНИСТРЛАР СОВЕТИНИНГ РАИСИ ЎРТОҚ А. Н. КОСИГИННИНГ ДОКЛАДИ ТИНГЛАНДИ ВА МУҲОКАМА ҚИЛИНДИ.

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XXIII съезди тўғрисида

ИНФОРМАЦИОН БИЛДИРИШ

5 апрелда Москвада, Кремлнинг Съездлар саройида Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XXIII съезди ўз ишини давом эттирди.

Эрталабки мажлисда СССР халқ хўжалигини ривожлантиришнинг 1966—1970 йилларга мўлжалланган беш йиллик плани юзасидан КПСС XXIII съездининг Директивалари тўғрисида СССР Министрлар Советининг Раиси ўртоқ А. Н. КОСИГИН доклад қилди. Уни съезд делегатлари ва меҳмонлари қизғин кутиб олдилар.

Кечқурунги мажлисда съезд докладни — СССР халқ хўжалигини ривожлантиришнинг 1966—1970 йилларга мўлжалланган беш йиллик плани юзасидан КПСС XXIII съезди Директиваларини муҳокама қилишга киришди.

Мажлисда Украина ССР Министрлар Советининг Раиси В. В. ЩЕРБИЦКИЙ, КПСС Олтой ўлка комитетининг биринчи секретари А. В. ГЕОРГИЕВ, РСФСР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари, РСФСР Госпланининг раиси К. М. ГЕРАСИМОВ ўртоқлар сўзга чиқдилар.

Делегатлар ва меҳмонлар томонидан қизғин кутиб олинган чет эл коммунистик ва ишчи партияларининг вакиллари: Ҳиндистон Коммунистик партияси Миллий кенгашининг раиси ШРИПАД АМРИТ ДАНГЕ, Бразилия Коммунистик партияси Марказий Комитетининг вакили ЖОЗЕ САНТОС, Швеция Коммунистик партиясининг секретари УРБАН ҚАРЛССОН, Швейцария Меҳнат партиясининг бош секретари ЭДГАР ВООГ, Цейлон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг бош секретари ПИТЕР КЕЙНЕМАН, Исландия Бирлашган социалистик партияси Марказий Комитети ижроия комитетининг аъзоси ИНГИ ХЕЛГАСОН ўртоқлар съездни табрикладилар. Бирлашган Араб Республикаси Араб социалистик иттифоқи Бош секретариатининг аъзоси ҲУСАЙН ЗУЛФИҚОР САБРИ съездни табриклаб нутқ сўзлади.

Саноат корхоналари ва муассасалар, қурилишлар, колхоз ва совхоз меҳнаткашларининг коллективларидан, Совет Армияси ва Флоти жангчиларидан, илмий муассасалар ва ижодий ташкилотлар, комсомоллар, ёшлардан КПСС XXIII съезди номига табрикномалар, қутловлар ва меҳнат рапортлари келиб турибди.

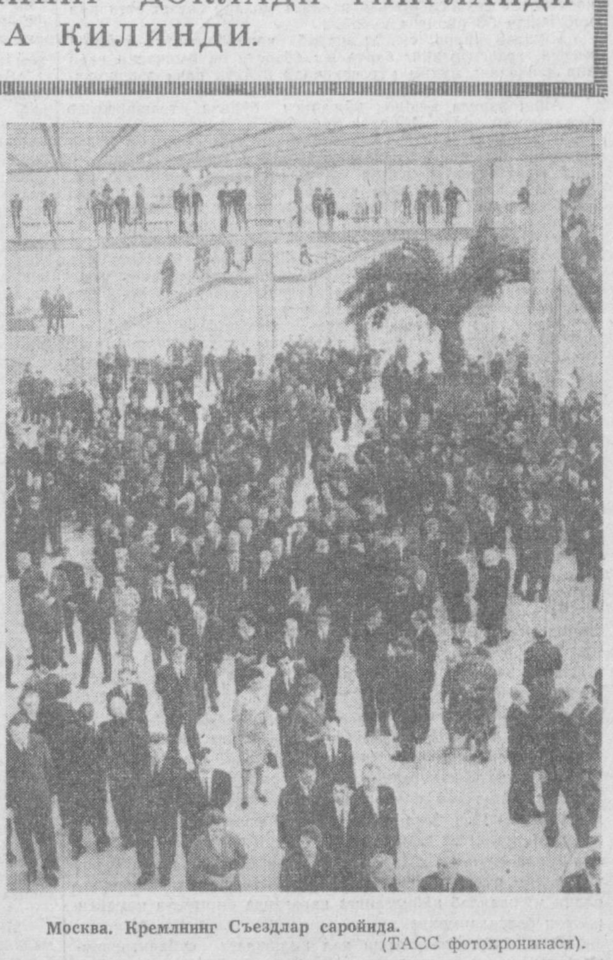

Москва. Кремлнинг Съездлар саройида. (ТАСС фотохроникаси).

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИНИНГ XXIII СЪЕЗДИ

СССР ХАЛҚ ХЎЖАЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ 1966—1970 ЙИЛЛАРГА МЎЛЖАЛЛАНГАН БЕШ ЙИЛЛИК ПЛАНИ ЮЗАСИДАН ДИРЕКТИВАЛАР

СССР Министрлар Советининг Раиси ўртоқ А. Н. КОСИГИНнинг 1966 йил 5 апрелда қилган доклади

Қадрли делегат ўртоқлар! КПСС Марказий Комитети СССР халқ хўжалигини ривожлантиришнинг 1966—1970 йилларга мўлжалланган беш йиллик плани юзасидан Директивалар лойиҳасини партия XXIII съезди муҳокамасига тақдим этмоқда. Бу лойиҳа СССР экономикасини ривожлантиришнинг яқин беш йилга мўлжалланган ва партиямиз совет халқи олдига қўяётган программасидир. Совет халқининг туб манфаатларини ифодаловчи партиямиз сиёсатининг, КПСС Программасида кўзда тутилганидек, СССРда коммунизм қурилишини янада авж олдириш сиёсатининг асосий мазмуни шу лойиҳада акс эттирилган.

Директивалар лойиҳаси эълон қилинганидан кейин мамлакат ичида ва чет элларда кенг эътибор қозонди. Бу лойиҳа республикалар партия съездларида, ўлка ва область партия конференцияларида, бошланғич партия ташкилотларининг йиғилишларида ва меҳнаткашларнинг йиғилишларида кўриб чиқилди, матбуотда кенг муҳокама қилинди. Лойиҳа ҳамма жойда якдиллик билан маъқулланди. Кўпгина таклифлар тушди. Бу таклифлар беш йиллик планни ишлаб чиқиш чоғида диққат билан кўриб чиқилади, айрим таклифлар эса Директиваларда акс эттирилиши лозим.

Беш йилликнинг асосий вазифаларини баён қилиб беришга ўтишдан олдин хўжалигимиз ва маданиятимиз ривожининг энг муҳим якунлари тўғрисида гапириб ўтишга ижозат бергайсиз.

I. ҲОЗИРГИ БОСҚИЧДА СССР ХАЛҚ ХЎЖАЛИГИ. МАМЛАКАТ ЭКОНОМИКАСИ ВА МАДАНИЯТИНИНГ КЕЙИНГИ ЕТТИ ЙИЛДА РИВОЖЛАНИШИ

КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари ўртоқ Л. И. Брежневнинг КПСС Марказий Комитети номидан съездда қилган ҳисобот докладида:

КПСС XXII съездидан кейинги даврда партия томонидан қилинган жуда катта ишлар ва совет жамиятини ривожлантиришда партиянинг раҳбарлик роли яққол кўрсатиб берилди;

Совет Иттифоқининг ташқи ва ички аҳволи сиёсий жиҳатдан батафсил тавсифлаб ўтилди ва мамлакатимиз тараққиётининг социал-иқтисодий якунларига баҳо берилди;

Коммунистик қурилишнинг бундан буёнги хўжалик-сиёсий вазифалари белгилаб берилди.

Экономикамизни ва маданиятимизни ривожлантиришда социалистик ижтимоий тузумнинг афзалликларини ифодаловчи халқ хўжалик перспектив планлари жуда муҳим уюштирувчи роль ўйнайди. Партиянинг XV съезди социалистик экономикани илмий асосда планлаштириш тўғрисидаги Лениннинг идеяларига амал қилиб, биринчи беш йиллик планга доир Директиваларни тасдиқлаб берганидан бери орада салкам 40 йил вақт ўтди. Ўша вақтдаёқ беш йиллик планлар системасига негиз солинган эди, бу планлар Совет Иттифоқини сиёсий, хўжалик ва маданий жиҳатдан ривожлантиришда жуда катта роль ўйнади.

Биринчи беш йиллик план қабул қилинган вақтда бизнинг мамлакатимиз оғир индустрияни яратишга аслини олганда эндигина киришмоқда эди. Ўша вақтда саноат ишлаб чиқаришида ва айниқса савдо соҳасида хусусий капитал ҳали ҳам каттагина ўрин олиб турар эди; қишлоқ майда деҳқон хўжаликлари океанидан иборат эди, совхозлар ва қишлоқ хўжалик кооперативлари қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришида жуда кам роль ўйнар эди; шаҳарда ҳам, қишлоқда ҳам эксплуататор синфлар ҳали яшаб келмоқда эди. Ишчилар синфи, меҳнаткашлар оммаси Коммунистик партия раҳбарлигида социализмнинг иқтисодий пойдеворини қуришга биринчи қадамларнигина қўймоқда эдилар.

Биринчи, иккинчи беш йиллик планларни ва иккинчи жаҳон уруши сабабли тўхталиб қолган учинчи беш йиллик планнинг бир қисмини амалга ошириш натижасида мамлакатни индустрлаштириш ва қишлоқ хўжалигини социалистик негизда қайта қуриш соҳасида миқёси жиҳатидан жуда катта бўлган вазифа ҳал этилди. Эксплуататор синфлар ва одамни эксплуатация қилишни вужудга келтирувчи сабаблар тугатилди. Янги социалистик ишлаб чиқариш муносабатлари ҳукмрон бўлиб, ишлаб чиқарувчи кучларни жадал ривожлантирмоқ учун кенг йўл очиб берди. Совет Иттифоқи юксак даражада ривожланган индустриал давлатга айланди, социализмнинг мустаҳкам моддий базаси вужудга келтирилди.

Мамлакатда чинакам маданий революция қилинди. Барча совет республикалари хўжалик ва маданий қурилишда катта муваффақиятларга эришдилар.

Фашист босқинчилар бошлаб берган уруш Совет Иттифоқига жуда катта зарар етказди; 20 миллиондан кўпроқ киши ҳалок бўлди, биз мамлакат миллий бойлигининг қарийб 30 процентидан маҳрум бўлдик. **Партия ва халқ олдида кечиктириб бўлмайдиган вазифа пайдо бўлди — қисқа муддат ичида халқ хўжалигини тиклаб олиш, сўнгра эса халқ хўжалигининг урушдан олдинги даражасидан анча ошиб ке**тиш керак эди. Биз тўртинчи беш йиллик планни бажариб, бу вазифани асосан ҳал қилдик. Бешинчи беш йиллик давомида экономика янада юксалтирилди.

Коммунистик қурилишни авж олдириш йўлини белгилаб берган партиянинг йигирманчи съезди олтинчи беш йиллик планга доир Директиваларни тасдиқлади. Орадан уч йил ўтгач, партиянинг йигирма биринчи съезди СССР халқ хўжалигини ривожлантиришнинг 1959—1965 йилларга мўлжалланган контроль рақамларини тасдиқлади. Мана шу даврнинг ҳаммаси икки беш йиллик муддатни ташкил қилади. Шундай қилиб, мамлакатимиз жами еттита беш йиллик планни бажарди.

Ҳар бир беш йиллик совет халқининг катта ғалабаси бўлди, социалистик Ватанимиз қаҳрамонона тарихининг босқичи, социализм ва коммунизм қурилишининг янги поғонаси бўлди.

Биринчи беш йилликдан то шу кунгача мамлакатимиз босиб ўтган йўлни тасаввур қилмоқ ва янги ,саккизинчи беш йиллик планни тузишда **негиз қилиб олинадиган позицияларни** белгилаб олмоқ учун оғир индустрия тармоқлари маҳсулотининг энг муҳим турларини ишлаб чиқариш қандай ўсиб борганлигини кўрсатувчи маълумотларни айтиб ўтаман.

	1928 йил	1940 йил	1945 йил	1958 йил	1965 йил
Электр энергия (миллиард киловатт соат)	5,0	48,3	43,3	235	507
Пўлат (миллион тонна)	4,3	18,3	12,3	54,9	91,0
Нефть (миллион тонна)	11,6	31,1	19,4	113	243
Газ (миллиард кубометр)	0,3	3,4	3,4	29,9	129
Кўмир (миллион тонна)	35,5	166	149	493	578
Цемент (миллион тонна)	1,8	5,7	1,8	33,3	72,4
Металл қирқадиган станоклар (минг дона)	2,0	58,4	38,4	138	185
Автомобиллар (минг дона)	0,8	145	75	511	616
Тракторлар (минг дона)	1,3	31,6	7,7	220	355
Минерал ўғитлар (шартли бирликларда миллион тонна)	0,14	3,2	1,1	12,4	31,3

Биринчи беш йилликни бажаришга киришаётганимизда биз бир йилда атиги беш миллиард киловатт-соат, яъни ҳозирги вақтда Куйбишев областидаги В. И. Ленин номидаги Волга гидроэлектростанциясининг ўзи ишлаб чиқараётган электроэнергиядан икки баравар кам электр энергия ишлаб чиқараётган эдик. Биринчи, иккинчи беш йиллик давомида ва учинчи беш йилликнинг уч йили мобайнида электроэнергия ишлаб чиқариш қарийб ўн баравар кўпайди. Уруш етказган зарар натижасида электроэнергия ишлаб чиқариш камайиб кетди. Лекин урушдан кейинги биринчи беш йилликдан бошлаб, то ўтган етти йилликнинг охирига қадар бўлган давр ичида электроэнергия ишлаб чиқариш яна йилдан-йил тез кўпая борди. 1965 йилда мамлакатда 507 миллиард киловатт-соат, яъни 1928 йилдагига қараганда 101 баравар кўп электроэнергия ишлаб чиқарилди.

Оғир индустриянинг бошқа тармоқларидаги манзара ҳам тахминан шундай бўлди. 1965 йилда пўлат эритиш, **нефть чиқариш 1928 йилдагига нисбатан 21 баравар, кўмир қазиб чиқариш 16 баравар, цемент** ишлаб чиқариш 39 баравар ошди, металл қирқадиган станоклар чиқариш 93 баравар кўпайди.

Халқ истеъмол қиладиган молларга келганда қуйидаги маълумотларни кўрсатиб ўтиш мумкин.

	1928 йил	1940 йил	1945 йил	1958 йил	1965 йил
Газламаларнинг ҳамма турлари (миллиард метр)	3,0	4,5	1,8	7,5	9,1
Трикотаж (миллион дона)	8,3	183	50	496	907
Чарм-пойафзал (миллион жуфт)	58	211	63	356	486
Лавлагидан олинган шакар (миллион тонна)	1,3	2,2	0,5	5,2	8,9
Радиоприёмниклар (минг дона)	—	160,5	13,9	3902	5159
Телевизорлар (минг дона)	—	0,3	—	679	3655
Холодильниклар (минг дона)	—	3,5	0,3	360	1675

Шу жадвалдан кўриниб турибдики, беш йилликлар даврида газламалар ишлаб чиқариш 3 баравар, пойафзал ишлаб чиқариш 8,4 баравар, шакар ишлаб чиқариш 7 баравар кўпайган. Қишлоқ хўжалик маҳсулоти етиштириш ҳам муттасил кўпайиб борди. Буни айрим беш йилликларга доир қуйидаги ўртача йиллик маълумотлар кўрсатиб турибди:

	1924—1928 йиллар	1936—1940 йиллар	1946—1950 йиллар	1956—1960 йиллар	1961—1965 йиллар
Қишлоқ хўжалигининг жами маҳсулоти (таққосланувчи нархларда миллион сўм)	22,0	23,5	27,3	46,7	52,3
Маҳсулотнинг энг муҳим турларини етиштириш: дон (миллион тонна)	69,3	77,4	64,8	121,5	130,2
пахта (миллион тонна)	0,6	2,5	2,3	4,4	5,0
Сўйилган вазндаги гўшт (миллион тонна)	4,2	4,0	3,5	7,9	9,3
Сут (миллион тонна)	29,3	26,5	32,3	57,2	64,7
Тухум (миллиард дона)	9,2	9,6	7,5	23,6	28,7
Жун (минг тонна)	157	129	147	317	361

Беш йилликлар мобайнида қишлоқ хўжалиги маҳсулотининг умуман, ҳар йилги ўртача ҳажми қарийб икки ярим баравар ўсди. Бироқ, шу даврда мамлакат аҳолиси бир ярим баравар кўпайган ва унинг харид қобилияти бундан ҳам ошиқроқ кўтарилиб борган ҳолда, қишлоқ хўжалик маҳсулоти етиштириш бунга нисбатан орқада қолиб келди ва халқ хўжалигининг эҳтиёжларини тўла равишда таъминламай турди.

Совет халқ хўжалиги ўз тараққиётининг турли даврларида пайдо бўлиб келган қийинчиликларга қарамай, ҳамиша юксалиб бормоқда. Экономикамизнинг муваффақиятлари мамлакатнинг ички ресурслари ҳисобидан, ишчилар, деҳқонлар, интеллигенциянинг қаҳрамонона меҳнати билан, социалистик тузумнинг афзалликлари туфайли қўлга киритилди.

Етти йиллик планни бажаришнинг асосий якунлари ҳам муваффақиятларимиздан далолат бериб турибди.

Ўтган етти йил давомида саноат маҳсулотининг ҳажми 84 процент капитал қурилиш (қурилиш-монтаж ишлари) ҳажми 49 процент, транспортнинг ҳамма турларининг юк обороти 72 процент кўпайди. Истеъмол ва жамғариш учун фойдаланилган миллий даромад 53 процент ортди. Халқ хўжалигининг асосий ишлаб чиқариш фондлари 1,9 баравар, шу жумладан саноатда икки баравар ошди.

Етти йиллик мобайнида кўпгина янги корхоналар ишга туширилди, жаҳондаги энг катта домналар, кокс батареялари, прокат станлари машинасозлик ва химия заводлари, енгил саноат ва озиқ-овқат саноати корхоналари қурилди, машиналар ва ускуналарнинг ўн минглаб янги турлари яратилди, транспортнинг ҳамма турларини техника жиҳатидан реконструкция қилиш соҳасида катта ишлар амалга оширилди.

Бизнинг фанимиз жуда зўр муваффақиятларга эришди. Совет олимлари ва инженерларининг космосни тадқиқ қилиш, квант электроникасини ривожлантириш соҳасида, қаттиқ жисмлар физикаси соҳасида, полимер материаллар ва турли чала ўтказгич материаллар ҳосил қилиш, атом энергиясидан тинч мақсадларда фойдаланиш соҳасида ва бошқа соҳаларда кўпгина қилган ишлари ҳаммага маълум ва ҳамма томонидан эътироф қилинди.

СССР халқ хўжалигининг индустриал-техникавий ўсиши негизида бизнинг мудофаа саноатимиз узлуксиз ва ҳар томонлама такомиллаштирилмоқда. Жанговар техникани ишлаб чиқариш кўпайтириб борилганлиги билан бир қаторда бу техниканинг янги турларини яратишга ва ўзлаштиришга, қурол-яроғимизнинг жанговарлик ва техникавий сифатларини оширишга катта эътибор бериб келинди. Ҳозирги вақтда Совет Армияси ва Ҳарбий-Денгиз флоти замонавий, қудратли қурол-яроғларга эга.

Энг юксак даражада жанговар техника яратиб бераётган талантли олимларимиз ва конструкторларимиз, инженерларимиз, техникларимиз ва мудофаа саноатимизнинг ишчилари билан фахрланамиз.

Совет Иттифоқининг деярли сира чекланмаган табиий ресурслари бор. Ажойиб геологларимизнинг фидокорона меҳнати туфайли текшириб аниқланган табиий бойликларнинг запаслари анча кўпайди. Ҳозир бизда бўлган мана шу запасларнинг миқдори халқ хўжалигини янада ривожлантиришни тўла равишда таъминлайди.

СССР аҳолиси етти йил мобайнида 23 миллион кишига кўпайиб 232 миллион кишига етди. Ишчи ва хизматчилар кўпайиб, 56 миллион кишидан 77 миллион кишига етди. Саноатда, қишлоқ хўжалигида, транспортда, қурилишда ишлаб турган мутахассислар анча кўпайди, фан, маданият, маориф, соғлиқни сақлаш ходимлари ва ақлий меҳнат билан шуғулланувчи бошқа ходимлар анча кўпайди. Буни қуйидаги маълумотлар кўрсатиб турибди:

	1928 йилда, яъни биринчи беш йиллик бошланмасдан сал олдин ўтказилган аҳоли рўйхатига биноан	1959 йил январида, яъни етти йиллик бошланганида	1965 йилнинг охирига келиб
Ақлий меҳнат ходимлари — (жами миллион киши)	2,6	20,5	25,3
Шу жумладан, ўрта махсус ва олий маълумотли дипломли мутахассислар (миллион киши)	0,5	7,5	12,1

Жисмоний меҳнат билан шуғулланаётган меҳнаткашларнинг умумий маълумот савияси таққослаб бўлмас даражада ошиб кетди. Ўрта маълумотли кишилар кейинги етти йил ичида кўпайиб, саноат ишчилари орасида 45 процентдан 58 процентга етди, колхозчилар орасида эса 23 процентдан 31 процентга етди. Хотин-қизлар ва ёшлар ижтимоий ишлаб чиқаришда жуда катта роль ўйнамоқда.

Меҳнаткашлар турмушини яхшилаш соҳасида етти йиллик мобайнида, айниқса 1965 йилда бир қанча муҳим чоралар амалга оширилди. Умуман бутун мамлакатда ишчи ва хизматчиларнинг ўртача ойлик иш ҳақи оширилиб, 1958 йилдаги 78 сўмдан 1965 йилда 95 сўмга етказилди. Ижтимоий истеъмол фондларидан берилаётган тўловлар ва имтиёзлар ҳам ҳисобга олинадиган бўлса, буларнинг ҳаммасини қўшганда ишчи ва хизматчиларнинг даромадлари кўпайиб, 104 сўмдан 128 сўмга етди. 1965 йилдан бошлаб колхозчилар давлат пенсияси билан таъминланадиган бўлиб қолди. Давлат пенсиялари олаётган кишиларнинг ҳаммаси етти йил мобайнида 20 миллион кишидан 32 миллион кишига етди.

(Давоми иккинчи бетда).

Ўртоқ А. Н. КОСИГИН докладининг давоми

(Боши биринчи бетда)

Кейинги йилларда уй-жой қурилишига катта эътибор бериладиган бўлиб қолди. Етти йил мобайнида шаҳарлар ва қишлоқларда қарийб 17 миллион квартира ва якка тартибда уйлар қурилди. Бу эса мамлакатда етти йилликнинг бошида бўлган уй-жой фондининг қарийб 40 процентини ташкил этади.

Халқ истеъмоли кенг миқёсда ўсиб борди. Давлат ва кооператив савдоси орқали аҳолига моллар сотиш етти йил мобайнида 60 процент кўпайди.

Шундай қилиб, саноат ишлаб чиқаришининг умумий ҳажми, транспортнинг барча юк обороти ва бошқалар каби бир қанча энг муҳим кўрсаткичлар бўйича план топшириқлари ошириб бажарилди.

Айни вақтда қишлоқ хўжалиги бўйича топшириқлар бажарилмай қолди. Қишлоқ хўжалик маҳсулотининг ҳажми етти йилликда фақат 14 процент кўпайди. Қишлоқ хўжалигининг қолоқлиги сабаблари КПСС Марказий Комитетининг март Пленумида ҳар томонлама қараб чиқилган эди, камчиликларни бартараф қилиш, қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришининг ҳамма тармоқларини жадал ривожлантириш юзасидан конкрет тадбирлар белгиланган эди. Қишлоқ хўжалиги орқада қолганлиги туфайли енгил ва озиқ-овқат саноатини ривожлантириш юзасидан берилган топшириқлар ҳам тўла бажарилмади. Бу эса, миллий даромаднинг ўсиш суръатлари пасайишига ва меҳнаткашларнинг моддий фаровонлигига таъсир қилмасдан қолмади.

Аҳоли реал даромадларининг секин ўсишига яна бир сабаб шу бўлдики, кейинги йилларда меҳнат унумдорлигининг ўсиш суръатлари бирмунча пасайиб кетди. Саноатда меҳнат унумдорлигининг ҳар йиллик ўртача ўсиши 1956—1960 йилларда ўрта ҳисобда 6,5 процентни ташкил қилган бўлса, 1961—1965 йилларда 4,6 процентни ташкил қилди. Бу қолоқликни тугатиш учун мумкин бўлган ҳамма чораларни кўришимиз лозим.

Вьетнамда агрессив уруш бошлаган ва бу урушни кучайтираётган АҚШнинг айби билан халқаро вазият кейинги вақтларда жиддий равишда мураккаблашганлиги ҳам муайян роль ўйнамоқда. Вьетнамдаги бу агрессив уруш тағин ҳам кенг авж олиб кетиши мумкин ва ялпи тинчликка таҳдид солиб турибди. КПСС Марказий Комитети ва Совет ҳукумати империалистларнинг мана шу, шунингдек бошқа агрессив ҳаракатларини ҳисобга олиб мудофаа харажатларини кўпайтиришга мажбур бўлдилар.

Етти йилликда мўлжалланган айрим план топшириклари бажарилмай қолганлигининг бошқа сабаблари ҳам бўлди. Етти йиллик планда йўл қўйилган хатолар ва камчиликларни айтмоқчиман. Бу нарса айниқса қишлоқ хўжалигига ва саноатнинг баъзи тармоқларига тааллуқлидир. Бир қанча мураккаб хўжалик проблемаларини ҳал қилишда ўйланмасдан, волюнтаристик йўл тутилганлиги мазкур камчиликларнинг таъсирини кучайтириб юборди, бундай йўл тутилиши халқ хўжалигининг турли тармоқлари ўртасида, шунингдек тармоқлар ичида зарур пропорцияларнинг бузилишига олиб келди. Бир қанча ҳолларда иқтисодий жиҳатдан асосланилмаган ва бажарилиши мумкин бўлмаган топшириқлар кўзда тутилди. Шу сабабли янги беш йилликда баъзи тармоқлар бўйича 1970 йилга мўлжалланган топшириқлар олдин мўлжаллаб қўйилганига қараганда бирмунча камайтириброқ белгиланмоқда.

Иқтисодий масалаларни ҳал қилишдаги субъективизмни партия ленинизмга ёт нарса деб, фан ва практика маълумотларини дилетантларча назар-писанд қилмаслик деб қоралади. Марказий Комитетнинг 1964 йилги октябрь Пленуми ва ундан кейинги Пленумлари қабул қилган қарорлар раҳбарликнинг бундай «методларига» чек қўйди, бу қарорлар социалистик қурилишга илмий раҳбарлик қилишнинг ленинча принципларини тиклаб, ҳозирги замон шароитига татбиқан ривожлантирмоқда. Бу қарорлар бошқариш ва планлаштиришни социализмнинг объектив иқтисодий қонунлари талабларига мувофиқлаштиришга, планли халқ хўжалигимизнинг ҳамма резервларини ва афзалликларини сафарбар қилиб, коммунистик қурилишга хизмат қилдиришга, омманинг ижодий ташаббускорлигини тағин ҳам кенг авж олдиришга қаратилган қарорлардир.

Етти йиллик планнинг бажарилиш якунларини жамлаб, экономикани ривожлантиришда жуда катта муваффақиятлар қўлга киритилди, деб айтишга тўла равишда ҳақлимиз. Социалистик халқ хўжалиги бекиёс ўсди, тағин ҳам хилма-хил ва кўп тармоқли бўлиб қолди. Фан-техника тараққиёти суръатлари ва унинг энг янги муваффақиятларини жорий этиш суръатлари кучайтирилди. Совет Иттифоқининг халқаро позицияси ва обрўйи тағин ҳам кўпроқ мустаҳкамланди.

Бизнинг ажойиб ишчилар синфимиз оммавий шавкатли меҳнат ва юксак даражада онглилик намуналарини кўрсатиб, етти йиллик планда социалистик саноат олдига қўйилган катта ва мураккаб вазифаларни ҳал қилди. Колхозчилар ва совхоз ходимлари жуда катта ва самарали иш қилдилар. Улар ўзларининг қаҳрамонона меҳнатлари билан қийинчиликларни зўр бериб енгмоқдалар, колхозлар ва совхозлар экономикасини мустаҳкамламоқдалар.

Олимлар, конструкторлар, инженерлар ва техниклар, қишлоқ хўжалик мутахассислари, халқ маорифи ва соғлиқни сақлаш ходимлари — совет интеллигенциясининг ҳамма отрядлари коммунизмнинг моддий-техника базасини вужудга келтириш, мамлакатнинг ишлаб чиқарувчи кучларини ривожлантириш, унинг экономикаси ва маданиятини юксалтириш — умумхалқ ишига ғоят зўр ҳисса қўшмоқдалар.

Миллионларнинг фидокорона меҳнати — хўжалик ва маданий қурилишда муваффақиятлар қозонишнинг энг муҳим шартидир. Шак-шубҳа йўқки, ушбу беш йил ичида ҳам совет халқи экономика ва маданиятни ривожлантиришда янги катта муваффақиятларга эришади.

II. ЯНГИ БЕШ ЙИЛЛИК ПЛАННИНГ АСОСИЙ ВАЗИФАЛАРИ

Ўртоқлар! Беш йиллик план юзасидан Директивалар лойиҳаси катта-катта халқ хўжалик вазифаларини амалга оширишни назарда тутади. Беш йиллик ичида мамлакатимизнинг моддий-техника базаси янада кучли суратда ривожланади. СССРнинг иқтисодий ва мудофаа қуввати ортади. Совет жамияти коммунистик қурилиш йўлидан олға томон анча катта одим ташлайди.

Совет давлатининг бутун иқтисодий сиёсати каби янги беш йиллик планнинг назарий асосини ҳам маркча-ленинча фан ташкил этади. Партия беш йилликнинг асосий йўналишини белгилашда В. И. Лениннинг коммунизм қурилиши тўғрисидаги, социалистик экономика тўғрисидаги, социалистик давлат тўғрисидаги ҳамда иқтисодий ва социал процессларни илмий асосда бошқариш тўғрисидаги таълимотига амал қилади. Бунда партия СССРда социализм ва коммунизм қурилиши тажрибасини, бошқа социалистик мамлакатлар тажрибасини ҳисобга олади.

Бу беш йилликда СССР халқ хўжалигини ривожлантиришнинг асосий йўлларида ҳозирги замон фан-техника революциясининг муҳим тенденциялари, физика, химия, математика, кибернетика, биология ва бошқа фанлардаги катта кашфиётлар ўз ифодасини топган.

Директивалар лойиҳасида айтилганидек, партия фан ва техника ютуқларидан ҳар томонлама фойдаланиш, бутун ижтимоий ишлаб чиқаришни индустриал ривожлантириш, унинг самарадорлигини ва меҳнат унумдорлигини ошириш асосида саноат ишлаб чиқаришини талайгина ўстиришни, қишлоқ хўжалигини юксак ва барқарор суръатлар билан ривожлантиришни таъминлашни ҳамда ана шулар туфайли, халқ турмуши даражасини анчагина оширишга, барча совет кишиларининг моддий ва маданий эҳтиёжларини янада тўлароқ қондиришга эришишни беш йилликнинг **асосий иқтисодий вазифаси**, деб билади.

Бу вазифани амалга ошириш учун жами ижтимоий маҳсулотни, миллий даромадни ва аҳолининг реал даромадларини ўтган беш йилдагига нисбатан жадалроқ суръатлар билан ўстириш кўзда тутилган. Жами ижтимоий маҳсулотнинг ҳажми 1,4 баравар, асосий ишлаб чиқариш фондлари 1,5 баравардан зиёд, шу жумладан саноатда 1,6 баравар, қишлоқ хўжалигида эса 1,9 баравар кўпаяди. Миллий даромаднинг ҳажми 38-41 процент, меҳнаткашларнинг реал даромадлари (аҳоли жон бошига ҳисоблаганда) 1,3 баравар ортади.

Беш йиллик план мустаҳкам хўжалик ва илмий асосга эга. План топшириқлари совет жамиятининг тобора ўсиб бораётган эҳтиёжларига, экономикамизнинг амалдаги даражасига ҳамда ижтимоий ишлаб чиқаришни кенгайтиришнинг реал имкониятларига асосланиб белгиланган.

Биз айни бир вақтда ҳам жамғаришни кўпайтириш, ҳам халқ истеъмолини ошириш соҳасида катта кўламдаги вазифаларни ҳал қилишимиз лозим бўлади. Бу вазифаларни эса, ижтимоий ишлаб чиқаришнинг иқтисодий самарадорлигини ошириш йўли билангина ҳал қилиш мумкин, бу эса, фан-техника тараққиётини жадаллаштириш билан чамбарчас боғлиқдир. Шу сабабли, бутун халқ хўжалигини техника жиҳатдан тезда қайта қуроллантириш, унинг структурасини прогрессив тарзда ўзгартириш, эскириб қолган маҳсулот ўрнига янги, анча такомиллашган маҳсулот ишлаб чиқариш тўғрисидаги йўл-йўриқлар янги беш йиллик планнинг ўзига хос хусусиятидир. Ижтимоий ишлаб чиқаришнинг барча тармоқларини индустриал асосда янада ривожлантириш кўзда тутилган.

Фан-техника ютуқларини тезроқ ишлаб чиқаришга жорий этиш ижтимоий меҳнат унумдорлигини оширишнинг ҳал қилувчи факторидир. Бусиз коммунизмнинг моддий-техника базасини яратиш вазифасини муваффақиятли ҳал қилиб бўлмайди. Фан ишлаб чиқаришни ривожлантиришда ва унинг самарадорлигини оширишда катта роль ўйнайди, у, кишиларнинг кундалик эҳтиёжларини қондириш ишига зўр ҳисса қўшади, меҳнат ва турмуш шароитини яхшилашга ёрдам беради. Икки жаҳон системаси иқтисодий мусобақасининг бориши кўп жиҳатдан фаннинг ривожланиш даражасига, илмий тадқиқотлар натижаларидан ишлаб чиқаришда фойдаланиш кўламига боғлиқдир.

Шу муносабат билан беш йиллик планда ҳам фундаментал, назарий тадқиқотларни, ҳам амалда қўлланиладиган илмий тадқиқотларни янада тезроқ ривожлантириш, куч ва маблағларни фан ва техникани ривожлантиришнинг энг муҳим, энг перспективали йўлларига кўпроқ сарфлаш кўзда тутилиши керак.

Илмий-техника тадқиқотлари ишлаб чиқариш учун аниқ перспективани ўз вақтида белгилаб бериши ва масалаларни прогрессив тарзда ҳал этиши лозим. Яқин вақт ичида илмий тадқиқотлар натижаларини ишлаб чиқаришга тез ва жуда тежамли суратда жорий этишни планли ташкил қилишнинг ва рағбатлантиришнинг яхши йўлга қўйилган системасини барпо этмоқ зарур. Илмий институтлар билан корхоналар ўртасида бевосита хўжалик ҳисоби алоқаларини ривожлантириш, шубҳасиз, илмий тадқиқотлар натижаларини ишлаб чиқаришга янада тезроқ жорий этишга ёрдам беради. Фан билан ишлаб чиқариш ўртасида узвий алоқа бўлишини таъминлаш — илмий муассасалар ва министрликларнинг бевосита вазифасидир.

Энергетикани янада ривожлантиришнинг, янги конструкцион, қурилиш материалларини ва бошқа материалларни яратишнинг, юксак самарали технологияни яратишнинг илмий асосларини, шу жумладан ишлаб чиқаришни автоматлаштириш ва бошқариш масалаларини ишлаб чиқиш муҳим вазифадир.

Техникани тараққий эттиришда ҳамда фан ва техника ютуқларини ишлаб чиқаришга жорий этишда ихтирочилар, рационализаторлар ва илмий-техника жамиятлари катта роль ўйнайди. Улар ишлаб чиқариш техникасини ривожлантириш ва такомиллаштиришга талайгина ҳисса қўшадилар. Хўжалик ва жамоат ташкилотлари ихтирочиларимиз, рационализаторларимизнинг ва илмий-техника жамиятлари аъзоларининг самарали ишлаши учун жуда қулай ижодий шароит яратиб беришлари керак.

Фан ва техника ютуқларини ишлаб чиқаришга кенг кўламда жорий этиш, ишлаб чиқаришни ихтисослаштиришни ва меҳнатни илмий асосда ташкил этишни ривожлантириш, малакани ошириш ва иқтисодий стимулларни кучайтириш негизида планда меҳнат унумдорлигини ошириш суръатларини жадаллаштириш кўзда тутилган. Ҳар бир ишловчи ҳисобига меҳнат унумдорлигининг ўртача йиллик ўсиш суръатлари саноатда 1961—1965 йиллардаги 4,6 процент ўрнига 6 процентни, қурилишда 5,3 процент ўрнига 6,6 процентни, қишлоқ хўжалигида ижтимоий сектор бўйича 3,7 процент ўрнига тахминан 7 процентни ташкил этади.

Ишчилар меҳнатини янада соғломлаштириш ва енгиллатиш соҳасида, оғир қўл меҳнати ўрнига машиналар жорий қилиш соҳасида муҳим тадбирларни амалга ошириш кўзда тутилади. Ҳозирги замон машинаси инсоннинг фақат жисмоний меҳнатинигина эмас, балки ақлий меҳнатини ҳам анча енгиллаштиради, уни янада самаралироқ қилади.

Ҳозирги замон техника воситалари халқ хўжалигини бошқаришда тобора катта роль ўйнайди. Электрон-ҳисоблаш машиналари корхоналардан информациялар етказиб берувчи алоқа воситалари билан биргаликда ишлатилганда, саноатга, қурилишга, транспорт ишига оператив раҳбарликни анча яхшилашга ҳамда план топшириқларининг оптимал вариантларини илмий асосда белгилашга ёрдам беради. Бу машиналар хилма-хил инженерлик, иқтисодий, молиявий ҳисоб-китоб функцияларини ўз зиммасига олади ҳамда ҳисобни анчагина автоматлаштиради, улар инсон меҳнатини янада унумдор қилади. Бу техникани бошқариш системасига жорий этиш муҳим халқ хўжалик вазифасидир.

Халқ хўжалигида техника тараққиёти ва фаннинг ютуқлари кўп жиҳатдан мамлакатда ва чет элларда ўтказилаётган илмий тадқиқотларнинг натижалари ҳақидаги, ишлаб чиқаришдаги ютуқлар ва янги методлар ҳақидаги, ихтиролар ва рационализаторлик таклифлари ҳақидаги ахборотларнинг яхши йўлга қўйилган системасига боғлиқдир.

Биз мамлакатда илмий ахборотларнинг юксак самарали умумдавлат системасини барпо этишимиз зарур. Шак-шубҳа йўққи, бу, фан-техника ютуқларини халқ хўжалигига жорий этишни тезлатишда планлаштириш хўжалик органларига ва илмий-тадқиқот ташкилотларига ёрдам беради. Бизнинг тадқиқотчиларимиз ва конструкторларимиз ўринсиз равишда параллел ишлашдан, ортиқча вақт ва маблағ сарфлашдан қутуладилар, Фан ва техника комитети илмий ахборотнинг мунтазам ва пухта системасини яратиш тадбирларини олимлар иштирокида ишлаб чиқиши лозим.

Маҳсулот сифатини ошириш фан-техника тараққиёти билан чамбарчас боғлиқдир. Сифатни яхшилаш — эскириб қолган буюмларни ишлаб чиқаришдан қатъият билан олиб ташлаш, уларни замонавий талабларга жавоб берувчи янги буюмлар билан алмаштириш демакдир. Бу йўл тармоқлар ва корхоналарнинг беш йиллик планларида аниқ-равшан ифодаланиши керак. Ҳозирги беш йилликда саноат маҳсулотларнинг янги хилларини тобора кўпроқ яратиб бориши лозим. Бундай маҳсулотлар ўз сифати жиҳатдан жаҳон ишлаб чиқаришининг мавжуд даражасида бўлибгина қолмай, балки бу даражадан ўзиб кетиши ҳам лозим.

Асосий фондлардан, хом ашё, ёқилғи, материаллар, меҳнат ва молия ресурсларидан рационал фойдаланиш, маҳсулот бирлигини ишлаб чиқаришга кетадиган барча харажатларни қисқартириш ижтимоий ишлаб чиқаришнинг самарадорлигини оширишда катта аҳамиятга эга. Планда машинасозлик ва металл ишлашда қора металлар прокати сарфининг салмоғини 20-25 процент камайтириш, саноатда ёқилғи сарфи нормасини камида 8-10 процент камайтириш кўзда тутилади. Бу вазифани ҳал этиш беш йиллик планни бажаришнинг муҳим шартидир, чунки саноатда материал сарфларини бир процент камайтириш миллий даромадни бир ярим миллиард сўмликдан зиёд кўпайтиради. Биз фақат 1970 йилда 8 миллион тоннадан кўпроқ қора металлар прокатини тежаб қолишимиз керак, бу миқдор Магнитогорск металлургия комбинати каби гигант комбинат бир йилда чиқарадиган прокатга баравардир; шунингдек 85 миллион тонна шартли ёқилғини, 40-50 миллиард киловатт-соат электроэнергияни ва бошқа кўпгина моддий бойликларни тежаб қолишимиз лозимки, бу бойликлар мамлакат манфаатлари учун, халқ бахт-саодати учун ишлатилади.

Ишлаб чиқариш фондларидан (сотиладиган маҳсулот миқдори ва сифати бўйича ҳамда фойда бўйича) энг кўп самара олиш ҳар бир корхона ишига баҳо беришда энг муҳим мезонлардан бири бўлмоғи керак.

Корхоналарнинг беш йиллик планларини тузганда рентабеллик даражаси (фойданинг асосий фондлар ва оборот маблағлари суммасига нисбати) тўғри белгиланиши зарур. Ишлаб чиқариш фондларидан самарали фойдаланиш учун кураш жуда катта хўжалик-сиёсий аҳамиятга эга бўлиб, у чинакам бутун халқ ишига айланиши керак.

Шунингдек, тугалланмаган ишлаб чиқариш ва қурилиш салмоғини камайтириш, ўрнатилмаган асбоб-ускуналар ҳажмини, сотилмаган товарлар миқдорини қисқартириш, қурилиш ва янги қувватларни ўзлаштириш муддатларини камайтириш, капитал қурилишни арзонлаштириш ҳам планнинг муҳим вазифалари ҳисобланади.

Ёрдамчи ишларни механизациялаш, ишлаб чиқаришнинг бир меъёрда ишлашини таъминлаш, меҳнат интизомини кучайтириш, ишчиларнинг бекор туриб қолишларини бартараф этиш халқ хўжалигидаги катта-катта ички резервлардир.

Директивалар лойиҳаси маҳсулот таннархини анча камайтиришни ва бутун ишлаб чиқаришнинг рентабеллигини оширишни, шу жумладан саноатда фойда суммасини икки баравардан зиёд кўпайтиришни назарда тутадики, бу — халқ турмуши моддий даражасини оширишнинг асосий манбаи бўлади.

Директивалар лойиҳасида белгиланган ишлаб чиқаришни ривожлантириш ва унинг самарадорлигини ошириш тадбирлари биз бу беш йилликда амалга оширишимиз лозим бўлган кенг кўламдаги социал-иқтисодий программанинг асосидир.

Халқ фаровонлигини ошириш суръатларини жадаллаштириш беш йиллик планнинг энг муҳим социал вазифасидир. Мамлакатда миллий даромаднинг ўсишига мувофиқ тарзда халқ истеъмоли буюмлари ишлаб чиқариш ривожланади ва аҳолининг реал даромадлари ошиб боради. Биз янги беш йилликда истеъмол фондини бундан илгариги беш йилликдагига нисбатан анчагина 36-39 процент кўпайтиришимиз мумкин. Бунинг маъноси шуки, истеъмол фондининг йиллик ўртача ўсиши ўтган беш йил мобайнидаги 6,5 миллиард сўм ўрнига 11 миллиард сўм бўлади.

1970 йилда халқ фаровонлигини оширишда ишлатиладиган ресурслар 1965 йилдагига нисбатан тахминан 59 миллиард сўмлик кўпайиши керак.

Кўп йиллар мобайнида халқ истеъмоли буюмлари ишлаб чиқариш суръатлари ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқариш суръатларидан сезиларли даражада орқада қолиб келди. Халқ хўжалигини ривожлантиришнинг эришилган даражаси янги беш йилликда қишлоқ хўжалигини ривожлантириш суръатларини анча оширишни ҳамда бу суръатларни саноатни ривожлантириш суръатларига яқинлаштиришни, саноатнинг ичида эса — истеъмол буюмлари ишлаб чиқаришни ўстириш суръатларини ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқаришни ўстириш суръатларига яқинлаштиришни белгилаш имконини беради. Бутун саноат ялпи маҳсулотини умумий ўсиши 47-50 процент бўлгани ҳолда, «А» группа маҳсулотларини ишлаб чиқариш 49-52 процент, «Б» группа маҳсулотларини ишлаб чиқариш 43-46 процент ўсиши керак. Олдинги беш йилда эса, саноат маҳсулоти ҳажмининг ўсиши «А» группа бўйича 58 процент, «Б» группа бўйича атиги 36 процент бўлган эди. Шундай қилиб, бу беш йилликда халқ хўжалигидаги пропорцияларда жиддий ўзгаришлар содир бўлади, маблағлар ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқаришни устун даражада ривожлантиришни сақлаб қолган ҳолда, истеъмол буюмлари ишлаб чиқариш фойдасига қайта тақсимланади.

Ўз-ўзидан равшанки, партия Марказий Комитети ва ҳукумат ҳозирги халқаро вазиятни ҳисобга олиб, бу беш йилликда ҳам мамлакатнинг мудофаа қувватини мустаҳкамлайверади, Қуролли Кучларимизни ҳар қандай агрессорга, агарда у, совет халқининг тинч ҳаёти ва тинч меҳнатига тажовуз қилишга журъат этса, унгақақшатқич зарба бера оладиган даражада тутади.

Халқ истеъмоли буюмлари ишлаб чиқаришнинг ўсишини жадаллаштириш қуйидаги йўллар билан: халқ истеъмолини ўстиришга бевосита алоқадор тармоқларни, яъни қишлоқ хўжалигини, енгил ва озиқ-овқат саноатини, савдо, уй-жой қурилишини, аҳолига маданий-маиший хизмат кўрсатувчи тармоқларни таъминлаш учун ишлаб чиқариш воситаларини ишлаб чиқаришни икки баравар ошириш; енгил ва озиқ-овқат саноати учун мустаҳкам қишлоқ хўжалик хом ашёси базасини яратиш; оғир саноат маҳсулотининг умумий ҳажмида, айниқса машинасозлик ва химия саноатида истеъмол буюмлари ишлаб чиқаришнинг ҳиссасини ошириш йўллари билан таъминланади.

«А» группа маҳсулотларини ва «Б» группа маҳсулотларини ишлаб чиқаришни ўстириш суръатларини бир-бирига яқинлаштиришнинг энг муҳим шарти — ишлаб чиқариш воситаларидан фойдаланишни анча яхшилашдир. Биз ишлаб чиқариш воситаларидан қанчалик яхши фойдалансак, «А» группа маҳсулотларини камроқ ўстирсак ҳам, бутун ижтимоий ишлаб чиқаришнинг, шу жумладан истеъмол буюмлари ишлаб чиқаришнинг юксак суръатлар билан ўсишини таъминлаш мумкин бўлади.

Айни бир вақтда истеъмол буюмлари ишлаб чиқаришни ўстиришни жадаллаштириш — бундан буён ҳам экономикани муваффақиятли ривожлантиришнинг муҳим заминидир. Шундагина ишлаб чиқаришни юксалтиришнинг барча моддий стимулларини ишга солиш мумкин бўлади.

Беш йилликнинг яна бир муҳим социал вазифаси — шаҳар билан қишлоқ ўртасидаги муҳим тафовутларни бартараф этиш йўлидан янада олға бориш, қишлоқ аҳолисининг моддий ва маданий турмуш даражасини изчиллик билан ошира бориб, уни шаҳар аҳолисининг турмуш даражасига яқинлаштиришдир.

Қишлоқ хўжалиги ўзининг ишлаб чиқариш-техника даражаси жиҳатдан саноатга янада кўпроқ яқинлашади. Қишлоқ хўжалигида беш йиллик мобайнида асосий ишлаб чиқариш фондлари икки баравар кўпаяди ва жиддий суратда янгиланади, меҳнат унумдорлигининг ошиш суръатлари саноатдагига қараганда нисбатан жадалроқ суръатлар билан ўсиши кўзда тутилади.

КПСС Марказий Комитетининг март ва сентябрь Пленумлари ишлаб чиққан планлаштириш ва хўжаликни бошқаришнинг янги методларига ўтиш беш йиллик планни бажаришнинг ҳал қилувчи шартидир. Вазифа ана шу методларни изчиллик билан жорий этиш учун марказлашган планли раҳбарликни мустаҳкамлаш ва такомиллаштириш билан бир вақтда, хўжаликни бошқаришнинг демократик асосларини ривожлантиришдан, омманинг ижодий активлигини авж олдиришга бутун чоралар билан ёрдам беришдан иборатдир. Халқ хўжалигининг барча тармоқлари ва звеноларида хўжалик ҳисобини тўла-тўкис жорий этишни таъминлаш лозим.

Ҳозирги замон шароитлари экономистларимиз олдига янги, янада юксакроқ талаблар қўймоқда. Олимларимиз илмий асосда планлаштиришнинг ва янги шароитда хўжаликни бошқаришнинг бир қатор актуал проблемаларини ишлаб чиқишлари лозим бўлади. Бу эса иқтисодий процессларни чуқур ва ҳар тарафлама ўрганишни ҳамда хўжалик қурилиши практикасини яхшилаш юзасидан илмий жиҳатдан асосланган тавсиялар тайёрлашни талаб этади.

Директивалар лойиҳасида барча иттифоқдош республикалар экономикаси ва маданиятини янада кучли суратда юксалтириш назарда тутилади. Лойиҳа партиянинг СССР халқлари дўстлиги ва қардошлигини бутун чоралар билан мустаҳкамлашга қаратилган ленинча миллий сиёсатига асосланади. Беш йиллик мобайнида саноат ишлаб чиқаришининг ҳажми: РСФСР, Украина, Латвия ва Эстония ССР бўйича тахминан 1,5 баравар, Грузия, Озарбайжон, Ўзбекистон, Қирғизистон ва Туркманистон ССР бўйича 1,6 баравар, Белоруссия, Қозоғистон, Литва ва Молдавия ССР бўйича 1,7 баравар, Тожикистон ва Арманистон ССР бўйича 1,8 баравар ўсади. Шундай қилиб, илгари саноати унчалик ривожланмаган республикаларда саноат ишлаб чиқаришининг янада жадалроқ суръатлар билан ўсиши таъминланади.

Иттифоқдош республикаларнинг беш йиллик планлари ҳар бир республиканинг иқтисодий хусусиятлари ва имкониятларига асосланиши ҳамда иттифоқдош республикалар ўртасидаги хўжалик алоқаларини мустаҳкамлаш ва такомиллаштиришни кўзда тутиши ва СССРнинг барча қардош халқлари манфаатларини ҳисобга олиши лозим. Ҳар бир республика ўз экономикаси ва маданиятини ривожлантирар экан, бу билан умумиттифоқ вазифаларини ҳал қилиш ишига кўпроқ ҳисса қўшиши керак. Ленинчи коммунистлар худди ана шуни социалистик интернационализмнинг моҳияти, мамлакатимиздаги барча халқларнинг бузилмас дўстлигини янада мустаҳкамлашнинг асоси деб биладилар.

Ишлаб чиқарувчи кучларни иттифоқдош республикаларда ва мамлакатнинг иқтисодий районларида рационал, жуда самарали жойлаштириш ғоят катта аҳамиятга эга. Биз беш йиллик мобайнида Уралнинг шарқида жойлашган ва саноат хом ашёси, ёқилғи ва электр энергиясининг жуда катта ресурслари жамланган районларда саноат ва қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини кўпайтиришимиз лозим. Мамлакатнинг шарқида кенг кўламда хўжалик қурилишини авж олдириш лозим бўлади. Бу ерда нефть, газ, арзон кўмир, қора ва рангли металлар рудаси қазиб чиқарилаётган ва янги очилаётган конлар базасида қазиб чиқарувчи ва қайта ишловчи корхоналарни ўз ичига оладиган бир қанча йирик кўп тармоқли хўжалик объектлари барпо этилади. Янги-янги темир йўллар ва автомобиль йўллари ҳамда нефть ва газ қувурлари қурилади.

Беш йиллик ичида қора ва рангли металлар рудаларига, ёқилғи-энергетика манбаларига, ўрмон, балиқ ва бошқа табиий ресурсларга бой бўлган Узоқ Шарқнинг иқтисодий потенциалини анча ошириш лозим бўлади.

Биз ўз экономикамизни бошқа социалистик мамлакатлар билан яқиндан ҳамкорлик қилган ҳолда ривожлантирмоқдамиз. Беш йиллик планнинг асосий вазифаларини ҳал қилиш жаҳон социалистик системасидаги мамлакатлар билан иқтисодий алоқаларни янада ривожлантиришни назарда тутади.

Партия ва бутун совет халқи олдида, партия, совет, хўжалик, касаба союз ва бошқа жамоат ташкилотлари олдида янги беш йиллик планни бажариш билан боғлиқ бўлган катта ва мураккаб вазифалар турибди. Социалистик мусобақани тағин ҳам авж олдириш беш йиллик топшириқларини муваффақиятли бажариш учун энг муҳим аҳамиятга эга. Социалистик мусобақа омма революцион ижодининг жонли ифодаси, омманинг коммунизм қурилишидаги иштирокининг энг муҳим формаларидан бири бўлиб қолди. Миллион-миллион мусобақа иштирокчиларининг куч ва ғайратини беш йилликнинг асосий вазифаларини ҳал қилишга қаратиш, намуна кўрсатишнинг, илғор тажрибанинг ташкилотчилик кучига жуда кенг майдон очиб бериш лозим.

Шу муносабат билан халқ контроли органлари ҳақида ҳам гапириш лозим бўлади. Халқ контроли органлари кадрларни топширилган иш учун юксак масъулият руҳида тарбиялашда, совет кишилари онгидаги мамлакатнинг хўжайини туйғусини кучайтиришда партияга ёрдам бермоқдалар. Халқ контроли ишлаб чиқаришнинг ва капитал маблағларнинг самарадорлигини ошириш учун, янги техникани жорий қилиш, маҳсулот сифатини яхшилаш, давлат интизомини мустаҳкамлаш учун умумхалқ курашида янада фаол қатнашиши лозим.

Ишни шундай йўлга қўйиш зарурки, натижада социалистик мусобақа, халқ контроли, ишлаб чиқариш кенгашлари, омма ижодий ташаббускорлигининг барча формалари меҳнаткашларни ишлаб чиқаришни бошқаришга, халқ хўжалигининг ички резервларини аниқлаш ва ишга солишга жалб этишга максимал даражада ёрдам берсин.

III. САНОАТ

Ўртоқлар! Янги беш йилликда саноат ишлаб чиқариши тахминан бир ярим баравар ортади.

Янги беш йилликда саноатнинг ривожланиш белгилари: саноатнинг тармоқ структурасини такомиллаштириш ва тармоқ ичидаги пропорцияларни яхшилаш, кўпроқ прогрессив ва тежамли бўлган тармоқларни ва ишлаб чиқаришларни устун даражада ривожлантириш; бутун халқ хўжалигини ва янада такомиллаштирилган янги маҳсулотлар ишлаб чиқаришни техника жиҳатдан қайта қуроллантиришни таъминловчи тармоқларнинг салмоғини ошириш, саноатнинг электроника, радиоэлектроника техникаси, атом энергетикаси, соф ва ўтасоф материаллар ишлаб чиқариш, электрон-ҳисоблаш машиналари, синтетик материаллар ишлаб чиқариш каби энг янги тармоқларини анча кенгайтириш; саноатда қишлоқ хўжалиги эҳтиёжларини янада тўлароқ қондиришга ва халқ истеъмоли товарларини чиқаришни бутун чоралар билан кенгайтиришга кўпроқ эътибор беришдан иборат бўлади. Структурага хос бу принципиал ўзгаришлар халқ хўжалигининг зарур талабларига жавоб беради.

Ишлаб чиқаришнинг тобора ўсиб бораётган кўлами саноат ишининг барча сифат кўрсаткичларини оширишни, ишлаб чиқариш воситаларидан фойдаланишни анча яхшилашни, хом ашё, материаллар, ёқилғи сарфини камайтиришни талаб этади. Бу вазифа, энг аввало, корхоналарда ва иш жойларида ҳал қилинади. Шу билан бирга, техника сиёсатининг асосий йўлларини белгилашда ҳам ана шу вазифага асосланмоқ лозим.

Техника тараққиётининг суръатлари кўп жиҳатдан ишлаб чиқаришни ихтисослаштиришни ривожлантиришга боғлиқ. Бизда саноатда, айниқса машинасозлик ва металл ишлашда талайгина ихтисослаштирилган тармоқлар барпо этилди. Бироқ, тармоқлараро ихтисослаштирилган ишлаб чиқаришни ривожлантириш ҳали ҳам орқада қолиб келмоқда. Кўпгина машинасозлик заводларининг комплектлаш буюмлари, қуймалар, поковкалар, инструментларнинг бутун номенклатурасини ва барча технология асбобларини ўзлари учун ўзлари тайёрлаётганликларини нормал ҳол, деб бўлмайди. Қуймалар ишлаб чиқариш бизда тарқоқ ҳолда бўлиб, 3 мингдан ортиқ цехда бажарилади. Бу цехларнинг аксарий кўпчилигининг техника савияси паст бўлиб, бунинг натижасида маҳсулот таннархи юқоридир.

Мавжуд практикани қатъият билан ўзгартириш лозим. Госплан беш йиллик планни ишлаб чиқиш вақтида мавжуд ишлаб чиқаришларни ихтисослаштиришни ҳамда янги тармоқлараро ихтисослаштирилган корхона ва цехлар қуришни назарда тутиши керак. Шунингдек, машиналар ва асбоб-ускуналарга запас қисмлар ишлаб чиқарувчи ихтисослаштирилган корхоналарни кенгайтиришга ҳам катта эътибор бериш лозим. Запас қисмлар, деталлар ва узеллар ишлаб чиқаришни ривожлантириш асбоб-ускуналарни ремонт қилишни жуда рационал ташкил этишга имкон беради. Ремонт ишлари ҳозирги вақтда жуда қимматга тушмоқда, ҳар йили ремонт учун 10 миллиард сўмгача маблағ сарфланмоқда.

Беш йилликнинг муҳим вазифаларидан бири — энергетикани ва ёқилғи саноатини янада юксалтиришдир. **Бутун мамлакатни электрлаштириш** ленинча ғояси янги беш йиллик план учун ҳам ҳал қилувчи омилдир. Электр энергияси ҳосил қилиш беш йил ичида тахминан 70 процент кўпаяди. Энергетикани ривожлантиришда асосий йўл ёқилғи билан ишлайдиган йирик электростанциялари ва тежамли гидроэлектростанциялар қуришдан иборат бўлади. Ёқилғи билан ишлайдиган бир неча ўнлаб йирик электростанциялар ишга тушади; Уралдаги Рефтинск ва Украинадаги Углегорск каби гигантлар қурилади, уларда шу беш йилликда дастлабки агрегатлар ишга тушади. Волга, Кама ва Днепр дарёларида гидроэлектростанциялар каскадлари қурилиши битказилади. Сибирда дунёдаги энг йирик Красноярск ГЭСи қуриш тугалланади. Атом электростанциялари қуриш янада ривожланади.

Совет энергетикасида техника жиҳатдан туб ўзгаришлар юз бермоқда. Ёқилғи билан ишлайдиган электр станциялари 300 минг киловатт қувватли йирик энергетика блоклари ўрнатилиб, ишга туширилади. 500 ва 800 минг киловатт қувватли энергоблоклар ишлай бошлайди.

(Давоми учинчи бетда).

Ўртоқ А. Н. КОСИГИН докладининг давоми

(Боши 1 ва 2-бетларда).

СССР Европа қисмининг ягона энергетика системасини барпо этишни тугаллаш, Сибирдан ва Қозоғистондан энергияни марказий районларга ва Уралга юбориш учун 1,5 миллион вольт кучланишли доимий токни узатиш линияларини қуришга киришиш ҳамда кўпчилик қишлоқ аҳоли пунктларини, колхоз ва совхозларни давлат электр системаларига қўшиш учун тақсимлаш шохобчаларини ривожлантириш назарда тутилади. Моддий ишлаб чиқаришнинг барча тармоқларида энергияни истеъмол қилиш анча кўпаяди. Уй-рўзғор эҳтиёжлари учун шаҳар аҳолисига берилаётган электр энергияси 60 процент, қишлоқ аҳолисига берилаётган электр энергияси эса тахминан уч баравар кўпайтирилади.

Янги беш йилликда **ёқилғи саноатини** ривожлантириш анча тезлаштирилади, ёқилғи балансининг структураси яна такомиллаштирилади: ишлаб чиқарилаётган жамики ёқилғида газ билан нефтнинг ҳиссаси 1965 йилдаги 52 процент ўрнига 60 процентга етказилади.

1970 йилда **нефть** чиқаришни 345-355 миллион тоннага ва газ чиқаришни 225-240 миллиард кубометрга етказиш мўлжалланади. Нефть чиқаришнинг ҳар йилги ўсиши 20 миллион тоннадан ошиб кетади ва газ чиқаришнинг ҳар йилги ўсиши 20 миллиард кубометрга яқинлашиб қолади. Нефть ва газ чиқариш процесслари янада интенсивлаштирилади. Нефть қатламларига сунъий таъсир ўтказиш, бир неча горизонтдаги нефтни айни бир вақтда битта кон-қудуқнинг ўзидан чиқариб олиш усуллари ва бошқа юқори самарали методлар кенг фойдаланиладиган бўлиб қолади. Бир неча горизонтдан бир кон-қудуқ билан фойдаланиш усулининг жорий этилиши фойдаланиладиган кон-қудуқлар пармалашни камайтириш натижасида беш йил ичида 400 миллион сўмга яқин капитал маблағни тежашга имкон беради.

Нефть чиқаришдаги ўсишнинг асосий қисми ўзлаштирилган нефть районларига тўғри келади. Шу билан бирга, сўзга чиққан делегатлар айтиб ўтганидек, нефть ва газнинг янги катта районларидан — Тюмень ва Манғишлоқ районларидан нефть чиқариб олишга киришилади. Ғарбий Сибирда янги очилган нефть ва газ конлари негизида катта конлар қурилади; беш йилликнинг охирига бориб, у ерда Озарбайжон республикасида чиқарилаётган миқдорда нефть олинадиган бўлиб қолади. Магистрал газ қувурларининг шохобчалари бир ярим баравар кўпайтирилади. Катта диаметрли қувурлар ётқизиш йўли билан янги газ қувурларининг газ ўтказиш қобилияти кескин равишда оширилади.

Ўзбекистон ССРдан (Бухородан) Уралга олиб ўтилган газ қувурининг иккита линияси ётқизилиб ўтган йил ишга туширилганлиги ва Игрим—Серов газ қувури ишга туширилганлиги Уралнинг энергетика базасини мустаҳкамламоқда ва Уралнинг Свердловск, Челябинск, Магнитогорск, Нижний Тагил, Орск, Серов ва бошқа энг муҳим шаҳарларини арзон ёқилғи билан таъминламоқ учун катта аҳамиятга эга. Кўп шаҳарлар газ ола бошлаганлиги туфайли аҳолининг турмуш шароити яхшиланди ва кўпгина ишлаб чиқаришларда технология процесси ўзгарди.

Ушбу беш йил ичида Ўзбекистондан, Туркманистондан ва Тюмень областидан мамлакатнинг марказий районларига магистрал газ қувурлари ўтказилади, шу районларда саноат ва маиший эҳтиёжлар газ билан доимий таъминланиб турилади.

Нефтни қайта ишловчи корхоналар қуввати тахминан 1,5 баравар кўпайтирилади, нефть маҳсулотлари сифатини янада яхшилаш мўлжалланади. Йириклаштирилган технологик установкаларни жорий қилиш кўзда тутилади. Чунончи, нефтни қайта ишлаш учун қурилаётган установкалардан ҳар бирининг қуввати бир ярим-икки баравар кўпайтирилади. Бу эса шундай установкадан ҳар бирини қуришга сарфланадиган капитал маблағни камайтиришга, металл сарфланишини қисқартиришга, меҳнат унумдорлигини оширишга имкон беради.

Нефть ва газ саноатини интенсив ривожлантириш билан бир қаторда, янги беш йилликда **кўмир** саноати ҳам ривожлантирила беради. Кўмир қазиб чиқариш қарийб 100 миллион тонна кўпайтирилиб, 1970 йилда 665-675 миллион тоннага етказилади. Коксланадиган кўмирларни қазиб олиш энг тез суръатлар билан ривожлантирила беради. Кўмир саноати халқ хўжалигининг ишлаб чиқариш эҳтиёжларини ҳам, шунингдек аҳоли эҳтиёжларини ҳам юқори сифатли кўмир билан тўла равишда таъминлаши лозим. Асосий кўмир ҳавзаларининг ҳаммаси янада ривожлантирилади. Кўмир қазиб олиш ишларини янада механизациялаш соҳасида катта ишлар қилиниши керак. Лаваларда кўмирни ортиш ишларини механизациялаш асосан тугалланади ва механизациялаштирилган комплекслар кенг миқёсда жорий қилинади. Бу эса шахтёрлар меҳнатининг унумдорлигини ошириш билан бир қаторда меҳнат шароитини ҳам анча яхшилайди. Кўмирни очиқ усулда қазиб олишни ривожлантириш имкониятидан тўлиқроқ фойдаланиш керак. Директивалар лойиҳасида кўзда тутилган чоралар кўмир қазиб олишни мўлжалланган миқдорда кўпайтиришга ишчилар сонини оширмай туриб эришиш имконини беради.

Совет **металлургияси**нинг анчагина муваффақиятлари бор. Қораметаллургиядаги бир қанча техникавий-иқтисодий кўрсаткичлар бўйича биз анча ривожланган капиталистик мамлакатлардан ўзиб кетдик. СССРда жаҳонда энг катта мартен ва домна печлари, пўлатни узлуксиз қуйиб берадиган установкалар қурилган, металл эритишнинг технология процесслари анча яхшиланган.

Биз металлургиямизнинг техникавий даражасини бундан буён ҳам зўр бериб ошира боришимиз лозим. Беш йил мобайнида биз ҳозир ишлаб турган металлургия агрегатлари, ҳар бирининг ҳажми 2.700 кубометрли домна печларига қараганда ҳам каттароқ металлургия агрегатлари, улкан электр пўлат эритиш печлари ва кислород конвертерлари, механизациялашган катта прокат станлари қурилади. Кислород, табиий газ, флюсланган агломерат ва темир руда окатишларидан фойдаланиб, металл эритишнинг иш унуми тағин ҳам юқори бўлган методлари ва технология процесслари кенг қўлланиладиган бўлиб қолади. Чунончи, 1970 йилда жамики пўлатнинг бешдан бир қисмидан кўпроғи кислород-конвертер методи билан ишлаб чиқариладиган бўлади. Кислород қўлланилиб, эритиладиган чўян беш йилликнинг охирига бориб, 60 миллион тоннага ва пўлат 90 миллион тоннага етказилади.

Металл сифатини ошириш юзасидан катта тадбирлар белгиланмоқда. Юқори сифатли пўлат эритиш бир неча баравар кўпайтирилади. Прокат, трубалар ва металл буюмлар хили ҳам кўпайтирилади. Аниқлиги юксак даражада бўлган фасонли профилларни, совуқ ҳолида ёйилган сортли пўлат листларни ва совуқ ҳолда тайёрланган сортли пўлат прокатларни, девори юқа пўлат қувурлар, симларни ишлаб чиқариш кўпайтирилади. Совуқ ҳолида прокат қилинган юқори сифатли трансформатор пўлати ишлаб чиқарувчи қувватлар уч баравар кўпайтирилади. Прокатни термик усулда ишлаб, мустаҳкамлаш методи анча ривожлантирилади.

Қора металлургия министрлиги иссиқ ва совуқ усулда кенг листларни тайёрлаб берадиган, занглamaйдиган ва трансформатор пўлатидан листлар ишлаб чиқарадиган ва оқ тунука ишлаб чиқарадиган цехларни Магнитагорск комбинатида, Челябинск, «Запорожьсталь», «Верх-Исетск» заводларида, Ждановдаги Ильич номли заводда қуришни, сербар балкалар ва диаметри 1.420 миллиметргача бўлган қувурлар ишлаб чиқарадиган станлар қуришни, шунингдек аниқ профиллардаги металл буюмлар ишлаб чиқармоқ учун прокат цехларини ускуналашни тезлаштириши лозим. Бу тадбирларни амалга оширишнинг халқ хўжалиги учун аҳамияти катта: шуни айтиб ўтиш кифоя қиладики, металлнинг сифатини ошириш ва унинг хилларини яхшилаш соҳасида Директивалар лойиҳасида мўлжалланган тадбирларни амалга ошириш 1970 йилда қўшимча равишда беш миллион тоннадан кўпроқ прокат ишлаб чиқаришга тенгдир.

Ушбу беш йилликда рангли металлургия ҳам тез суръатларда ривожлантирилади. Алюминий ишлаб чиқаришни 1,9-2,1 баравар, мис ва руҳ ишлаб чиқаришни 1,6-1,7 баравар кўпайтириш, қўрғошин, магний ва қалайи, никель, титан, вольфрам ва молибден концентратлари, шунингдек қимматбаҳо металлар ва олмос ишлаб чиқаришни анча кенгайтириш мўлжалланмоқда. Хом рудадан комплекс равишда ва энг тўлиқ фойдаланиш алоҳида аҳамиятга эга.

Химия саноатини тез суръатлар билан ривожлантириш кўзда тутилади. Минерал ўғитлар, химиявий толалар, пластмассалар, синтетик смолалар, синтетик каучук ва органик синтезнинг бошқа маҳсулотларини, маиший химия молларини ва рўзғорбоп турли буюмларни ишлаб чиқариш айниқса тез ривожлантирила беради. Беш йилликнинг охирига бориб, минерал ўғитлар ишлаб чиқариш йилига 62-65 миллион тоннага, пластмассалар ва синтетик смолалар ишлаб чиқариш 2,1-2,3 миллион тоннага, химиявий толалар ишлаб чиқариш 780-830 минг тоннага етказилади. Газламалар тўқиш, трикотаж ва сунъий мўйна ясаш учун ишлатиладиган синтетик материаллар ишлаб чиқариш анча кўпайтирилади. Шиналар учун ишлатиладиган корд деярли батамом химиявий толалардан тайёрланадиган бўлиб қолади. Балиқ овлаш асбоблари ва тўрлари, фильтрлаш тўқималари ва бошқа техникавий тўқималар ҳам деярли батамом химиявий толалардан ишлаб чиқариладиган бўлиб қолади.

Могилев шаҳрида йилига 50 минг тонна лавсан тола ишлаб чиқарадиган катта синтетик тола комбинати қуриш планлаштирилмоқда.

Полоцк химия комбинатида ҳар йили 48 минг тонна полиэтилен ва 50 минг тонна нитрон тола ишлаб чиқарадиган қувватлар ишга туширилади.

Табиий каучук ўрнида ишлатиладиган юқори сифатли сунъий каучуклар ишлаб чиқарувчи жаҳондаги энг катта корхоналарнинг бири бўлган Нижне-Камск химия комбинати юргизилади.

Чебоксари химия комбинати қуриб битказилмоқда. Бу комбинатда бўёқларнинг янги турларини ишлаб чиқарадиган, шунингдек ўсимликларни ҳимоя қилувчи ғоят самарадор химиявий воситалар ишлаб чиқарадиган қувватлар ишга туширилади.

Беш йилликда ишлаб чиқариладиган химия маҳсулотининг ҳажми анча кўпайтирилади, лекин маҳсулотнинг баъзи турлари бўйича бундай маҳсулот ишлаб чиқаришнинг ҳажми илгари қабул қилинган қарорларда мўлжалланганига қараганда ҳали бирмунча камроқ бўлади. Аммо бундан химияга эътибор сусайтирилади, деган маъно келиб чиқмайди, балки бу нарса бу ишда реал йўл тутилаётганлигини кўрсатади. Химия саноатига доир илгариги режалар лойиҳалар, тайёр технологик процесслар, ускуналар, қурилиш ташкилотларининг қуввати билан таъминланмас эди. Ишга туширилган химия корхоналарининг кўпларида шу корхоналарнинг лойиҳаларида йўл қўйилган хатолар, ўрнатилган ускуналарнинг нуқсонлари, қуриш вақтида қолиб кетган чала ишлар ва корхоналарнинг ўзи малакали кадрлар билан таъминланмаганлиги сабабли, 1965 йилда қувватлардан фойдаланиш даражаси жуда паст бўлди.

Химиявий маҳсулотнинг сифатини оширишга ва турларини кўпайтиришга, янги химиявий маҳсулотлар ишлаб чиқаришни ташкил этишга катта эътибор берилиши лозим.

Халқ хўжалигини техника билан қайта қуроллантиришда ва меҳнат унумдорлигини оширишда **машинасозлик** ҳал қилувчи роль ўйнайди.

Совет машинасозлигининг имкониятлари халқ хўжалигининг ғоят сер унум техникага бўлган эҳтиёжларини қондира олади. Кўпгина машинасозлик заводлари кўплаб ишлаб чиқараётган хилма-хил ускуналарнинг техникавий кўрсаткичлари энг яхши жаҳон стандартлари даражасида турибди ёки ундан ҳам ошиқроқ. Масалан, Кривой Рог ва Челябинск металлургия заводларида 1964 йилда ишга туширилган блюминглларнинг иш унуми чет мамлакатлардаги энг катта шундай агрегатларнинг иш унумидан анча ортиқ. Братск ва Красноярск гидроэлектростанциялари учун жаҳонда қуввати энг катта бўлган гидротурбиналар ва шу турбиналар учун генераторлар тайёрлаб берилди, домна печлари ва цемент саноати учун энг янги ускуналарни, энг катта экскаваторларни ишлаб чиқариш ўзлаштирилди. Металл ишлаш учун керакли замонавий автомат ва ярим автомат линияларнинг 1.300 дан кўпроқ комплекти кейинги йилларда яратиб берилди.

Бироқ, кўпгина заводларда ўзининг техникавий даражаси жиҳатидан ҳозирги замон талабларидан орқада қолаётган машиналар ва ускуналарни ишлаб чиқариш ҳали ҳам давом эттирилмоқда. Бир қанча мисоллардан бирини айтиб ўтаман. 1958 йилда янги «ТЭ-10» типидаги тепловозларнинг намуналари тайёрланган эди. Тез орада тағин ҳам мукаммалроқ тепловозлар яратилди, бу тепловозларнинг қуввати ҳозир кўплаб ишлаб чиқарилаётган «ТЭ-3» тепловозларининг қувватидан бир ярим-икки баравар катта. Шундан бери орадан етти йил ўтиб кетган бўлса ҳам янги «ТЭ-10» тепловозлари оз чиқарилмоқда. Қувватлироқ тепловозлар ишлаб чиқариш эса ҳалигача ташкил этилгани йўқ. 1965 йилда ТЭ-10 тепловозлари эски тепловозларга қараганда қарийб тўрт баравар кам тайёрлаб берилди. Луганск, Харьков ва Коломна заводларининг раҳбарлари янада кучлироқ тепловозларнинг ҳам дизелларини созлашни йўл қўйиб бўлмаслик даражада орқага суриб юбордилар. Харьковдаги «Электротяжмаш» заводининг раҳбарлари эса электр ускуналар етказиб беришни таъминламадилар. Новочеркасск ва Тбилиси электровоз йиғиш заводларида электровозлар чиқариш ҳам шундай аҳволда деса бўлади.

Заводларимиз чиқараётган ускуналарнинг техникавий-иқтисодий кўрсаткичлари Ватанимиз ва жаҳон фани ва техникасининг энг янги муваффақиятлари даражасида бўлиши лозим. Жумладан, юксак даражада механизациялаштирилган ва автоматлаштирилган ускуналар комплексларини кўплаб ишлаб чиқаришни ўзлаштиришимиз керак. Чиқарилаётган ускуналардаги, аввало энергетика блокларидаги, домна ва пўлат эритиш цехларида ўрнатиладиган агрегатлардаги, химия ва нефтни қайта ишлаш заводларида ўрнатиладиган установкалардаги ҳар бир қувватни оптимал даражада йириклаштириш кенг миқёсда таъминланиши керак.

Конструкторлик бюроларининг корхоналар билан алоқасини мустаҳкамлаб, уларнинг ролини кескин равишда ошириш, конструкторларнинг ижодий иш олиб бориши, ўз қобилиятларини кўрсатишлари учун энг яхши шароит яратиб бериш, тузилаётган лойиҳаларда қўйилган конструктив вазифаларни ҳал қилишнинг техникавий даражасини юксак поғонага кўтармоқ учун конструкторларнинг масъулиятини ошириш лозим. Конструкторлик ишида юксак муваффақиятларга эришишни рағбатлантирмоқ керак. Машиналар, ускуналар ва асбобларнинг янги серияларини ўз вақтида ишлаб чиқаришга киришмоқ учун конструкторлик ишларида дарров тайёрлаб бериладиган лойиҳалар ҳамиша бўлиши зарур.

Госплан ҳамда станоксозлик ва инструментлар саноат министрлиги темирчилик-пресслаш ускуналарини ва металл қирқадиган энг прогрессив станокларни, айниқса юксак даражада аниқ ишлайдиган станокларни, махсус ва агрегат линияларини, шлифовка қиладиган ва созлаб берадиган, автомат ва яримавтомат станокларни, шунингдек автомат линияларини ишлаб чиқаришни илдамлик билан ривожлантиришлари лозим. Программа билан бошқариладиган станоклар чиқаришни анча кўпайтириш чораларини кўриш зарур.

Стандартлар комитети машинасозлик министрликлари билан бирга узеллар ва деталларни машина ва асбобларни унификациялаш ва нормаллаштириш, шунингдек технология процессларини типизациялаш ишларини ташкил этиш керак.

Асбобсозлик заводларини техника билан қайта қуроллантириш, замонавий асбоблар ишлаб чиқаришни, биринчи навбатда технология процессларини автоматлаштириш, контроль қилиш ва тартибга солиш воситаларини, аниқ ўлчовлар ўтказиш учун керакли асбобларни ишлаб чиқаришни кўпайтиришимиз керак. Халқ хўжалигининг техника даражасини кўтармоқ учун электрон ҳисоблаш техникасини ишлаб чиқаришни кенгайтириш, ҳисоблаш машиналарининг сифатини ошириш, тадқиқот ҳисоблаш ва лойиҳалаш ишларида, ишлаб чиқаришни бошқаришда ҳисоблаш воситаларидан кенг фойдаланишни таъминлаш зарур.

Халқ хўжалигининг эҳтиёжларини назарда тутиб, Директивалар лойиҳасида машинасозлик тармоқларидан ҳар қайсисини ривожлантиришнинг энг муҳим проблемалари белгилаб берилди. Энергетика, металлургия, химия ва нефть машинасозлигини, электроника ва радиотехникани анча ўстириш кўзда тутилмоқда. Тракторсозлик ва қишлоқ хўжалик машинасозлиги олдига катта вазифалар қўйилмоқда. Автомобиль саноати тез ривожлантирилиши лозим. Юк автомобиллари ишлаб чиқаришни 1,6-1,7 баравар, енгил автомобиллар ишлаб чиқаришни эса қарийб 4 баравар кўпайтириш мўлжалланмоқда. Бунинг учун мавжуд заводларни кенгайтириш ва янги автомобиль заводи қуриш талаб қилинади. Шундай техникавий даражага ва мутахассис кадрларга эга бўлган машинасозлик саноатимиз машиналар ва ускуналар халқаро бозорида муваффақиятли рақобат қила оладиган маҳсулот тайёрлаб бериб туришга мажбур.

Енгил саноат ва озиқ-овқат саноати учун ускуналар чиқарувчи машинасозлик тармоқларини ривожлантиришга алоҳида эътибор бериш керак. Шу тармоқларда ишлаб чиқариш қувватларини анча кўпайтириш, йигирув-тўқув ва пардозлаш корхоналари, трикотаж, галантерея ва пойафзал фабрикалари, озиқ-овқат ва гўшт-сут саноати корхоналари учун унумдор машиналарнинг уч мингга яқин янги типларини кўплаб ишлаб чиқариш ўзлаштирилиши керак.

Беш йиллик планда оғир ва меҳнатни кўп талаб қиладиган ишларни механизациялаштирмоқ учун керакли машиналар ва механизмлар ишлаб чиқаришни кўпайтириш кўзда тутилиши керак.

Мавжуд заводларда корхоналарнинг ускуналаридан фойдаланишни яхшилаш йўли билан, жумладан корхоналарда смена бўлиб ишлашни ошириш йўли билан маҳсулот чиқаришни кўпайтирмоқ учун машинасозлик саноатида бир талай резервлар бор. Корхоналар ўзлари олаётган фойданинг бир қисмини ўзларининг уй-жой фондларини кенгайтиришга сарфлаш имкониятига эга бўлиб қоладилар, бу эса эндиликда уларнинг янги ишчи кадрларни ишга тортишларини осонлаштиради.

Янги беш йилликда **ўрмончилик, қоғоз ва ёғочсозлик саноатида** катта ўзгаришлар рўй беради. Ўрмончилик ва ёғочсозлик саноати шу дамгача ҳили нисбатан камроқ маҳсулот ишлаб чиқармоқда. Ёғочнинг кўп исроф бўлишига йўл қўйилмоқда. Кўпинча бизнинг корхоналаримизда бир кубометр ёғочдан ишлаб чиқарилаётган маҳсулот ёғочни қайта ишлашнинг замонавий технологияси жорий қилинган корхоналардагига қараганда қарийб 3-5 баравар ва бундан ҳам кам. Капитал маблағлар хом ашёни комплекс қайта ишлаб берувчи қувватлар яратишга сарфланиши лозим. Хом ашёдан яхшироқ фойдаланиш йўли билан қоғоз целлюлоза, картон, пайраҳа-қипиқ плиталар ва ёғоч толасидан ясалган плиталар, дурадгорлик буюмлари, спирт, ачитқи ва бошқа маҳсулотлар ишлаб чиқариш кўп **миқдорда** оширилади.

Беш йилликда айниқса мамлакатнинг шарқида ёғочни қайта ишлайдиган катта корхоналар қурилади. Жумладан, Братск ўрмончилик саноати комплекси, Красноярск целлюлоза-қоғоз комбинати ва Комсомольск-Амурдаги целлюлоза-картон комбинатининг биринчи қисми қурилади, Сибирь ва Узоқ Шарқ районларида қарийб икки ярим миллион тонна целлюлоза ва 1,3 миллион тоннага яқин картон ишлаб чиқарадиган қувватлар вужудга келтирилади.

Картон, ёғоч плиталар ва елимланган фанер ишлаб чиқаришни кўпайтириш соҳасида мўлжалланган топшириқларнинг бажарилиши 1970 йилда 60 миллион кубометрдан кўпроқ иморатбоп ёғочни тежашни таъминлайди.

Совет халқининг турмуш даражаси ошиб бораётганлиги халқ истеъмол қиладиган моллар ишлаб чиқарувчи саноат олдига катта вазифалар қўяди.

Енгил саноатда 300 га яқин янги катта корхоналар қуриш ва 100 тадан кўпроқ мавжуд корхоналарни реконструкция қилиш мўлжалланмоқда. Енгил саноатда ишлаб чиқаришни ўстиришнинг ҳар йилги ўртача суръати 2,1 баравар оширилади. 1970 йилда 9,5-9,8 миллиард квадрат метр газлама, 1,65-1,75 миллиард трикотаж буюм, 610-630 миллион жуфт чарм пойафзал ишлаб чиқариладиган бўлади. Трикотаж саноатини ривожлантиришга алоҳида эътибор берилади. Беш йил ичида 75 та трикотаж фабрикасини қуриш мўлжаллаб қўйилди. 100 дан ортиқ тикувчилик фабрикаси, йилига 120 миллион жуфт пойафзал ишлаб чиқарадиган қувватлар ишга туширилиши, ишлаб турган пойафзал фабрикаларининг кўпи реконструкция қилиниши керак.

Енгил саноат ходимлари олдига чиқарилаётган маҳсулот хилларининг кўп қисмини янгилаш вазифаси қўйилмоқда. Саноат систематик равишда янги, истеъмолчи учун қизиқарли моллар ишлаб чиқарадиган бўлиши, шундай молларни аҳолига тақдим қилиб туриши ва шу тариқа шундай молларга талаб вужудга келтириши лозим.

Қишлоқ хўжалик ходимлари саноат ходимлари билан биргаликда пахта, жун, зиғирпоя толаси, тери ва бошқа хом ашёларнинг сифатини яхшилашни таъминлайдиган зарур тадбирларни ишлаб чиқишлари, қишлоқ хўжалигида шу хом ашёни етиштириш чоғида унинг сифати учун бўладиган масъулиятни, шу хом ашёни тайёрлаш пунктларига ва саноат корхоналарига етказиб бериш учун бўладиган масъулиятни аниқ белгилаб қўйишлари лозим. Шу муносабат билан мазкур хом ашёнинг бузилишига ёки сифати ёмонланиб қолишига йўл қўймаслик учун тегишли ташкилотларга транспорт воситаларини, идишлар ва зарур нарсаларнинг ҳаммасини бериш планда кўзда тутилиши лозим.

Химия саноатининг ходимлари химиявий толаларнинг, бўёқлар, плёнкалар ва бошқа химия материаллари учун хом ашё сифатини кескин равишда оширишлари керак ҳамда енгил саноат ва озиқ-овқат саноати корхоналарига сифати паст хом ашё етказиб берганлиги учун қаттиқ жавобгар бўлишлари лозим. Шу тадбирларнинг амалга оширилиши саноат ишлаб чиқараётган кенг истеъмол молларининг хилларини кўпайтириш, меҳнат унумдорлигини ошириш, маҳсулот таннархини камайтириш ва молларнинг сифатини яхшилаш имкониятини беради.

Юқори сифатли хилма-хил озиқ-овқат маҳсулотлари билан аҳолини ҳамма жойда, узлуксиз таъминлаб туриш вазифасини ҳал қилишимиз лозим. **Озиқ-овқат саноати** маҳсулотининг ҳажми шу йиллар мобайнида 1,4 баравар кўпайтирилади.

Беш йилликнинг охирига бориб, давлат ресурсларидан гўшт етиштиришни 1965 йилдаги 4,8 миллион тонна ўрнига 5,9-6,2 миллион тоннага етказиш мўлжалланмоқда. Пишлоқ, сут маҳсулоти ишлаб чиқариш анча кўпайтирилади.

Балиқ овлашни 1,5-1,6 баравар кўпайтириш чамаланмоқда. Шу мақсадда балиқчилик саноатининг флотига балиқ овлайдиган катта замонавий кемалар қуриб бериш мўлжаллаб қўйилган. Бу кемаларнинг кўпчилиги юқори сифатли маҳсулот чиқарадиган сузиб юрувчи заводлардан иборат бўлади. Балиқчилик саноатининг ходимлари ўзларининг флотларидан яхшироқ фойдаланишлари, балиқ маҳсулотининг таннархини систематик равишда камайтиришга эришишлари лозим.

Беш йиллик планда кўлларда балиқ етиштиришни кенг ривожлантириш кўзда тутилиши керак. Дарёлар ва кўллардаги балиқ запасларини муҳофаза қилиш яхшироқ ташкил этилиши лозим. Саноат ва коммунал корхоналарнинг тозаланмаган ювинди сувлари билан дарёларни, кўлларни ва сув омборларини булғатиш ва ифлос қилишда айбли бўлганлар қаттиқ жавобгарликка тортилиши керак.

Озиқ-овқат саноати ҳозир янги шароитда ишламоқда. Молларга эҳтиёж тобора хилма-хил бўлиб қолмоқда, молларга бўлган талаблар ҳам тобора ошиб бормоқда. Ҳар хил ярим фабрикатларни, пазандалик маҳсулотларини оз-оздан қилиб тортиб ва ўраб қўйилган озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқаришни анча кенгайтириш, консерва саноатининг ишини жиддий равишда яхшилаш зарур.

Кенг истеъмол молларини ишлаб чиқариш — муҳим ва фахрли вазифа. Бу вазифанинг бажарилишини партия, совет, касаба союз, комсомол ташкилотлари — бутун жамоатчилик доимо контроль қилиб туриши лозим.

Ўртоқлар! Саноат корхоналарида сентябрь Пленумида тасдиқланган янги иқтисодий системани жорий қилиш саноатни ривожлантириш соҳасида мўлжалланган планни бажаришнинг энг муҳим шартидир. Шу дамгача бир қанча катта корхоналар мана шу янги системага ўтказилди, бу корхоналарда жами 300 мингдан кўпроқ ишчи ва хизматчи бор. II кварталда жами 700 мингга яқин киши ишлаб турган корхоналарнинг яна бир катта группаси янги системага ўтказилади. Шундан сўнг машинасозлик ва озиқ-овқат саноатининг, тўқимачилик саноатининг баъзи тармоқларини янги системага ўтказиш бошланади. Янги системага ўтказилган корхоналарда ишловчи ишчи ва хизматчиларнинг умумий сони 1967 йилнинг бошида саноатда ишлаб турган жамики ишчи ва хизматчиларнинг сонининг қарийб учдан бир қисмини ташкил қилади.

Янги системага ўтаётган вақтда саноат корхоналарининг дастлабки икки группаси қўшимча равишда 150 миллион сўмлик саноат маҳсулоти бериш ва пландан ташқари 56 миллион сўм фойда олиш мажбуриятини қабул қилдилар. I кварталда янги системага ўтказилган корхоналарнинг кўпчилиги маҳсулотни реализация қилиш ва фойда олишнинг кўпайтирилган планини ошириб бажарди. Давлат бюджетининг даромадлари кўпайди. Корхоналарда ишлаб чиқаришни ривожлантириш моддий рағбатлантириш ва социал-маданий тадбирлар ҳамда уй-жой қурилиши учун зарур фондлар вужудга келтирилди. Ишчи ва хизматчиларнинг иш ҳақи ошди.

Янгича ишлаш материал-техника таъминотини пухта ташкил этишни талаб қилади. СССР Министрлар Советининг Материал-техника таъминоти давлат комитети ва министрликлар пастдан тортиб то юқоригача таъминот органларининг ишларини яхшилашлари лозим.

Янги системага ўтиш корхоналардаги хўжалик вазиятини анча яхшилайди, ходимларнинг меҳнат унумдорлигини оширишдан, материалларни тежашдан, маҳсулот таннархини камайтириш ва сифатини яхшилашдан манфаатдорлигини оширади.

Агар биз резервларимиздан чинакамига фойдалансақ,— резервларимиз эса жуда катта,— бу ҳолда комил ишонч билан айтиш мумкинки, саноат беш йиллик план топшириқларини бажарибгина қолмай, шу билан бирга ошириб ҳам бажаради. Бу — ишчилар синфимизнинг, инженерлар, техниклар, конструкторларимиз, барча саноат ходимларимизнинг катта ғалабаси бўлади.

IV. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ

Мамлакатимиз экономикасини ривожлантиришда қишлоқ хўжалиги алоҳида муҳим роль ўйнайди. Халқ хўжалигининг бошқа тармоқларининг юксалишини ва меҳнаткашлар моддий фаровонлигининг ўсишини кўп жиҳатдан қишлоқ хўжалиги белгилайди.

Қишлоқ хўжалигига оид беш йиллик план Директивалари КПСС Марказий Комитети март Пленумининг қарорларига асосланади. Беш йилликда қишлоқ хўжалиги соҳасида деҳқончилик ва чорвачилик маҳсулотлари етиштиришни анча кўпайтириш, унинг ривожланишидаги юксак ва барқарор суръатларни таъминлаш асосий вазифа қилиб қўйилади. Шу йилларда бутун қишлоқ хўжалик маҳсулотининг ўртача йиллик ҳажми ундан илгариги беш йилдаги ўртача йиллик ишлаб чиқаришга нисбатан 25 процент ортиши керак.

Дон етиштириш жадал суръатлар билан ўсиши лозим. Дон йиғиб олишнинг ўртача йиллик ҳажмини 30 процент кўпайтириб 167 миллион тоннага етказиш мўлжалланади.

Бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришнинг ўртача йиллик ҳажмини қуйидаги миқдорга етказиш мўлжалланади:

— Қанд лавлаги 1961—1965 йиллардаги ўртача 59 миллион тонна ўрнига 80 миллион тонна.

— Пахта 1961—1965 йиллардаги ўртача 5 миллион тонна ўрнига 5,6-6 миллион тонна.

— Картошка 1961—1965 йиллардаги ўртача 81 миллион тонна ўрнига 100 миллион тонна.

— Гўшт 1961—1965 йиллардаги ўртача 9,3 миллион тонна ўрнига 11 миллион тонна.

— Сут 1961—1965 йиллардаги ўртача 65 миллион тонна ўрнига 78 миллион тонна.

— Тухум 1961—1965 йиллардаги ўртача 29 миллиард дона ўрнига 34 миллиард дона.

Дон хўжалигини юксалтиришнинг энг муҳим воситаси ҳосилдорликни оширишдир. Бунинг учун аввало деҳқончилик маданиятини ошириш, уни илмий асосларда олиб бориш керак. Табиий шароити хилма-хил бўлган мамлакатимизнинг ғоят катта территориясида ҳамма районлар учун ягона деҳқончилик системаси бўлиши мумкин эмас. Бу ишда шаблонга мутлақо йўл қўйиб бўлмайди, бинобарин қатъий гапни қишлоқ хўжалик фани, совхоз ва колхозларда ишлаётган мутахассислар ва практиклар айтишлари керак.

Украина, Шимолий Кавказ, Марказий қоратупроқли областлар, Волга бўйи, Қозоғистон, Сибирь районларида дон етиштириш яна ҳам анча ривожлантирилиши керак. Бу районларда дон экинлари ҳосилдорлигини оширишнинг катта резервлари бор.

СССР Қишлоқ хўжалик министрлиги, РСФСР ва Қозоғистон ССР Министрлар Советлари қўриқ районлардаги аҳволга алоҳида эътибор беришлари керак. Бу ерларда далаларни бегона ўт босиб кетган, каттагина майдонлар эрозияга учрамоқда. Бу районларда деҳқончилик системасида жуда қисқа муддат ичида тартиб ўрнатиш, ғалладан мўл ва барқарор ҳосил етиштиришга эришиш керак.

Россия Федерациясининг қоратупроқли бўлмаган зонасида, Белоруссияда, Балтика бўйи республикаларида, Полесьеда ва Украинанинг ғарбий областларида қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини юксалтириш — беш йилликда ҳал этилиши керак бўлган янги вазифалардан биридир. Бу ерларда зах ерларнинг захини қочириш, нордон тупроқли ерларни оҳаклаш, минерал ва органик ўғитлардан самарали фойдаланиш, ўт экишни ривожлантириш ва бошқа агротехника тадбирларини амалга ошириш юзасидан кенг миқёсда иш олиб бориш мўлжалланади. Бу районлар кўп миқдорда қўшимча сут, гўшт, ғалла ва бошқа маҳсулотлар беради. Нами етарли бўлган бошқа зоналарга ҳам жиддий эътибор берилади. Бу зоналарда ўғитдан фойдаланган тақдирда, кўплаб арзон қишлоқ хўжалик маҳсулотлари, айниқса товар дон олиш мумкин. Шу тарзда нами етарли бўлган ҳамма зоналардан шу пайтгача бўлганига қараганда беқиёс даражада кенг фойдаланилади.

Ҳосилдор тупроқли қурғоқчилик районларда — Ўрта Осиёда, қисман Шимолий Кавказда, Волга бўйида ва Украинанинг жанубида сув чиқариш юзасидан кенг миқёсда ишлар олиб борилади.

Сернам зоналарда захни қочириш ва қурғоқчилик районларида сув чиқариш ишлари қишлоқ хўжалигини интенсивлаштириш ҳамда дон экинлари билан бир қаторда пахта, қанд лавлаги, зиғир, кунгабоқар, сабзавот, мева, узум, шунингдек, кўп йиллик ўтлар етиштиришни кенгайтириш имконини беради.

Чорвачилик маҳсулотлари етиштиришни кўпайтириш ва уларнинг сифатини яхшилаш муҳим вазифадир.

Бу вазифани ҳал этишнинг асосий йўли — мустаҳкам озуқа базасини яратиб, шу асосда чорва маҳсулдорлигини: чорва молларнинг вазни ва семизлигини ошириш, сут соғиб олишни, жун қирқиб олишни, шунингдек чорва моллар ва паррандаларни кўпайтиришдан иборатдир.

Бунинг учун озуқабоп дон экинларини, кўп йиллик ва бир йиллик ўтлар етиштиришни кўпайтириш билан бир қаторда яйловлардан фойдаланишга жиддий эътибор бериш лозим. Планда ана шу яйловларни яхшилаш юзасидан катта ишлар ўтказиш учун маблағ ажратиш кўзда тутилади. Бу маблағларни энг кўп иқтисодий самара берадиган қилиб сарфламоқ лозим. Айни вақтда ем-хашак экинлари экин майдонларидан яхшироқ фойдаланиш зарур.

Қишлоқ хўжалигининг ишлаб чиқариш программаси умуман олганда ана шундан иборат. Бу программанинг бажарилишини таъминламоқ учун Директивалар лойиҳасида қишлоқ хўжалигига кўплаб хилма-хил техника етказиб бериш кўзда тутилган.

Ҳозирги вақтда бизнинг тракторсозлик ва қишлоқ хўжалик машинасозлиги корхоналаримиз дон, қанд лавлаги, картошка, пахта, маккажўхори етиштиришни комплекс-механизациялаш учун деярли ҳамма машиналарни ишлаб чиқармоқда. Зиғир, сабзавот ва бошқа экинларни парвариш қилиш ва уларнинг ҳосилини йиғиб олиш учун, шунингдек, чорвачиликдаги ишларни механизациялаш учун машина системалари ишлаб чиқилмоқда.

Двигателлар, агрегатлар, запас қисмлари ва заготовкалар ишлаб чиқарувчи мавжуд заводларни реконструкция қилиш ва янгиларини, жумладан ихтисослаштирилган заводлар қуриш мўлжалланади. Яқин йилларда Павлодарда (Қозоғистон ССР) янги йирик трактор заводи барпо этилади. Машинасозлар трактор ва комбайнлар сифатини яхшилаш, тракторларнинг тезлиги ва қувватини ошириш ҳамда ёнилғи сарфини анча камайтириш масаласига алоҳида эътибор беришлари зарур. Бошқа қишлоқ хўжалик машиналарини ишлаб чиқаришда ҳам, улардан зоналар шароитини ҳисобга олган ҳолда фойдаланишни кўзда тутиб, худди шундай йўлдан бориш керак.

Тракторсозлик ва қишлоқ хўжалик машинасозлиги корхоналарининг ходимлари олдида деҳқончилик ва чорвачилик учун машиналарнинг мукаммалроқ комплексларини ишлаб чиқаришни ўзлаштириш ҳамда қишлоқ хўжалигини механизациялаштиришни жадаллаштириш, шунингдек, тракторлар ва қишлоқ хўжалик машиналарининг запас қисмлари билан қишлоқ хўжалигини тўла таъминлаш учун уларни ишлаб чиқаришни кўпайтириш вазифаси турибди.

Беш йил ичида колхоз ва совхозлар 1 миллион 790 минг дона ёки илгариги беш йилликдагига қараганда 1,6 баравар кўп трактор, 1 миллион 100 минг юк автомобили, 550 минг ғалла комбайни ҳамда бошқа кўпгина техника ва ускуналарни оладилар. Натижада колхоз ва совхозларнинг энергия билан қуролланиш даражаси беш йилликда 1965 йилдагига нисбатан икки баравар ортади. Шунингдек, қишлоқ хўжалик техникаси учун ремонт базасини мустаҳкамлаш, қишлоқ хўжалигига юбориб турилган машина ва ускуналарнинг ана шу жуда катта паркидан тўғри фойдаланиш ва уларни сақлаш тадбирларини ишлаб чиқиш лозим.

Химия саноати минерал ўғитлар ишлаб чиқаришни йил сайин ошириб боради.

Колхозларга ва совхозларга минерал ўғит етказиб бериш икки баравар ортади. Бу эса техника экинларини минерал ўғитлар билан тўла таъминлаш ҳамда дон ва озуқабоп экинларга солинадиган ўғит миқдорини анча ошириш имконини беради. Ўғит ишлаб чиқаришни кўпайтириш билан бир қаторда, унинг сифатини ошириш, ташиш, сақлаш ва фойдаланиш вақтида нобудгарчиликни йўқотиш кечиктириб бўлмайдиган вазифадир.

Аралаш ем тайёрловчи саноат ўз маҳсулотини камида икки баравар кўпайтиради. Бунда оқсилга бой озуқалар, витаминлар, антибиотиклар ва озуқа самарасини оширувчи турли моддалар тайёрлаш кенг ривожланади.

1970 йилда қишлоқда электр энергияси истеъмол қилиш 60—65 миллиард киловатт-соат ортади, бу эса 1965 йилги даражадан уч баравар кўп ва 1940 йилда бутун мамлакат истеъмол қилган электр энергиясидан 30 процент ортиқдир. Қишлоқ районларда электр шохобчаларини тахминан икки баравар узайтириш ҳамда колхоз ва совхозларни давлат энергия системалари ва электр станцияларидан марказлаштирилган тартибда электр билан таъминлаш ҳиссасини ошириш мўлжалланади. Электр энергияси-сермеҳнат процессларни, айниқса, чорвачиликдаги ишларни механизациялаш учун база бўлиб қолиши ва шу билан бирга, қишлоқ аҳолисининг турмуш шароитини яхшилаш замири бўлиб қолиши керак. Қишлоқ аҳолисининг хилма-хил электр маиший приборлари ва аппаратларидан, телевизор, радиоприёмниклар, холодильниклар, кир ювиш машиналаридан оммавий тарзда фойдаланиши қишлоқ меҳнаткашлари маданият даражасини анча оширади ва турмуш шароитини яхшилайди.

Қишлоқларда уй-жой бинолари қурилиши, хонадонларни газ билан таъминлаш, шаҳар типидаги мактаблар, касалхоналар, кино-театрлар қуриш ишларини анча кенгайтириш мўлжалланади.

Колхозчиларнинг жамоат хўжалигидан оладиган даромадларини беш йил ичида 35—40 процент ошириш кўзда тутилади. Шунингдек, шахсий ёрдамчи хўжаликлар уларнинг даромадида қўшимча манбаъ бўлади. Колхозларда меҳнатни нормалаштириш, ташкил этиш ва меҳнатга ҳақ тўлаш совхозларда вужудга келган даражага ва формаларга тобора яқинлашиб боради. Колхозчилар меҳнатига ҳар ойда гарантияланган ҳақ тўлашга секин-аста ҳамма жойда ўтиш мўлжалланади. Колхозчиларни пенсия билан таъминлаш ишчи ва хизматчиларни пенсия билан таъминлаш шароитига яқинлаштирилади.

Қишлоқларда меҳнат ва турмуш шароитининг яхшиланиши, колхозчиларнинг жамоат ишлаб чиқаришидан оладиган даромадларининг анча ўсиши қишлоқ аҳолиси турмуш даражасини шаҳар аҳолиси турмуш даражасига яқинлаштиришдан иборат тарихий вазифанинг изчиллик билан амалга оширилаётганини кўрсатади.

(Давоми тўртинчи бетда).

Ўртоқ А. Н. КОСИГИН докладининг давоми

(Боши 1, 2 ва 3-бетларда)

Шундай қилиб, қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг ишлаб чиқилган программаси қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришни муттасил юксак суръатлар билан ўстиришни кўзда тутади. Бу программа батамом реал программадир. Унинг амалга оширилиши колхоз ва совхозларга жуда кўп миқдорда машина техникаси, химиявий ўғитлар, электр энергияси етказиб бериш билан таъминланади. Партия ва ҳукумат қишлоқ хўжалик меҳнаткашларининг турмуш даражасини ошириш, уларнинг маданий-маиший шароитини яхшилаш ҳамда колхозчилар ва совхоз ишчиларининг юксак унумли меҳнатдан моддий манфаатдорлигини кучайтириш соҳасида амалга ошираётган катта тадбирлари ҳам бу программанинг муваффақиятли бажарилишига ёрдам беради. Буларнинг ҳаммаси совхоз ва колхозларда меҳнат унумдорлигини 44-45 процент оширишдан иборат катта вазифани ҳал этиш учун жуда қулай шароит вужудга келтиради.

Қишлоқ хўжалиги соҳасида белгиланган тадбирларнинг амалга оширилиши катта харажатларни талаб қилади. Бунинг учун планда тегишли молия ресурслари кўзда тутилади. Ишлаб чиқариш қурилиши (ер захини қочириш ва сув чиқаришга кетадиган харажатлар ҳам шу ҳисобга киради) ҳамда техникага ҳақ тўлаш учунгина давлат қишлоқ хўжалигига 41 миллиард сўм миқдорида, илгариги беш йилдагига қараганда, тахминан икки баравар кўп маблағ ажратади.

Шу нарсани назарда тутиш керакки, қишлоқ хўжалигини юксалтириш программаси давлатдан, масалан, тракторсозлик ва қишлоқ хўжалик машинасозлигига, ўғит ишлаб чиқаришни кенгайтириш учун химия саноатига, энергетикага ҳамда қишлоқ хўжалигига хизмат кўрсатувчи бошқа тармоқларга катта маблағ сарфлашни талаб қилади.

Давлатнинг капитал маблағларидан ташқари, колхозларнинг ўзлари тахминий ҳисобларга қараганда, ўз хўжаликларини кенгайтиришга 30 миллиард сўмга яқин маблағ сарфлайдилар.

Шу беш йилликда колхозларнинг ўртача йиллик даромади 1961—1965 йиллардаги ўртача йиллик даромадларга нисбатан 40 процентдан зиёдроқ ортади. Даромадларнинг бундай ўсиши колхозларда ялпи ва товар маҳсулот етиштиришни кўзда тутилган миқдорда кўпайтириш ҳамда колхоз маҳсулотини харид қилиш ва харид нархларини оширишнинг март Пленумида белгиланган янги шартлари, шунингдек, колхозларга бериладиган ишлаб чиқариш воситалари нархининг камайтирилиши ва колхозлардан олинадиган даромад солиғининг деярли икки баравар камайтирилиши билан таъминланади.

Колхоз даромадларини кўпайтириш ҳар бир колхозчи даромадининг колхоз фаолиятидаги умумий иқтисодий натижаларга қараб кўпайиши учун реал имконият яратади. Бу эса кенг колхозчилар оммаси учун ижтимоий ишлаб чиқаришнинг, ундаги ҳар бир тармоқнинг рентабеллигини оширишга рағбатлантирувчи омил бўлади, социалистик қишлоқ хўжалиги колхоз формасининг иқтисодий негизини мустаҳкамлайди.

Қишлоқ хўжалик маҳсулоти етиштиришда совхозлар маҳсулотининг салмоғи каттадир. Ҳозирги жуда муҳим вазифа улар ишининг самарадорлигини оширишдан иборатдир. Бу мақсадда совхозларни планлаштиришнинг янги тартибига ўтказиш, уларнинг бутун фаолиятида хўжалик ҳисобини жорий қилиш юзасидан тадбирлар ишлаб чиқилмоқда. Бу тадбирлар совхозларнинг иқтисодий аҳволини мустаҳкамлашга, уларни ихтисослаштиришни кучайтиришга, маҳсулот таннархини камайтиришга, совхозларни намунали қишлоқ хўжалик корхоналарига айлантиришга ёрдам беради.

Янги беш йилликда тайёрлаш ва савдо ташкилотларининг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш кўзда тутилади, колхозларга, совхозларга, тайёрлаш ташкилотларига транспорт воситалари етказиб бериш кўпаяди, колхоз ва совхозларнинг савдо корхоналари ва магазинлар билан бевосита алоқа қилиш практикаси кенгайтирилади. Бу тадбирлар сабзавот, мева, полиз экинлари ва бошқа маҳсулотларни истеъмол қилинадиган жойга нест-нобуд қилмай етказиб бериш, аҳолини яхши ва янги маҳсулотлар билан таъминлашни яхшилаш, тайёрлаш харажатларини қисқартириш имконини беради, колхоз ва совхозларга эса кўпгина қўшимча даромад келтиради.

Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришининг мавсумийлиги оқибатида колхоз ва совхозларда мавжуд бўлган меҳнат ресурсларидан бутун йил бўйи тўла фойдаланилмаётир. Шу сабабли, қишлоқларда қишлоқ хўжалик маҳсулотларини дастлабки ишлаш ва қайта ишлаш бўйича ҳамда бошқа маҳсулотлар ишлаб чиқариш бўйича ёрдамчи корхоналар, шунингдек конкрет маҳаллий шароитга асосланиб, турли ҳунармандчилик корхоналарини ривожлантириш иқтисодий жиҳатдан мақсадга мувофиқдир. Шунингдек, бу ҳам колхоз ва совхозларга даромад ва қишлоқ аҳолисига қўшимча иш ҳақи беради. Бундай ишлаб чиқаришларни ташкил этиш учун давлат колхоз ва совхозларга зарур ёрдам кўрсатади.

Озиқ-овқат саноати кўпгина тармоқларининг янги корхоналарини хомашё ва бўш ишчи кучи бўлган қишлоқ жойларда қуриш лозим. Колхоз ва совхозларда енгил ва озиқ-овқат саноати корхоналари мавсумий филиалларини вужудга келтириш мақсадга мувофиқдир.

Қишлоқ хўжалиги учун улкан ишлаб чиқариш программаси белгиланибгина қолмай, бу программани муваффақиятли бажариш учун зарур шароит ҳам вужудга келтирилган. Энди гап қишлоқ хўжалигига сарфланган ҳар бир сўм яхши иқтисодий натижа бермоғи учун ана шу имкониятлардан моҳирона фойдаланишдадир.

Партия барча колхозчиларни, совхоз ишчиларини, агрономларни, механизаторларни, қишлоқ хўжалигининг барча мутахассисларини беш йилликнинг дастлабки йилидаёқ дон хўжалиги ва қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришининг бошқа тармоқлари кескин юксаладиган йил бўлишини таъминлашга чақиради. Бу билан қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг беш йиллик планини муваффақиятли бажариш учун мустаҳкам замин яратилади.

V. ТРАНСПОРТ ВА АЛОҚА

Ўртоқлар! Саноат ва қишлоқ хўжалиги ишининг муваффақияти, мамлакат мудофаа қобилиятининг мустаҳкамланиши кўп жиҳатдан транспортга боғлиқ. Миллионларча меҳнаткашлар поездлар, теплоходлар, автобуслар, самолётларнинг яхши уюштирилган қатновидан манфаатдордирлар.

Бутун юк оборотининг 70 процентдан кўпроғини темир йўллар ташиб беради. Улар ҳажми йилдан-йилга ошиб бораётган юкларни муваффақиятли ташиб бермоқдалар, бу ишни ишловчилар сонини оширмаган ҳолда эпламоқдалар. Янги техникани жорий этиш ва шу асосда меҳнат унумдорлигини ошириш ҳисобига ана шу ютуққа эришилди. Ҳозир бутун юк ташишнинг 85 процентини электровозлар ва тепловозлар бажармоқда. Локомотивларнинг янги турларига ўтиш темир йўллар ишини, уларнинг экономикасини, темир-йўлчиларнинг меҳнат шароитини тубдан яхшилади.

Директивалар лойиҳасида темир йўл транспортига анчагина капитал маблағ сарфлаш кўзда тутилган. 1970 йилга бориб темир йўлларнинг электровоз ва тепловозга ўтиши асосан тугалланиши керак. Ҳаракатдаги состав қаторига қудратли замонавий локомотивлар ва кўп юк кўтарадиган вагонлар қўшилади. Кўпгина йўлларнинг ўтказиш қобилиятини ошириш тадбирлари кўрилади — иккинчи йўллар қурилади, станциялар кенгайтирилади, автоматика жорий этилади.

Қўнғирот—Макат ва Гурьев—Астрахань томонларда умумий узунлиги 1600 километрдан зиёдроқ янги темир йўл линиялари қуриш мўлжалланади. Ўрта Осиёни мамлакат Европа қисми билан туташтирадиган янги йўл барпо этилиши билан Манғишлоқ ярим оролидаги нефтга бой районни тезроқ ўзлаштириш мумкин бўлади.

650 километр узунликдаги Тюмень—Тобольск—Сургута райони темир йўл линияси қурилади. Бу линия Тюмень областидаги нефть қазиб чиқариш саноатини ва умуман бутун районни ривожлантириш учун катта аҳамиятга эга бўлади.

Барнаулдан Кустанайгача бўлган Ўрта Сибирь магистралининг қурилиши тугалланмоқда. Бу эса, Кузбасс билан Урал ўртасидаги транспорт алоқаларини яхшилайди, зўриқиб ишлаётган асосий Сибирь магистралида юк ташишни бир оз камайтиради.

Темирйўл транспортининг ички резервларидан фойдаланишга жиддий эътибор бериш керак, бундай резервлар эса озмунча эмас. Масалан, корхоналарда, денгиз ва дарё портларида вагонларнинг бекор туриб қолиш муддатини қисқартириш сингари катта резервни олайлик. Юк ортиш, юк туширишни ишларини механизациялаш, юкни ўзи туширадиган вагонларни жорий этиш, контейнерлар конструкциясини такомиллаштириш, корхоналарга кирадиган шох йўллар ҳолатини яхшилаш — бу соҳада катта ёрдам бериш мумкин. Юк ортиш ва юк тушириш бутун транспорт харажатларининг тахминан учдан бир қисмини ташкил этишини ҳисобга оладиган бўлсак, бу жуда муҳим иқтисодий проблемадир.

Рационал бўлмаган юк ташишларни ҳамма чоралар билан қисқартириш катта резервдир. Планлаштирувчи ва хўжалик органлари маҳсулот етказиб берувчилар билан истеъмолчилар ўртасида оптимал транспорт алоқаларини белгилашлари, йил давомида юк ташишнинг бир меёрда тақсимланишини кўзда тутишлари, темир йўл, сув, автомобиль транспорти ва транспортнинг бошқа турлари ишининг тўғри мослашган бўлишини кўзда тутишлари керак.

Транспорт тарифларини шундай қайта кўриб чиқиш керакки, у транспортнинг ҳар хил турлари ўртасида юк ташишнинг иқтисодий асосланган тақсимланишини ва ҳамма транспорт воситаларидан яхшироқ фойдаланишни рағбатлантирадиган бўлсин.

Кейинги йилларда Совет Денгиз флоти сафларига жуда кўп замонавий қудратли кемалар келиб қўшилди. Бу флотнинг юк ташиш ҳажми етти йилликда 2,5 баравар кўпайди. Денгиз флоти ташқи савдомизнинг капиталистик фрахта бозоридан мустақиллигини таъминламоқда.

Ташқи савдонинг ривожланиши, каботаж юк ташишларнинг ўсиши денгиз флоти тоннажини янада кўпайтиришни талаб қилади. Директивалар лойиҳаси кўп юк кўтарадиган катта механизациялаштирилган тезюрар кемалар қуришни, портларни ривожлантириш ва механизациялаш юзасидан анчагина ҳажмдаги ишларни бажариш, кема ремонт қиладиган заводлар қуришни кўзда тутади.

Дарё транспорти бўйича ҳам флотни кенгайтириш ва портларни ривожлантириш кўзда тутилади. Бу тадбир Сибирь ва Узоқ Шарқдаги янги саноат районларини тезроқ ўзлаштириш учун катта аҳамиятга эга бўлади. Волга, Кама, Днепрда юк ташишни ривожлантириш, Балтика, Каспий ва Қора денгизлар ўртасида бевосита алоқалар ўрнатиш мамлакатнинг Европа қисмида темирйўлларда юк ташишни нормал ҳолга келтириш ва оммавий юклар ташишни арзонлаштириш имконини беради. Унда темирйўлчилар билан дарёчиларнинг пухта мослашган ҳолда ишлашини таъминлаш, транспортнинг ҳар иккала туридан фойдаланган ҳолда юк ташишни кенгайтириш, портлардаги юкларни тезроқ жўнатиш жуда муҳимдир.

Кейинги йилларда трубопровод транспорти кенг ривожланиб, унинг юк обороти етти йилликда тўрт баравардан зиёдроқ ўсди. Трубопроводларда нефтни етказиб бериш таннархи темирйўллардагига қараганда 2-3 баравар арзон тушади. Бизда, масалан, умумий узунлиги 3,6 минг километр келадиган Туймази — Омск — Красноярск — Иркутск трубопроводи, Татаристон АССР районларидан Польша, ГДР, Чехословакия, Венгрияга етиб борадиган ва умумий узунлиги 4,5 минг километр келадиган «Дўстлик» нефть қувури, умумий узунлиги 1150 километрга яқин келадиган Альметьевск—Горький—Рязань—Люберци нефть қувури сингари жуда катта нефть трубопроводлари қурилди.

Бу беш йилликда тахминан 37 минг километр узунликдаги нефть ва газ қувурлари қуриш кўзда тутилади. Бу эса 1970 йилда узоқ конлардаги нефть маҳсулотларининг ярмидан кўпроғини нефть қувурлари орқали жўнатиш, шунингдек, кўмир ва ёқилғининг бошқа турлари ўрнига газдан фойдаланишни анча кўпайтириш имконини беради.

Бизда темир йўллар, кўприклар ва трубопроводлар қурадиган йирик ихтисослаштирилган ташкилотлар барпо этилган, техника билан яхши таъминланган бу ташкилотлар составида юқори малакали мутахассислар бўлиб, улар мамлакатнинг ҳали ўзлаштирилмаган районларида қийин шароитларда мураккаб қурилиш ишларини олиб бормоқдалар. Қурувчиларнинг чинакам қаҳрамонона меҳнатига халқимиз юксак баҳо берди. Биз аминмизки, бу беш йилликда улар олдида турган янги катта вазифаларни ҳам шунчалик муваффақият билан ҳал этадилар.

Директивалар лойиҳасида автомобиль паркини кескин кенгайтириш кўзда тутилган. Бу парк универсал автомашиналар билан бир қаторда, кўплаб махсус машиналар билан таъминланади. Автомобилларнинг ўртача юк кўтариш қуввати оширилади. Аҳолининг ошиб бораётган талабларини қондириш учун замонавий автобуслар ва енгил машиналар ишлаб чиқариш анча кўпайтирилади.

Ўтган етти йил ичида автомобиль хўжаликларини йириклаштириш, автотранспортнинг техника базасини вужудга келтириш, юкларни марказлаштирилган ҳолда ташишни ривожлантириш юзасидан катта ишлар қилинди. Бу ишларни давом эттирмоқ керак. Ҳозир юк автомобиллари йўлнинг қарийб ярмида юксиз қатнайди, машиналар юк ортиш ва юк тушириш пайтида кўплаб туриб қолишига йўл қўйилмоқда. Планлаштиришнинг янги тартибига ўтган автомобил хўжаликларининг иш тажрибаси бекор туриб қолишларни ва юксиз юришларни кескин камайтириш учун реал имконият борлигини яққол исботламоқда.

Автомобилларнинг кўпгина қисми ремонт вақтида анчагача бекор туриб қолмоқда. Бу бекор туриб қолишларни ниҳоятда қисқартириш учун машиналар ремонтини ташкил этишни ва бу ишнинг технологиясини такомиллаштириш, ремонт заводлари ва автомобил хўжаликларини запас қисмлар билан таъминлашни яхшилаш, уларнинг сифатини ошириш, зарур миқдорда покрышкалар бериш лозим. СССР Давлат план комиссияси, автомобил саноати министрлиги ва иттифоқдош республикаларнинг Министрлар Советлари бу ҳақда ғамхўрлик қилишлари лозим.

Шу беш йилликда 63 минг километрга яқин узунликдаги тош-асфальт автомобиль йўллари қуриш кўзда тутилади. Бундан ташқари даромадларнинг маҳаллий манбаълари, корхоналар, колхоз ва совхозларнинг маблағлари ҳисобига кўпгина қўшимча иш қилиш мумкин.

Етти йиллик мобайнида ҳаво транспорти батамом янгиланди. Унинг ихтиёрида замонавий тезучар самолётларнинг катта парки бор. Граждан авиацияси мамлакат ичкарисидан узоқ масофаларга пассажир ташишнинг анчагина қисмини бажармоқда. Совет Иттифоқини дунёдаги 38 мамлакат билан боғловчи мунтазам ҳаво линиялари мавжуд. Бу беш йилликда ҳаво йўлларида пассажир ва юк ташиш ҳажми 1,8 баравар ортади. Бунинг учун паркни замонавий самолётлар билан янада кўпроқ таъминлаш, янги аэропортлар қуриш мўлжалланади. Граждан Ҳаво флотининг ходимлари пассажирларга хизмат кўрсатиш маданиятини оширишни, ҳаво транспорти билан юк ташишни кенгайтириш учун ҳали кўпгина иш қилишлари керак.

Транспорт ходимлари олдига катта вазифалар қўйилган. Беш йиллик планнинг муваффақиятли бажарилиши кўп жиҳатдан транспорт системасидаги барча звеноларнинг пухта ва уюшқоқлик билан ишлашига боғлиқдир. Транспорт воситаларидан фойдаланишни яхшилаш ва транспортда юк ташиш таннархининг арзонлаштирилиши ижтимоий ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишга ёрдам беради. Транспорт ходимлари экономикамизни янада ривожлантириш программасини амалга оширишга сўзсиз ўз ҳиссаларини қўшадилар.

Директивалар лойиҳаси аҳолига алоқанинг ҳамма турлари билан хизмат кўрсатишни яхшилаш юзасидан бир қанча тадбирларни кўзда тутади. Алоқанинг қудратли кўп каналли кабель ва радиореле линияларини ўтказиш, ягона автоматлаштирилган шохобчаларни вужудга келтириб, пухта ва узлуксиз телефон алоқасини ҳамда информациянинг хил-ма-хил турларини юборишни таъминлаш мўлжалланади. Аҳоли хизматидаги телефонлар сони тахминан икки баравар кўпаяди. Сибирь, Узоқ Шарқ, Ўрта Осиёнинг узоқ районларига хизмат кўрсатиш учун қудратли радиоэшиттириш станциялари қурилади. Телевизион станцияларнинг шохобчалари анча кенгайтирилиб, улар телевидение программасини мамлакатнинг деярли ҳамма районларига юборилишини таъминлаш имконини беради. Ернинг сунъий йўлдошлари орқали Марказий телевидение программаларини Магадан областида, Камчаткада, Сахалинда, Ёқутистонда ва бошқа узоқ районларда қабул қилиб олиш мумкин бўлади.

Халқ хўжалиги ва маданиятнинг тез ривожланиши, аҳолининг ўсиб бораётган эҳтиёжлари барча алоқа турларининг ишини жиддий яхшилашни талаб қилади. Алоқа ходимлари бунинг учун илмий техника тараққиёти вужудга келтираётган ҳамма имкониятлардан фойдаланишлари керак.

VI. КАПИТАЛ ҚУРИЛИШ

Ўртоқлар! Янги беш йилликда мўлжалланаётган капитал маблағлар ҳажми ўсганлиги қурилишда маблағлардан жуда самарали фойдаланиш масаласи биринчи даражали аҳамиятга эга.

Ўтган етти йил ичида капитал қурилишни яхшилаш учун анча-мунча ишлар қилинди. Қурувчилар ва монтажчиларнинг ютуқлари ҳаммага маълум. Ҳозирги вақтда эътиборни планлаштириш, лойиҳалаш ва ишларни ташкил этишдаги ҳал қилинмаган вазифаларга, камчиликларга, бу камчиликларни қандай қилиб бартараф этиш кераклигига қаратмоқ лозим.

Капитал маблағларнинг жуда кўп объектларга тарқалиб кетганлиги энг жиддий камчилик бўлиб келди ва ҳозир ҳам шундайдир. Бу шунга олиб келадики, ишга туширилиши лозим бўлган кўпгина қурилишлар молиявий ва моддий ресурслар билан таъминланмай келди. Бир қанча ҳолларда техника ҳужжатларининг йўқлиги ёки уларнинг сифати пастлиги туфайли қурилиш суст борди. Қурилишларни ускуналар билан комплектлаш қониқарсиз ташкил этилган эди.

Лойиҳалаш ташкилотлари сифатсиз лойиҳалар ишлаб чиқишга ва қурилишларнинг смета қийматини белгилашда қўпол хатоларга йўл қўйдилар. Кўпгина объектлар бўйича, айниқса электрстанциялар бўйича дастлабки смета қиймати жиддий асосларга ва ҳисобларга таянилмасдан белгилаб чиқилди. Бунинг натижасида ҳақиқий қиймат анча юқори бўлди ҳамда бундай қурилишларни битказиш учун кўплаб қўшимча маблағлар талаб этилди. Бир қанча ҳолларда қурилаётган корхоналарнинг, айниқса химия ва целлюлоза-қоғоз саноати корхоналарининг лойиҳаларида етарли даражада пухта ишлаб чиқилмаган технология процесслари ва эскириб қолган асбоб-ускуналар кўзда тутилди. Бу ҳол қурилишларни битказиш, қувватларни ўзлаштириш муддатларига ва янги корхоналарда фондларни қоплашга салбий таъсир кўрсатди.

Қурилишни ташкил этишда ҳам талайгина жиддий камчиликлар бор: меҳнат унумдорлиги ҳали ҳам паст, машина ва механизмлардан қониқарсиз фойдаланилади, жуда кўп иш вақти бекор кетади.

Шуни айтиш керакки, капитал қурилишни планлаштириши ва тартибга солиб туриши лозим бўлган ташкилотлар ўз зиммаларига юкланган вазифаларни уддалай олмадилар.

Янги беш йилликда капитал қурилиш соҳасидаги вазифалар анча кўпаяди. 1966—1970 йилларда СССР халқ хўжалигига солинадиган капитал маблағларнинг умумий ҳажми 310 миллиард сўм миқдорида, яъни кейинги беш йилдагидан 47 процент кўпроқ миқдорда белгиланади. Айни бир вақтда асосий фондларни ишга тушириш ўтган беш йилдагига нисбатан тахминан 1,5 баравар кўпаяди.

Саноатнинг халқ хўжалигидаги техника тараққиёти ва меҳнаткашлар моддий фаровонлигининг ўсиши ҳал қилувчи даражада боғлиқ бўлган тармоқларга солинадиган капитал маблағлар анча кўпаяди. Олдинги беш йилликдагига нисбатан маблағлар химия саноатига деярли икки баравар кўпроқ, қора металлургияга тахминан 70 процент кўпроқ, энергетикага, машинасозлик ва ёқилғи саноатига 50 процент кўпроқ, енгил, озиқ-овқат ва балиқчилик саноатига 84 процент кўпроқ ажратилади.

Бундан ташқари, ишлаб турган корхоналарни техника жиҳатдан қайта қуроллантиришга ажратиладиган капитал маблағлар ҳажми ҳам ишлаб чиқаришни ривожлантиришга янгидан барпо этилаётган фонд ва банк кредитлари ҳисобидан кўпаяди.

Капитал қурилиш планларини бажариш, қувватларни ишга тушириш муддатларига аниқ ва сўзсиз риоя қилиш ишлаб чиқариш планларини бажаришнинг, халқ хўжалиги барча тармоқлари ўртасида тўғри, мақсадга мувофиқ пропорцияларни таъминлашнинг асосий шартларидан биридир.

Планлаштириш практикасини яхшилашни ва капитал маблағларни техник-иқтисодий жиҳатдан асослашни капитал қурилиш соҳасидаги энг муҳим вазифалардан бири деб ҳисобламоқ лозим.

Тажриба ва иқтисодий анализ шуни кўрсатиб турибдики, капитал маблағларни биринчи навбатда ишлаб турган корхоналарни техника жиҳатдан қайта қуроллантиришга, янги ишлаб чиқариш қувватларини қисқа муддатда ва жуда кам маблағ сарфланган ҳолда ишга туширилиши учун бошланган қурилишларни тезроқ тугаллашга сарфлаш керак. Ҳар бир объект қурилишини пухта иқтисодий ҳисоблар билан асослаш зарур.

Капитал маблағлар планини тузишдан олдин капитал қурилиш эҳтиёжлари учун зарур бўлган асбоб-ускуналар ва материалларнинг асосий хиллари балансини, шунингдек қурилиш-монтаж ташкилотларининг қувватлари балансини ишлаб чиқиш лозим.

Эндиликда беш йиллик план барча қурилаётган корхоналар бўйича ҳар бир йил учун алоҳида-алоҳида қилиб тузилади. Бу эса, қурилиш ташкилотлари учун ҳар бир объект қуриладиган бутун даврнинг перспективасини очиб беради; корхоналар келгуси йиллардаги ишларга олдиндан тайёрланишлари, асбоб-ускуналарни ўз вақтида заказ қилишлари мумкин бўлади. Планларини муваффақиятли бажараётган қурилишлар беш йиллик учун ажратилган бутун маблағ ҳажми доирасида маблағ олиб турадилар ҳамда объектларни анча қисқа муддат ичида ишга тушириш имконига эга бўлиб қоладилар.

Лойиҳалаш ташкилотларининг ходимлари олдида катта вазифалар турибди. Бизнинг саноатимиз энг янги технология процесслари ва энг прогрессив материаллар асосида, юқори унумли машиналардан, автоматикадан кенг фойдаланиш асосида ривожланмоғи лозим. Лойиҳалаш ташкилотлари жаҳон практикасида эришилган барча янгиликларни, илғор тажрибани кўзда тутишлари, корхоналарни фан ва техниканинг энг янги ютуқлари даражасида барпо этиш учун энг янги замонавий техника воситаларидан фойдаланишлари лозим. Лойиҳаларда шундай технология назарда тутилиши керакки, бу технология ҳар бир янги корхонада бир килограмм хом ашё ва материалдан ҳозирги кунда мавжуд заводларда ишланаётганига қараганда анча кўп ва яхши сифатли маҳсулот чиқариш имконини берсин. Янги лойиҳалар капитал маблағларнинг юксак самарадорлигини таъминлаши лозим.

Тажриба тасдиқлаганидек, саноатда қуввати орттирилган агрегатларни ишлатиш мақсадга жуда ҳам мувофиқ бўлади. Бу катта иқтисодий самара беради. Масалан, ҳар бири 200 минг тонналик агрегатлари бўлган умумий қуввати 800 минг тонналик синтетик аммиак заводи қуриш умумий қуввати худди шунча бўлиб, лекин ҳар бир агрегатининг қуввати 100 минг тонналик завод қуришга қараганда 25 процент арзон тушади. Нефть тозалаш саноатида ҳар бир ишлаб чиқариш установкасининг қувватини икки баравар ошириш қурилишда капитал маблағлар салмоғини 20-25 процент камайтириш ҳамда меҳнат унумдорлигини икки баравар ошириш имконини беради.

Лойиҳа-смета ишини қатъиян яхшилаш учун лойиҳалаш ташкилотларининг лойиҳалар сифати учун масъулиятини ошириш ва қурилишнинг смета қийматини тўғри белгилаш лозим.

Янги беш йилликда уй-жой қурилишига катта капитал маблағлар ажратиш кўзда тутилади. Бу маблағлардан жуда самарали фойдаланиш учун уй-жойларни лойиҳалаш ва қуришдаги жиддий камчиликларни бартараф қилиш лозим.

Архитекторлар аҳоли учун қулайликлар яратишга кўпроқ эътибор беришлари, квартираларнинг планларини ҳамда турар-жой ва жамоат биноларининг ташқи безагини яхшилашлари, бунда ортиқчаликларга йўл қўймасликлари керак, албатта.

Бундан буён ҳам қурилишни индустрлаш ва механизациялаш даражасини ошириш, одатдагидек қурилиш-монтаж ишларини бажаришнинг пудрат усулини қўлланиш лозим. Илғор методларни ва самарали технологияни планли суратда қатъият билан жорий қилиб бориш, қурилишларнинг моддий-техника таъминотини яхшилаш керак.

Қурилиш сифатини қатъий суратда яхшилаш, қурилишда ва айниқса пардозлаш ишларида банд бўлган ишчиларнинг малакасини ошириш зарур.

Қурилиш материаллари саноати енгил ва тежамли деворбоп материалларни чиройли ва чидамли пардозлаш материалларини, декоратив цементни, витрина ойнасини, керамикани, санитария техникаси буюмларини кўпроқ ишлаб чиқариши керак. Беш йиллик мобайнида цемент ишлаб чиқаришни 72 миллион тоннадан 100-105 миллион тоннага етказиш, йиғма темир бетон конструкциялар ишлаб чиқаришни 1,4 баравар, шифер ишлаб чиқаришни 1,6 баравар, дераза ойнаси ишлаб чиқаришни 1,4 баравар кўпайтириш кўзда тутилади.

Химия саноати қурилишни чидамли, яхши бўёқлар ва бошқа материаллар билан таъминлаши керак. Маҳаллий қурилиш материаллари ишлаб чиқаришни бутун чоралар билан ривожлантирмоқ лозим.

Ўртоқлар! Бизнинг бинокорларимиз коммунизмнинг моддий-техника базасини яратиш учун олиб борилаётган курашнинг олдинги сафларида турибдилар. Янги беш йилликда бинокорлар олдига катта ва масъулиятли вазифалар қўйилмоқда. Экономикамизнинг тез суръатлар билан ривожланишини таъминлаш ва совет кишиларининг фаровонлиги ана шу вазифаларнинг ҳал этилишига боғлиқдир. Биз аминмизки, бинокорларнинг кўп миллионли коллективи ана шу вазифаларни шараф билан адо этади.

VII. ЯНГИ БЕШ ЙИЛЛИКДА СОВЕТ ХАЛҚИНИНГ МОДДИЙ ВА МАДАНИЙ ТУРМУШ ДАРАЖАСИНИ ЮКСАЛТИРИШ

Ўртоқлар! Коммунистик қурилиш билан халқ фаровонлигини юксалтиришни бир-биридан ажратиб бўлмайди. КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Совети янги беш йилликда экономикани ривожлантиришнинг асосий йўлларини белгилаб чиқишда халқнинг турмуш даражасини ошириш тадбирларига алоҳида эътибор бердилар. Бу—беш йиллик план юзасидан Директивалар лойиҳасини кўриб чиқишда марказий масалалардан бири бўлди.

Совет халқининг фаровонлигини ўстириш суръатларини жадаллаштириш—партия бошланган беш йилликда оғишмай амал қиладиган йўл. КПСС Марказий Комитети март ва сентябрь Пленумларининг қарорларини изчиллик билан амалга ошириш ҳамда халқ хўжалигида асосий пропорцияларни жиддий суратда яхшилаш моддий ишлаб чиқаришни ривожлантиришдаги ютуқлардан совет кишиларининг ўсиб бораётган моддий ва маънавий эҳтиёжларини қондириш йўлида тағин ҳам тўлароқ фойдаланишни таъминлайди.

Директивалар лойиҳасига кўра, истеъмол фондининг, яъни халқ истеъмолига сарфланадиган моддий неъматлар умумий суммасининг абсолют ўсиши янги беш йилликда бундан олдинги беш йилдагидан 1,7 баравар кўпаяди. Аҳоли реал даромадларининг, чакана товар обороти ҳажмининг, умумий овқатланиш корхоналари обороти ҳажмининг, аҳолига маиший хизмат кўрсатиш ҳажмининг ўсиш суръатлари 1961—1965 йиллардагига нисбатан анча юқори қилиб белгиланган. Бу ҳақда қуйидаги маълумотларни келтираман:

Кўрсаткичлар	1961—1965 йиллардаги ўсиш (процент)	1966—1970 йиллардаги ўсиш
Реал даромадлар (аҳоли жон бошига)	20	Тахминан 30 процент
Чакана товар обороти ҳажми	34	43,5 процент
Умумий овқатланиш корхоналарининг умумий обороти	35	Қарийб 1,5 баравар
Аҳолига маиший хизмат кўрсатиш ҳажми	90	Тахминан 2,5 баравар

Кўриб турибсизки, халқ фаровонлигини ўстириш юзасидан белгиланган суръатлар муҳим кўрсаткичлар бўйича олдинги беш йилликда эришилган даражадан анча юқоридир.

Бу беш йилликда меҳнат ҳақини кўпайтириш ва ходимларнинг меҳнат ва турмуш шароитини яхшилаш икки манба ҳисобига: давлат қўлида жамланган ресурслар ҳисобидан ва даромадларнинг (фойданинг) тобора кўпроқ миқдорда корхоналарда моддий рағбатлантириш фонди ҳамда социал-маданий тадбирлар ва уй-жой қурилиши фонди шаклида корхоналар ихтиёрида қоладиган қисми ҳисобидан амалга оширилади. Эндиликда ишчи ва хизматчилар иш ҳақининг ўсиши кўп жиҳатдан муайян корхонадаги ишлаб чиқариш натижалари—сотилган маҳсулот ҳажмининг ўсиши, сифатининг яхшиланиши, меҳнат унумдорлигининг ва рентабеллик даражасининг ошиши, фойда миқдорининг кўпайишига боғлиқ. Бу соҳада ҳар бир коллектив олдида катта имкониятлар очилмоқда.

Халқнинг турмуш даражасини юксалтириш юзасидан белгиланган планда меҳнатга қараб тўланадиган ҳақнинг **—ишчи ва хизматчилар иш ҳақининг ҳамда жамоат хўжалигидан колхозчилар оладиган даромаднинг** ўсиши ҳал қилувчи звено бўлади. Бу—ишлаб чиқаришнинг муҳим стимули ва аҳоли даромадлари ўсишининг асосий манбаидир.

Ишчи ва хизматчиларнинг ўртача ойлик ишҳақи беш йилликда ўрта ҳисобда камида 20 процент кўпаяди ҳамда янги беш йилликнинг охирига бориб қарийб 115 сўмни ташкил этади, ижтимоий истеъмол фондлари ҳисобидан тўловлар ва имтиёзларни ҳам қўшиб ҳисоблаганда ҳар бир ишловчи бошига тахминан 155 сўмга етади. Колхозчиларнинг жамоат хўжалигидан оладиган даромадлари ўрта ҳисобда 35-40 процент кўпаяди. Ишчилар, хизматчилар ва колхозчилар меҳнат ҳақининг бутун фонди беш йиллик ичида тахминан 40 процент ўсади.

Бизнинг иш ҳақи сиёсатимизда беш йилликнинг энг муҳим ишлаб чиқариш вазифаларини ҳал қилишда унинг рағбатлантирувчи ролини оғишмай ошириб бориш асосий масаладир. Иш ҳақини мунтазам суратда ошириб боришни моддий ишлаб чиқаришни ривожлантиришга ва такомиллаштиришга энг кўп ҳисса қўшган ходимларни кўпроқ рағбатлантириш билан тўғри боғлаб бориш зарур. Ишни шундай йўлга қўйиш керакки, бунинг натижасида ҳар бир ишчи, инженер, техник ишлаб чиқариш кўрсаткичлари яхшиланадиган бўлса ўзининг иш ҳақи қанчалик ошишини, корхонанинг қўшимча даромадида унинг улуши қанча бўлишини билсин.

Янги беш йилликда иш ҳақи минимуми оширилади. Айни бир вақтда ўртача ҳақ оладиган ишчи ва хизматчиларнинг ставкаси ва маоши оширилади. Бу ҳол ходимларнинг айрим категориялари меҳнатига ҳақ тўлашда тўғрироқ нисбат ўрнатиш имконини беради. Бунда меҳнат шароити оғир ва зарарли бўлган участкаларда, ер ости ишларида ҳамда интенсивлиги юқори даражада бўлган ишларда ишловчи кишиларга имтиёзни кўпайтириш лозим.

Бироқ, бизда кам ҳақ оладиган ишчилар группаси ҳали ҳам бор. Булар ҳақида гапирганда биз малакасиз ишчиларни ва хизматчиларни, хизмат кўрсатувчи ёрдамчи ходимларни назарда тутамиз. Бу категориядаги ходимлар сонини камайтириш учун ёрдамчи ишларни, ҳар хил ҳисоблаш операцияларини кенгроқ кўламда механизациялаш, ишлаб чиқаришни автоматлаштириш лозим. Малакани ошириш ана шундай ходимларнинг кўпларига бошқа ишларга ўтиш имконини беради. Бу — ишлаб чиқаришнинг самарадорлигини ошириш нуқтаи назаридан ҳам, партиямиз ўз олдига қўяётган асосий вазифа — халқнинг турмуш даражасини юксалтириш вазифаси нуқтаи назаридан ҳам қонуний процессдир.

Иш ҳақини ошириш билан бир қаторда баъзи категориядаги ишчи ва хизматчиларнинг иш ҳақидан олинадиган солиқларни камайтиришни давом эттириш кўзда тутилади.

Корхоналарда моддий рағбатлантириш фондларининг ташкил қилиниши барча ходимларнинг корхоналар ишининг умумий натижаларини яхшилашдан коллектив суратда манфаатдорлигини кучайтириш имконини беради. Шу муносабат билан янги беш йилликда ишчи ва хизматчиларнинг иш ҳақида мукофотлар ва бир йўла бериладиган ҳақлар хиссасини ошириш кўзда тутилади. Бу тадбир ҳар бир ходим манфаатлари билан коллективнинг ва бутун жамиятнинг манфаатларини яхшироқ уйғунлаштириш имконини беради. Меҳнат унумдорлигини, иш сифатини, ишлаб чиқаришнинг индивидуал ва коллектив натижаларини ҳисобга олувчи мукофот системаларини рағбатлантиришнинг янги системаси жорий қилина борган сари аста-секин ходимларнинг барча категорияларига ёйиш лозим.

Иш ҳақи сиёсатида мамлакатнинг турли районлари хусусиятларини, уларнинг табиий-иқлим шароитларини, районларни хўжалик жиҳатдан ўзлаштириш даражасини ва у ердаги мавжуд чакана нархларни ҳисобга олиш зарур. Ҳозирги вақтда Сибирда, Узоқ Шарқда ва Европанинг Шимолий қисмида иш ҳақига қўшиладиган коэффициентлар барча ишчи ва хизматчиларнинг ҳаммаси учун ҳам жорий этилмаган. Янги беш йилликда бу номувофиқликни бартараф қилиш лозим. Шу билан бирга чекка Шимол районларида ва бу районларга тенглаштирилган жойларда ишлаётган кишилар учун имтиёзлар кўпайтирилади.

Маълумки, кейинги йилларда капиталистик мамлакатларда ишчилар синфи кескин синфий кураш жараёнида иш ҳақини бирмунча оширишга муваффақ бўлди. Лекин бу устамалар ҳақ энг зарур товарлар нархининг, квартира ҳақининг, коммунал ва бошқа хизматлар қийматининг мунтазам суратда оширилиб бораётганлиги туфайли, медицина хизматининг қимматлиги туфайли реал аҳамиятини анча йўқотмоқда.

Ҳатто энг тараққий этган капиталистик мамлакатларда ҳам меҳнаткашларнинг кўпгина табақалари камбағаллик ва қашшоқликка маҳкум этилган. Шуниси ҳам борки, бунинг сабаби ишлаб чиқарувчи кучларнинг етарли даражада ўсмаганлиги эмас, балки аслида капиталистик ишлаб чиқариш усулига хос бўлган социал иллатлар, яъни кризислар, ишсизлик, майда ишлаб чиқарувчиларнинг хонавайрон бўлиши, ирқий ва миллий нотенглик, хотин-қизлар меҳнатига камроқ ҳақ тўлаш, айрим иқтисодий районларнинг таназзулга юз тутиши оқибатидир.

Социалистик тузум халқ фаровонлигини ошириш йўлидаги бу тўсиқларни улоқтириб ташлади, тарихда биринчи бўлиб халқнинг турмуш даражасини моддий ишлаб чиқаришнинг ривожлантириш даражасига ва меҳнат унумдорлигига бевосита боғлиқ қилиб қўйди ва бу билан ҳар бир меҳнаткаш учун ўз моддий ва маданий эҳтиёжларини тобора тўла-тўкис қондириш йўлини очиб берди.

(Давоми бешинчи бетда)

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИНИНГ XXIII СЪЕЗДИ

Ўртоқ А. Н. КОСИГИН докладининг давоми

(Боши 1, 2, 3 ва 4-бетларда)

Халқ фаровонлигини ошириш вазифасини ҳал этишда меҳнаткашлар даромадларини меҳнатга қараб ҳақ тўлаш ҳисобидан кўпайтириш билан бир қаторда ижтимоий истеъмол фондлари муҳим роль ўйнайди. Бу фондлар бизнинг шароитимизда меҳнаткашларнинг кўп болалик оилалари турмуш даражасини тезрок ошириш ҳамда аҳолининг социал ва маданий эҳтиёжларини яхшироқ қондириш имконият беради.

Директивалар лойиҳасида аҳолига **ижтимоий истеъмол фондлари** ҳисобидан бериладиган тўловлар ва имтиёзларнинг умумий хажмини камида 40 процент кўпайтириш кўзда тутилган. Бу фондларнинг ўсиши биринчи навбатда пенсия таъминотини яхшилашга, болалар муассасаларида жамоат йўли билан тарбиялаш ва боқишга, шаҳарда ҳам, қишлоқда ҳам соғлиқни сақлашни ва аҳолига маданий-маиший хизматни яхшилашга қаратилади. 1970 йилда ана шу мақсадлар учун тахминан 60 миллиард сўм сарфланади.

Ишчи ва хизматчиларни **пенсия билан таъминлаш** соҳасида:

ишчилар, хизматчилар ва колхозчиларга қарилик учун бериладиган пенсияларнинг минимал миқдорини 30 процентдан зиёд ошириш;

баъзи бир тармоқларда меҳнат интенсивлиги орттирилган ишларда банд бўлган саноат корхоналари ходимларининг айрим категорияларига қарилик учун тўланадиган пенсияларни 50 ёшдан тайинлаш;

Қариликда пенсия олиш учун ёш жиҳатдан ва пенсия [illegible]ратиш тартиби жиҳатдан колхозчиларни ишчи ва хизматчиларга тенглаштириш;

1-группа инвалид колхозчилар пенсияларининг минимал миқдорини ошириш, шунингдек меҳнатда майиб бўлганлиги ёки касб касаллиги туфайли инвалид бўлиб қолган III-группа инвалид колхозчилар учун пенсия таъминотини жорий қилиш мўлжалланмоқда.

Ижтимоий истеъмол фондларидан фойдаланишнинг бошқа муҳим йўли — **болаларни жамоат йўли билан боқиш ва тарбиялашдир**. Давлатга қарашли мактабгача тарбия муассасаларидаги болалар сонини 1970 йилда 12,2 миллионгача етказиш мўлжалланмоқда. Бу — 1965 йилдагига қараганда 1,6 баравар кўпдир. Шундай қилиб, шаҳар аҳолисининг болалар муассасаларига бўлган эҳтиёжи қондирилади ва қишлоқ районлари аҳолисини бундай муассасалар билан таъминлаш анча яхшиланади. Мактаблардаги ва куни узайтирилган группалардаги ўқувчилар сони икки баравардан зиёд кўпаяди.

Янги беш йилликда ишчи ва хизматчиларни ҳозирги вақтда белгиланган ҳафталик иш вақтининг умумий миқдорини сақлаб қолган ҳолда **беш кунлик иш ҳафтасига** (беш кун ишлаб икки кун дам олишга) кўчириш йирик социал-иқтисодий тадбир бўлади. Бу ҳол меҳнаткашларнинг бўш вақтларини кўпайтиради, уларга ўз истироҳатини, ўқишини яхши ташкил этиш, малакасини ошириш имконини беради. Шу билан бир қаторда беш кунлик ҳафтага ўтиш меҳнат унумдорлигини оширишга, ишлаб чиқариш экономикасини яхшилашга ёрдам қилади. Икки кун дам олиш ускуналарни ремонт қилишни яхши ташкил этиш, бекор туриб қолишларни камайтириш, ёқилғи ва энергия сарфини қисқартириш ва шу сингариларга имкон беради. Чунончи, кўп вақтдан буён беш кунлик иш ҳафтаси билан ишлаётган бир қанча тўқимачилик, машинасозлик, химия ва металлургия корхоналарининг тажрибаси буни кўрсатиб турибди: бу корхоналарда меҳнат унумдорлиги ошди, маҳсулот таннархи пасайди.

Кейинги йилларда **савдони** яхшилаш соҳасида анча ишлар қилинди. Асосий озиқ-овқат ва саноат товарлари кўпроқ миқдорда сотилди. Магазинлар ва бошқа савдо корхоналари, шунингдек, складлар, сабзавот омборлари қуришга ўтган беш йилликда тўрт миллиард сўмдан кўпроқ маблағ сарфланган эди. Қарийб 65 минг магазин, 42 минг ошхона ва бошқа умумий овқатланиш корхоналари очилди, склад ва холодильниклар тармоғи анча кенгайтирилди.

Аммо, давлат ва кооператив савдосининг ривожи ҳали турмуш талабларидан орқада қолмоқда. Аҳолининг айрим товарларга бўлган талаби тўла қондирилмаяпти. Айрим жойларда, ҳатто етарли даражада мавжуд бўлган товарларни сотишда ҳам узилишларга йўл қўйилмоқда. Товарларни олиб бориб сотиш айниқса қишлоқ жойларда мутлақо етарли ривожланмаган, автолавкалар кам ишлатилади, ваҳоланки улардан фойдаланиш арзонга тушади ва колхозчилар ва совхоз ишчиларига хизмат қилишни анча яхшилайди.

Совет савдосини яхшилаш ҳозирги беш йилликдаги муҳим вазифалардан биридир. Давлат ва кооператив савдосининг чакана товар оборотини 45 миллиард сўм ёки тахминан 43,5 процент кўпайтириш мўлжалланган.

Озиқ-овқат маҳсулотларини ва енгил саноат буюмларини сотишни анча кўпайтириш, шу жумладан гўшт ва сут маҳсулотлари сотишни 21 процент, сут ва сут маҳсулотлари сотишни 37 процент, балиқ ва балиқ маҳсулотлари сотишни 71 процент, қанд-шакар сотишни 22 процент, ўсимлик ёғи сотишни 65 процент, маргарин сотишни 95 процент, сабзавот ва полиз экинлари маҳсулотларини сотишни 44 процент, мева ва узум сотишни 30 процент, газлама, кийим-кечак, трикотаж сотишни 38 процент, пойафзал сотишни 26 процент кўпайтириш кўзда тутилади.

Аҳолига узоқ муддат фойдаланиладиган ва электр-рўзғор асбобларини сотиш ҳам тез суръатлар билан ўсиб боради.

Қуйидаги таққослама маълумотларни келтириб ўтмоқчиман.

	1961-1965 йилларда сотилган	1966-1970 йилларда сотиш мўлжалланмоқда
Рўзғор холодильниклари (миллион дона)	4,7	18,5
Кир ювиш машиналари (миллион дона)	10,9	19,0
Радиоприёмниклар ва радиолалар (миллион дона)	21,5	30,0
Телевизорлар (миллион дона)	12,0	27,0
Мебеллар (миллиард сўмлик)	8,0	11,6

Бизнинг вазифамиз шундан иборатки, товар ресурсларини аҳолининг харид талабига тўла-тўкис мувофиқлаштира олишимиз керак. Шуни айтиш керакки, савдо ходимлари аҳолининг талабини ўрганишни ҳали лозим даражага кўтара олганларича йўқ. Бу ҳол савдо ташкилотларини хатоларга йўл қўйишга олиб келади, аҳолини айрим моллар билан таъминлашни ёмонлаштиради, бир қанча ҳолларда эса молларнинг кўплаб тўпланиб қолишига ва катта-катта моддий нобудгарчиликларга сабаб бўлади. Сўнгги вақтларда савдо ташкилотларининг саноатга заказ бериш практикаси жорий этилди. Бу тадбир ҳозирнинг ўзидаёқ ижобий натижалар берди. Бу практикани ҳамма жойда оммалаштириш лозим. Шунинг натижасида савдонинг халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришга, уларнинг турларини кўпайтириб, сифатини яхшилашга ўтказадиган таъсирини кучайтириш имконияти туғилади.

Аҳолига хизмат кўрсатишни яхшилаш, савдо ходимларининг товар оборотини кўпайтиришдан манфаатдорлигини ошириш, планлаштириш ва рағбатлантиришнинг саноатга жорий этилаётган янги системасига ўхшаш система савдода ҳам татбиқ этилади.

Умумий овқатланишда кўпгина жиддий нуқсонлар бор. Ошхона ва ресторанларнинг ходимлари ҳозир маҳсулотлар йўқлигини важ қилиб кўрсатолмайдилар. Шундай бўлса ҳам кўпинча таомлар лаззатли қилиб тайёрланмайди, ҳўрандаларга хизмат кўрсатиш маданияти савияси ҳамон паст.

Бу беш йилликда умумий овқатланишни яхшилашга катта эътибор берилиши керак. Умумий овқатланиш корхоналарнинг обороти тахминан бир ярим баравар кўпайтирилади. Кўпгина янги ошхоналар, кафелар ва ресторанлар очиш мўлжаллаб қўйилган. Барча корхоналарда, қурилишларда, совхозларда ва ўқув юртларида иссиқ овқат билан таъминлаш имкониятини яратиш лозим.

Матлубот кооперацияси янада ривож топади. У кийим-кечак, пойафзал, ёқилғи, бинокорлик материаллари, маданий-маиший ва хўжалик товарлари билан узлуксиз савдо қилишни йўлга қўйиши, новвойхоналарни кенгайтириши ва кўпайтириши, умумий овқатланишни яхшилаши ва қишлоқ аҳолисига бошқа хилдаги хизматлар кўрсатишни яхшилаши керак.

Қишлоқ ва шаҳар савдосидаги нархлар бир хил қилиб қўйилган ҳозирги вақтда қишлоқда харидорнинг зарур ҳамма нарсаларни қишлоқ магазинида ҳам сотиб олиши учун зарур шароитларни яратиб қўйиш лозим. Бу — матлубот кооперациясининг вазифаси.

Халқ истеъмол қиладиган айрим товарларнинг, аввало болалар учун керакли товарларнинг давлат чакана нархларини пасайтириш меҳнаткашлар моддий-фаровонлигини оширишнинг манбаларидан биридир. Халқ истеъмоли товарлари ишлаб чиқариш ўсган сари ва зарур товар ва молия ресурслари жамғарилган сари нархлар пасайтириб борилади.

Колхоз бозорларида савдони яхшилаш зарур. Бу нарса меҳнаткашларнинг турмуш даражасини оширишга ҳамда колхозлар ва колхозчиларнинг даромадларини кўпайтиришга таъсир қилади.

Совет кишиларининг фаровонлигини ошириш кўп жиҳатдан **аҳолига маиший хизмат кўрсатишни** яхшилашга боғлиқ. Биз маиший хизматни халқ хўжалигининг йирик, техника билан қуроллантирилган тармоқларидан бирига айлантиришимиз лозим. Бунинг учун қулай шароитлар вужудга келтирилмоқда: маиший хизмат учун керакли ускуналар, машина ва механизмлар, жумладан, кир ювиш ускуналари, кийим-кечакларни химик тозалаш, пойафзални ремонт қилиш учун, сартарошхоналар учун керакли машиналар ишлаб чиқариш анча кўпайтирилади. Маиший хизмат корхоналарини материаллар ва химикатлар билан таъминлаш тубдан яхшиланади. Бу корхоналарни қуриш ва техника билан таъминлаш учун анчагина капитал маблағ сарфлаш мўлжаллаб қўйилди, банк кредитидан кенгроқ фойдаланиш зарур.

Аҳолига маиший хизмат кўрсатиш ишларининг ҳажми беш йил ичида тахминан 2,5 баравар, шу жумладан қишлоқ жойларда 3 баравардан зиёд ортади. Қишлоқларда шаҳарлардаги ва район марказларидаги маиший хизмат корхоналарининг филиаллари ва қабул пунктлари ташкил этилади.

Маиший хизматни ривожлантиришга қилинган ҳаражатларнинг ўрни тез қопланиб кетишини тажриба кўрсатмоқда. Маиший хизмат корхоналарини планлаштиришнинг янги шароитларига ўтказиб, шу корхоналардаги ходимларни иш ҳақини хизмат кўрсатиш сифатини яхшилашга бевосита боғлиқ қилиб қўйиш мақсадга мувофиқдир.

Энг муҳими шуки, маиший хизматни ташкил этишга ташаббускор кишиларни, одамларнинг қулайлиги учун нималар кераклигини тушунадиган кишиларни жалб этиш зарур. Масалан, квартирани тез ва яхши ремонт қилиб бериш, янги уйга кўчиб чиқадиган кишиларга янги квартирага кўчиб ўтиш ва ўрнашиб олишда ёрдам бериш, сотиб олган нарсаларини уйига олиб боришда харидорга кўмаклашиш, пойафзал, кийим-кечак, рўзгор асбобларини яхши, тез ва арзон ремонт қилиб бериш керак.

Уй-жой проблемаси энг катта социал проблемалардан биридир.

Одамларнинг уй-жой билан таъминланганлик даражаси халқ турмуш даражасининг шундай кўрсаткичлар қаторига кирадики, бу кўрсаткичлар миллий даромад жорий ишлаб чиқаришининг ҳажмигагина боғлиқ бўлиб қолмасдан, шу билан бирга жамғарилган бойлик даражасига ҳам боғлиқ бўлади, чунки, уй-жой фонди бир неча ўн йиллар давомида вужудга келтирилади.

1966—1970 йилларда шаҳарларда, ишчи посёлкалари ва совхозларда умумий саҳни 480 миллион квадрат метрдан кўпроқ бўлган уй-жой бинолари қуриш мўлжалланмоқда, бундан ташқари қишлоқ жойларда аҳолининг ва колхозларнинг кучи билан 2-2,5 миллионта уй қуриш кўзда тутилмоқда.

Уй-жой қурилишга марказлаштирилган тарзда ажратиладиган давлат капитал маблағларини кўпайтириб бориш билан бирга корхоналардаги социал-маданий тадбирлар ва уй-жой қурилиши фондидан кенгроқ фойдаланиш керак. Кооператив тарзида уй-жой қуришни бутун чоралар билан рағбатлантириш (бундай қурилиш ҳажмини 3-4 баравар кўпайтириш белгилаб қўйилди), ишчилар, хизматчилар ва колхозчиларнинг ўз маблағлари ҳисобига ва кредит ёрдамида якка тартибда уй қуриб олишида уларга кўпроқ кўмаклашиш зарур.

1966—1970 йилларга мўлжалланган уй-жой қурилиши программаси ўтган беш йилдаги 54 миллион киши ўрнига тахминан 65 миллион кишининг уй-жой шароитини яхшилаш ва янги уйларга кўчириб ўтказиш имконини беради. Бу — катта программа. Бироқ, ҳали бу билан уй-жой масаласи тўла-тўкис ҳал этилмайди. Шу сабабли янги-янги уй-жой бинолари қуриш учун зўр ғайрат билан зарур маблағларни қидириб топишни давом эттириш керак.

1966—1970 йилларда коммунал хўжалигини ривожлантиришга сарфланадиган капитал маблағлар ҳажмини кўпайтириш мўлжалланмоқда. Кўп миқдордаги шаҳар ва посёлкалар марказлаштирилган тартибда сув билан таъмин этилади, кўпгина шаҳарлар газлаштирилади. Қишлоқ жойлардаги уйларни ҳам газлаштириш ишлари бошланади. Рўзғор эҳтиёжлари учун электр энергиясидан кенгроқ фойдаланиладиган бўлади.

Ўртоқлар! Коммунистик партия ва Совет ҳукумати халқ соғлиғини сақлашга катта эътибор бермоқдалар. Совет Иттифоқи сўнгги йилларда ўлим энг кам бўлган мамлакатдир. Бизнинг медикларимиз кўпгина касалликларга айниқса юқумли касалликларга қарши курашда катта муваффақиятларга эришдилар. Бу — уларнинг зўр хизматидир. Бизда тўрт миллиондан ортиқ медицина ходими, шу жумладан 555 минг врач халқ саломатлигини қўриқлаб турибди. Соғлиқни сақлашнинг моддий базаси анча мустаҳкамланди.

Бироқ, соғлиқни сақлаш системасида ҳали кўпгина камчиликлар бор. Аҳолига медицина хизмати кўрсатиш маданиятини ошириш, беморларга кўпроқ ғамхўрлик ва эътибор билан қараш, амбулатория ва поликлиникалар, санитария хизмати, уйда медицина ёрдами кўрсатиш, тез медицина ёрдами кўрсатиш станциялари шохобчасини кенгайтириш ва уларнинг ишини яхшилаш лозим.

Янги беш йилликда ихтисослаштирилган медицина ёрдами кўрсатишни кенгайтириш, соғлиқни сақлашнинг моддий-техника базасини тағин ҳам кўпроқ мустаҳкамлаш белгиланди. Кўп миқдорда янги шаҳар ва қишлоқ район касалхоналари ва поликлиникалари қурилади, дори-дармонлар ишлаб чиқариш кўпайтирилади.

Беш йилликда касалликларнинг олдини олишни кучайтиришга, болалар саломатлигини мустаҳкамлашга, физкультура ва спортни ривожлантиришга, ташқи муҳит — ҳаво ва сувни тозалашга, аҳолининг меҳнат ва турмуш шароитларини яхшилашга қаратилган тадбирлар планлаштирилмоқда. Эпидемияга қарши курашувчи санитария хизмати органлари санитария талабларини, саноат корхоналари ва хўжалик ташкилотларининг раҳбарларига ана шундай талабларни кучайтиришлари лозим. Вирусли касалликларга қарши, аввало гриб сингари касалликларга, шунингдек юрак, қон-томир касалликларига, ёмон сифатли шишларга қарши курашишга алоҳида эътибор берилиши керак. Янги шифобахш моддалар, антибиотиклар, самарали вакцина ва сивороткалар ҳосил қилиш, шунингдек янги медицина асбоблари, аппарат ва ускунлари яратиш соҳасида катта иш қилиниши лозим.

Бизнинг медик олимларимиз, врачларимиз ва халқнинг зўр иззат-икромига сазовор бўлган барча медицина ходимларимиз ўз олдиларига қўйилган вазифаларни шараф билан бажарадилар, соғлиқни сақлаш ишида янги-янги муваффақиятларга эришадилар. Биз бунга шубҳа қилмаймиз.

Янги беш йиллик **маданий қурилишнинг** янги босқичи бўлиб қолиши керак. Беш йиллик планнинг бажарилиши билан моддий ишлаб чиқариш ғоят ривож топади ва меҳнаткашларнинг турмуш даражаси анча ортади шу туфайли совет социалистик маданиятининг равнақ топиши учун зарур объектив шарт-шароитларнинг ҳаммаси вужудга келтирилади. Социалистик қурилиш моддий неъматлар ишлаб чиқаришни узлуксиз кўпайтириб ва бу неъматлар билан бутун аҳолини таъминлаб, шу тариқа маданиятни ривожлантириш учун ҳам, шунингдек меҳнаткашларнинг кенг табақаларини ундан баҳраманд қилиш учун ҳамма шарт-шароитни вужудга келтириб беради. Бутун ҳокимият, бутун ижтимоий бойлик меҳнаткаш халқ тасарруфига бериб қўйилган бизнинг мамлакатимизда омма маданиятга шу қадар зўр ҳавас билан интилмоқдаки, омманинг маданий камолоти шу қадар жадал бормоқдаки, ҳеч бир капиталистик давлатда бундай бўлмаган ва бўлиши ҳам мумкин эмас. В. И. Ленин Совет ҳокимиятининг дастлабки йилларидаёқ: «бошқа ҳеч ерда халқ оммаси чинакам маданиятдан биздагидек манфаатдор эмас; бу маданият масалалари бошқа ҳеч қаерда биздагидек чуқур ва изчил бир суратда қўйилган эмас», (Асарлар, том 33, 483-484 бетлар). деб айтганида, худди ана шуни назарда тутган эди. Ҳозирги вақтда Лениннинг бу қоидаси тағин ҳам актуал бўлиб қолмоқда. Янги беш йиллик социалистик маданиятни барқ уриб ривожлантириш беш йиллиги бўлиб қолиши керак!

Саккиз йил муқаддам СССРда мактаб ёшидаги барча болалар учун саккиз йиллик мажбурий таълим жорий этилган эди. Бу — социализмнинг улкан ғалабаси эди. Бу муваффақият бизнинг мамлакатимиздаги кенг меҳнаткашлар оммасини энди қаноатлантира олмаяпти. Эндиликда биз халқ маорифини янги, тағин ҳам юксак поғонага кўтаришимиз: умумий мажбурий тўла ўрта таълимни жорий этишга ўтишни асосан туғаллашимиз керак.

Янги мактаблар қуришга катта-катта маблағлар сарфлаш мўлжалланади, чунки янги беш йилликда бундан авалги беш йилдагига қараганда тўрт баравар кўп йигит ва қиз тўла ўрта маълумот олади. Партия, совет, касаба союз ташкилотлари янги мактаблар қурилишини ва уларнинг ишини ташкил этишни доимий равишда контроль қилиб туришлари лозим. Саноат корхоналари, совхоз ва колхозлар янги мактаблар қуришда ва уларни жиҳозлашда катта ёрдам беришлари турган гап. Лекин умумий ўрта таълимни амалга оширишнинг чинакам тарихий вазифасини ҳал этишдаги **асосий масъулият, табиий совет мактаби ходимларининг** зиммасига тушади. Бизнинг ўрта мактабимиз бирталай яхши натижаларга эришди. Лекин унинг ишида яқин йиллар ичида бартараф этиш мумкин ва лозим бўлган жиддий камчиликлар ҳам бор. Мактаб ўқувчиларини ўқитиш замонавий юксак механизациялаштирилган ишлаб чиқаришнинг кўп қиррали талабларига ҳали ҳам яхши боғлаб олиб борилмаяпти. Ўқув планлари йил сайин ўзгартирилмоқда, программаларда бемалол тушириб қолдирса ёки замонавий фан нуқтаи назаридан бошқа муҳимроқ масалалар билан алмаштирса бўладиган масалалар жуда кўп; бир қанча фанлар бўйича барқарор дарсликлар йўқ. Ҳар бир мактаб ўқувчисини ички интизом, уюшқоқлик, сабот билан ўқиш руҳида тарбиялаш учун ҳали кўп иш қилиш керак. Мактаб ўқувчиларини жисмоний ва эстетик тарбиялашга етарли эътибор берилмаяпти.

Янги беш йилликда ўрта мактаб ишини анча яхшилаш лозим. Бу ишга куч-ғайратни аямаслик керак: чунки мактаб одамнинг шахсини камолотга етказади. Биз шунга эришишимиз кераки, мактабларимиз ёш авлодга пухта билим берадиган бўлсин, уларда меҳнатга муҳаббат уйғотсин, уларни ижтимоий бурчни юксак даражада англаш руҳида тарбияласин, йигит ва қизларда коммунизм қурувчисининг ахлоқ кодекси талабларига мувофиқ келадиган фазилатларни вояга етказсин.

Ўз-ўзидан равшанки, мактабда таълим-тарбия ишларини такомиллаштириш қандайдир кампания ёки навбатдаги қайта қуриш бўлмай, балки пала-партишлик қилмасдан кун сайин олиб бориладиган ва илмий асосида қурилган ижодий ишдир.

Бизнинг халқ ўқитувчиларимиз жуда катта аҳамиятга эга бўлган, ҳақиқатан ҳам олижаноб ишни қилмоқдалар. Биз халқ ўқитувчисининг роли ва обрўсини тағин ҳам баланд кўтаришимиз керак. Партия, совет ва касаба союз ташкилотлари, корхоналар, муассасалар, колхоз ва совхозларнинг коллективлари ўқитувчининг самарали ишлаши учун зарур шароитларнинг ҳаммасини яратиб беришлари ёш авлодни тарбиялашдек қийин, лекин шу билан бирга олижаноб ишда унга кўмаклашишлари лозим.

Ушбу беш йилликда ўрта мактабни ва техникумни ҳар йили 4-5 миллион киши битириб чиқадиган бўлади. Улардан бир қисмининг олий ўқув юртларига қабул қилиниши маълум. Битириб чиқувчиларнинг кўпчилиги халқ хўжалигига ишга боради, шу сабабдан беш йиллик планда ҳар бир йигит ва қизнинг турмушдаги ўз ўрнини топиб олишга имкон берадиган тадбирлар кўзда тутилиши керак.

Профессионал-техника таълимининг аҳамияти ошиб бормоқда. Профессионал-техника билим юртларига қабул қилишни беш йилликнинг охиригача йилига 1,7-1,8 миллион кишига етказиш мўлжалланмоқда. Бу вазифа профессионал-техника билим юртларини кўпайтириш ва кенгайтиришни, уларнинг моддий базасини мустаҳкамлашни талаб қилади.

Совет халқ хўжалигида ўрта махсус маълумотли ходимлар жуда етишмай турибди. Шу сабабли техникумларга ўқувчилар қабул қилишни, тахминан бир ярим баравар кўпайтириб 1970 йилга борганда 1.600 минг киши қабул қилиш кўзда тутилмоқда. Техникумларда ўқитиш ишларининг ҳаммасини ҳозирги замон талабларига мослаб ташкил этишни такомиллаштириш йўлларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш керак.

1964—1965 ўқув йилида совет олий мактабида 3.829 минг студент ўқиди. Янги беш йилликнинг охирига борганда олий ўқув юртларининг биринчи курсларига студентлар қабул қилишни 940 минг кишига етказиш мўлжаллаб қўйилди. Ҳаммаси бўлиб мамлакат олий ўқув юртларида 5 миллионга яқин студент ўқимоқда.

Мутахассислар тайёрлаш савиясини ошириш керак. Турмуш, ишлаб чиқаришнинг ривожланганлиги, фан-техника тараққиёти буни қатъий талаб этмоқда. Олий ўқув юртлари ва техникумлар ўз студентларини марксизм-ленинизм дунёқараши билан, чуқур назарий ва амалий билимлар билан қуроллантириши лозим. Мамлакат олий мактабдан яхши мутахассислар, ишлаб чиқаришнинг моҳир ташкилотчиларини, экономикани, бошқариш методларини, меҳнатни илмий ташкил этиш принципларини муфассал биладиган кадрларни етиштириб беришини кутмоқда.

Олий мактабнинг ўқув планларини, студентлар билан ўқитувчилар иш вақти бюджетини, лекциялар, семинарлар, амалий машғулотлар, студентларнинг кутубхонада, лабораторияда ва шу сингари бошқа жойларда мустақил ишлаши ўртасида вақтнинг қандай тақсимланганлигини анализ қилиб чиқиш ва ўқитувчилар билан студентларнинг ижодий ишлашини таъминлайдиган зарур шарт-шароитларнинг ҳаммасини яратиб бериш керак.

Бизнинг ажойиб олий ўқув юртларимиз ва махсус илмий-тадқиқот институтларимиз бор. Бизнинг мамлакатимиз атоқли олимлар, фан соҳасида талантли ёшлар билан фахрланишга хақлидир. Атоқли олимларимизнинг номлари жаҳон фани тарихига ёзилиб қолди. Лекин шундай бўлса ҳам биз шуни айтишимиз керакки, илмий-тадқиқот институтлари ишининг ташкил этилиши, кадрларни танлаш, кучларни жой-жойига қўйиш, иқтисодий ва маънавий рағбатлантириш формалари илмий-тадқиқот ишларини яхшилашга, янги тадқиқотларни, дадил илмий режаларни ишлаб чиқариш билан яқиндан боғланиб ишлашни, фан-техника муваффақиятларини ишлаб чиқаришга жорий этиш масалаларини ўртага қўйишда етарли равишда ёрдам бераётгани йўқ. Ишни шундай ташкил этиш керакки, бунда аввало табииёт ва техника соҳасидаги илмий тадқиқот ишлари ижтимоий меҳнатнинг энг унумдор соҳаси бўлиб қолсин. Бу — шунчаки истаккина бўлиб қолмай, бемалол амалга оширса бўладиган ва биз бажаришимиз лозим бўлган талабдир.

Буржуа душманларимиз сўнгги вақтларда, партия ва Совет ҳукумати фақат техника фанлари ва табииётнинг шу фанларга алоқадор тармоқларгагина қизиқмоқда, деб даъво қила бошладилар. Бу даъво ҳеч қандай асосга эга эмас, чунки бизнинг бутун фаолиятимиз мустаҳкам илмий заминга, ижтимоий тараққиётнинг энг илғор назариясига таянмоқда. Марксизм-ленинизм фан бўлиб, жамият тараққиётига ва шахсни камол топтиришга шу фан негизида раҳбарлик қилинмоқда. Марксизм-ленинизм философияси билимнинг барча соҳаларидаги илмий тадқиқотларнинг методологияси бўлиб қолганига анча вақт бўлди. Тарихни материалистик тушунишга асосланган ва социалистик жамиятдаги конкрет фактларни умумлаштириб бераётган социологик тадқиқотлар амалий масалалари—сиёсий, ишлаб чиқариш, тарбиявий масалаларни ҳал этишда кун сайин тобора катта роль ўйнамоқда.

Социалистик маданиятни янада ривожлантириш учун бизнинг мамлакатимизда жуда катта имкониятлар бор. Бизда ишчилар ва деҳқонлар орасидан чиққан халқ интеллигенциясининг 25 миллиондан ортиқ армияси ишлаб турибди. Барча иттифоқдош ва автоном республикаларда маданият ва санъат муассасаларининг кенг тармоғи барпо этилган. Давримизнинг ўзига хос белгиси шундан иборатки, меҳнаткашларнинг кенг оммаси бадиий ижодкорликка жалб этилган. Халқ маданият университетлари, халқ театрлари, филармониялар, ансамбиллар ва бошқа бадиий коллективлар ишида шаҳар ва қишлоқлардаги меҳнаткашлардан ўн миллионга яқин киши қатнашмоқда. Нашриётчилик, кино, радио, телевидение кенг ривож топди. Буларнинг ҳаммаси халқни ғоявий ва маданий тарбиялашнинг қудратли воситалари бўлиб биз улардан тўла-тўкис фойдаланишимиз керак.

Экономика ва маданиятнинг ҳозирги даражаси, уларнинг янада ривожланиши коммунистик қурилишнинг энг муҳим вазифасини ҳал қилиш учун — жисмоний ва ақлий меҳнат ўртасидаги тафовутларни, шунингдек шаҳар билан қишлоқ ўртасидаги тафовутларни бартараф этиш учун қулай шарт-шароитларни вужудга келтириб беради. Янги беш йиллик бу буюк социал вазифаларни ҳал этишда қўйилган шахдам одим бўлиши лозим.

Директивалар лойиҳасида совет маданияти ва санъатини янада ривожлантириш вазифаларини муваффақиятли ҳал этиш учун зарур моддий негиз белгилаб берилган. Шаҳар ва қишлоқдаги театрлар, клублар, маданият саройлари ва уйлари, кутубхоналар, музейлар ва бошқа маданий-оқартув муассасаларнинг бутун кенг шохобчаси меҳнаткашларни коммунистик руҳда тарбиялаш, уларнинг маданий савиясини ошириш, халқимиз жуда бой бўлган талантлар ва истеъдодларни ривожлантиришга самарали хизмат қилиши керак. Ижодий интеллигенция, барча маданият ходимлари социалистик тузум яратиб берган қулай шарт-шароитлар ва имкониятлардан совет халқининг ўсиб бораётган маънавий эҳтиёжларини тўлиқроқ қондириш учун тағин ҳам яхшироқ фойдаланишлари зарур.

Халқнинг моддий фаровонлиги ва маданий савиясини ошириш юзасидан директивалар лойиҳасида белгиланган тадбирларни амалга оширишга, юқорида айтиб ўтганимдек, жуда катта моддий ҳаражатлар қилиш керак бўлади. Бироқ партия Марказий Комитети ва ҳукумат бу тадбирларни минимал тадбирлар деб билмоқда. Бу беш йилликда олға томон қанчалик илдамлаб кетишимиз, халқ фаровонлик даражасини ошириш учун қўшимча равишда нималар қила олишимиз бизнинг ўзимизга, меҳнатимизнинг ва хўжалик юритишимизнинг натижаларига боғлиқ бўлади.

Агар биз ишлаб чиқаришни ривожлантириш, маҳсулот таннархини камайтириш, рентабелликни ошириш бўйича план топшириқларини ортиғи билан бажарадиган бўлсак, мамлакатимиз халқ турмуш даражасини ошириш соҳасида қўшимча тадбирларни амалга ошириш учун катта моддий имкониятларга эга бўлади.

VIII. СССР ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ АЛОҚАЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ

Ўртоқлар! Ўтган етти йилликда Совет Иттифоқи бошқа мамлакатлар билан иқтисодий алоқаларни актив ривожлантиришни давом эттирди. Давлатимизнинг бу соҳадаги фаолияти совет экономикасини янада юксалтиришга ёрдам берибгина қолмасдан, шу билан бирга жаҳон социалистик системаси мамлакатларини жипслаштиришга, бу системанинг қудратини кучайтиришга, Осиё ва Африкада мустақил ривожланиш йўлига тушиб олган ёш миллий давлатларнинг позицияларини мустаҳкамлашга ҳам ёрдам берди. СССРнинг ташқи иқтисодий алоқалари тинчлик ва социал тараққиёт учун кураш манфаатларига мос бўлиб тушаётган катта халқаро аҳамиятга эга фактор бўлиб қолди.

Бизнинг ташқи иқтисодий алоқаларимизда социализм мамлакатлари асосий ўринни олиб турибди. СССР ташқи савдо оборотининг қарийб 70 проценти шу мамлакатлар ҳиссасига тўғри келади. Социалистик мамлакатлар ўртасидаги меҳнат тақсимоти халқ хўжалигини ускуналар ва хом ашёларнинг зарур турлари билан таъминлашда, хилма-хил истеъмол моллари билан аҳолини таъминлашни яхшилашда тобора катта роль ўйнамоқда. Бу меҳнат тақсимоти техника тараққиётини жадаллаштиришга, ижтимоий ишлаб чиқаришнинг самарадорлигини оширишга ёрдам бермоқда. Ихтиёрийлик ва тўла тенглик негизига асосланган халқаро социалистик меҳнат тақсимоти бизнинг ва дўстларимиз бўлган қардош социалистик мамлакатларнинг муштарак мақсадимиз — коммунизм қуриш сари тезроқ боришимизга ёрдамлашмоқда.

Эндиги беш йилликда Совет Иттифоқининг социалистик мамлакатлар билан иқтисодий алоқалари тағин ҳам кўпроқ мустаҳкамланади. Фан ва техника соҳасидаги ҳамкорлигимиз кенгайтирилади, товар айирбошлаш кўпайтирилади. Давлатлараро иқтисодий муносабатлар практикасида биринчи марта ўлароқ мамлакатларнинг бутун бир группаси бир-бирларига шу қадар кенг ҳажмда моллар етказиб беришни беш йилга мўлжаллаб олдиндан келишиб олди. Янги план юзасидан Директивалар лойиҳасида СССРнинг қардош мамлакатлар билан тузилган узоқ муддатли савдо битимларига биноан ўз зиммасига олган мажбуриятларини ўзаро асосда бажариши кўзда тутилади.

Социалистик система давлатлари билан ҳамкорлик янги беш йиллик план вазифаларини ҳал қилишга ёрдам бериб туради. Совет Иттифоқи химия саноати, енгил саноат, озиқ-овқат саноати ва бошқа саноат тармоқларининг корхоналари ва цехлари учун бир минг комплектдан кўпроқ ускуналар сотиб олади. Бизга зарур бўлган денгиз транспорт кемаларининг 48 процентини, магистрал ва саноат электровозларининг 40 процентини, темир йўл пассажир вагонларининг 36 процентини ва ҳоказоларни қардош мамлакатлардан оламиз. Биз тайёр кийим, трикотаж, пойафзал, газлама, озиқ-овқат саноатининг ва химия саноатининг маҳсулотлари сингари халқ истеъмол молларини ҳам кўп миқдорда сотиб оламиз. Бу эса аҳолимизнинг талабларини яхшироқ қондиришга имкон беради. Ўз навбатида социалистик мамлакатларнинг ускуналар ва машиналарнинг кўпгина турларига, қаттиқ ва суюқ ёқилғига, металлургия хом ашёси ва металларга, пахта, ёғоч, целлюлоза-қоғоз ва бошқа баъзи муҳим молларга бўлган асосий эҳтиёжлари Совет Иттифоқидан етказиб бериладиган шундай моллар билан таъминланади.

Иқтисодий ҳамкорликнинг ривожлантирилиши, равшанки, янги масалаларни ҳам келтириб чиқармоқда. Ҳозирги вақтда социалистик мамлакатлар ўзларига керакли жамики ускуналар ва машиналарнинг 95 процентдан кўпроғини ўзлари ишлаб чиқарган ва ўзаро айирбошланган ускуналар ва машиналар ҳисобидан олмоқдалар. Бундай шароитда саноат ва ташқи савдо ташкилотлари зиммасида энг юқори сифатли молларни ўз зиммаларига олинган мажбуриятларда кўрсатилган муддатларда ўзаро етказиб беришни таъминлашдек катта масъулият турибди. Бизнинг мамлакатимизда ҳам, дўстларимизнинг мамлакатларида ҳам саноат ва ташқи савдо ходимларининг диққат ва эътибори, мана шунга қаратилишига ишончимиз комил.

Директивалар лойиҳасида саноатда ихтисослаштиришни ва кооперативлаштиришни кенгайтиришдан социалистик мамлакатларнинг манфаатдор эканликлари ҳам ҳисобга олинган.

Янги беш йилликда биз илмий-техник ҳамкорликни янада кенгайтириш учун ҳам кўп иш қилишимиз керак. Назарий ва амалий тадқиқотлар, конструкторлик ва лойиҳалаш ишлари соҳасида социалистик мамлакатлар сарфлаётган куч ва ғайратни координациялаш жаҳон социалистик системасининг ресурсларидан рационал фойдаланиш борасидаги муҳим йўналишлардан бири бўлиб қолмоқда.

Социалистик мамлакатлар ўртасида иқтисодий алоқаларни ҳар томонлама ривожлантириш биз учун биринчи даражали аҳамиятга эга бўлган вазифадир, чунки бу нарса ҳар бир айрим мамлакатнинг ва бутун жаҳон социалистик системасининг туб манфаатларига мос бўлиб тушади. Партиямиз Марказий Комитети ва Совет ҳукумати пролетар интернационализмнинг ленинча принципларига амал қилиб қардош мамлакатларнинг ҳамкорлигини кенгайтирмоқ учун, социалистик ҳамдўстликнинг иқтисодий қудратини оширмоқ учун, унинг бирлигини мустаҳкамламоқ учун бундан буён ҳам ҳамма чораларни кўраверади.

Биз СССРнинг Осиё, Африка ва Латин Америкасидаги мустақил давлатлар билан иқтисодий алоқаларни кенгайтиришга катта аҳамият бермоқдамиз. Бутун инсониятнинг қарийб ярмиси яшаб турган шу мамлакатлар ҳозирги шароитда империализмга қарши шиддатли кураш майдони бўлиб қолдилар. Совет Итифоқининг ёш миллий давлатлар билан иқтисодий ҳамкорлиги шу давлатлар экономикасини мустаҳкамлаб, тинчликни ҳамда халқларнинг эркин ва мустақил ривожланиш ҳуқуқларини таъминлаш йўлида сарфланаётган куч ва ғайратнинг муҳим қисми бўлиб қолмоқда.

Иқтисодий соҳада СССРнинг ривожланаётган мамлакатлар билан ҳамкорлиги ва шу мамлакатларда миллий саноатнинг муҳим тармоқларини вужудга келтириш, техника кадрлари ва илмий кадрлар тайёрлаш, уларнинг жаҳон бозоридаги позициясини мустаҳкамлаш сингари туб проблемаларни ҳал қилиш мақсадини кўзламоқда. Совет Иттифоқи учун бу ҳамкорлик халқаро меҳнат тақсимотининг афзалликларидан кенгроқ фойдаланиш соҳасида қўшимча имкониятларни ҳам очиб бермоқда. Биз мазкур мамлакатларнинг традицион молларини — пахта, жун, тери, рангли металл рудаларининг концентратлари, ўсимлик мойи, мева кофе, янчилмаган какао, чой ва хом ашёнинг бошқа турларини, шунингдек тайёр буюмларни ҳам тобора кўпроқ сотиб олишимиз мумкин.

Беш йиллик мобайнида бизнинг ривожланаётган мамлакатлар билан товар оборотимиз анча кўпайтирилади. Бунда товар обороти кўпайтирилибгина қолмасдан, шу билан бирга ривожланаётган мамлакатлар экономикасидаги силжишларга мувофиқ равишда товар оборотининг структураси ҳам ўзгартирилади. Беш йиллик план юзасидан Директивалар лойиҳасида ўзининг мустақил миллий экономикасини қураётган мамлакатларга машиналар ва ускуналарни экспорт қилишни анча кенгайтириш кўзда тутилмоқда. Запас қисмлар, комплектловчи буюмлар, шунингдек материаллар ва хом ашёнинг баъзи турларини экспорт қилишни ҳам шунга яраша кўпайтира бориш муҳим вазифадир.

Ривожланаётган мамлакатлар учун миллий кадрлар тайёрлашнинг аҳамияти катта. Шундай кадрлар вужудга келтиришнинг аҳамияти миллий саноат корхоналари қуришнинг аҳамиятидан кам эмас. Директивалар лойиҳасида миллий мутахассис кадрлар тайёрлаш соҳасидаги ҳамкорлигимизни янада ривожлантириш мўлжалланмоқда.

Империализмга қарши кураш олиб бораётган халқларнинг ижодий қобилиятларига ишонамиз, уларнинг адолатли ишлари тантана қилишига ишонамиз ва шу халқлар билан иқтисодий ҳамкорлигимизни муттасил кенгайтириб бориш учун бутун куч ва ғайратимизни сарфлай берамиз.

(Давоми олтинчи бетда).

Ўртоқ А. Н. КОСИГИН докладининг охири

(Боши 1, 2, 3, 4 ва 5-бетларда)

Совет Иттифоқининг капиталистик мамлакатлар билан, биринчи навбатда Финляндия, Франция, Италия Япония, Англия, Швеция билан савдоси ҳам кейинги беш йил ичида бир ярим баравардан зиёдроқ кўпайди. Бироқ, Ғарбнинг СССР билан савдо муносабатлари сунъий чеклашлардан ҳоли эмас. Бир қанча мамлакатларда совет молларидан ҳали ҳам ортиқча пошлиналар олинмоқда. Қўшма Штатлар СССР ташқи савдосининг ривожланишига тўсқинлик қилишга уринмоқда. Бироқ, бу уринишлар беҳуда кетмоқда. Америка Қўшма Штатлари ўзининг бундай ҳаракати билан халқаро савдо-сотиқнинг кенг йўлига XX асрда тўғаноқ солишга уринаётган мамлакат деган ёмон ном қолдиради, холос.

Халқаро меҳнат тақсимотининг объектив эҳтиёжлари, ҳеч шубҳасиз, шунга олиб келадики, совет экспортининг структураси экономикамизнинг замонавий структурасига ва имкониятларига тобора кўпроқ жавоб берадиган бўлиб қолаверади. Биз билан савдо қилувчилар Совет Иттифоқининг халқ хўжалигида рўй берган ва рўй бераётган ўзгаришларни ҳисобга олиб иш қилсалар, бу нарса капиталистик мамлакатлардан биз харид қилаётган моллар ҳажмини анча кўпайтиришга имкон беради. Беш йиллик план юзасидан Директивалар лойиҳасида капиталистик мамлакатлар билан товар оборотини янада ўстириш кўзда тутилмоқда. Совет Иттифоқи билан ўзаро фойдали мустаҳкам савдо алоқаларини ривожлантиришдан манфаатдорликни акс эттирувчи узоқ муддатли савдо ва кредит битимлари бундай ўсишга аввалги йиллардагига қараганда тағин ҳам кўпроқ даражада ёрдам беради, деб ўйлаймиз.

Ўтган беш йилликда ташқи савдо бир қанча муҳим халқ хўжалиги вазифаларни ҳал қилишимизга ёрдам бериб келди. Бироқ, ташқи иқтисодий алоқаларнинг ривожланиши бизга очиб бераётган имкониятлардан ҳали ҳам етарли даражада фойдаланаётганимиз йўқ. Ташқи савдонинг ролига бир мунча бошқачароқ тарзда баҳо бериш пайти келди. Ташқи савдо ташкилотларининг ходимлари кўпинча ўз доираларида ўралашиб қолмоқдалар, уларнинг бутун фаолияти бутун халқ хўжалигининг самарадорлигини ошириш вазифаларига бўйсундирилиши лозимлигини етарли равишда ҳисобга олмаяптилар. Шу нарса ўз-ўзидан маълумки, ташқи савдонинг перспектив планни халқаро бозорда пайдо бўлаётган ҳамма имкониятлар ва ўзгаришларни кўзда тутиши мумкиң эмас, лекин шунинг учун ҳам ташқи савдо ходимлари хўжалигимизнинг эҳтиёжларини яхши билиб туришлари ҳамда молларни энг манфаатли тарзда харид қилиш ва сотиш масалаларини қўйишда ташаббус кўрсатиб туришлари жуда муҳим ишдир. Иккинчи томондан саноат ходимлари кўпинча ҳали ҳам ташқи савдога қандайдир иккинчи даражали иш деб қарамоқдалар. Бутунлай нотўғри бўлган бу қарашни ўзгартириш, саноат билан ташқи савдо ўртасидаги иш алоқаларини мустаҳкамлаш керак.

Янги беш йиллик планда биз экспорт ва импортнинг товар структурасини анча яхшилаш, экспорт билан импортнинг самарадорлигини ошириш, экспорт қиладиган маҳсулотнинг сифатини яхшилаш, савдо методларини такомиллаштириш, импорт моллардан тўғрироқ фойдаланиш чораларини кўзда тутишимиз лозим. Экспортимизнинг ҳажмини анча кўпайтириш ва унинг самарадорлигини ошириш мўлжалланмоқда. Шу мақсадда машиналар, ускуналар ва бошқа тайёр буюмларни чиқариб чет мамлакатларга сотишни илдамроқ ривожлантиришни, кўп миқдорда валюта олишимизни таъминлайдиган хом ашё турларини, ярим фабрикат ва материалларни экспорт қилишни кенгайтириш зарур. Бу муҳим халқ хўжалик вазифасини ҳал қилишга планлаштирувчи, саноат, ташқи савдо ва транспорт ташкилотлари муайян мақсадни кўзлаб биргаликда иш олиб боришлари орқали эришиш мумкин.

Ушбу беш йилликда саноатимизнинг ривожлантирилиши ташқи савдо соҳасида қўшимча имкониятлар очиб беради. Шуни айтиш керакки, мамлакатнинг кўпгина машинасозлик заводлари ҳозирги куннинг ўзида ҳам техника жиҳатдан мукаммал ва конструкцияси оригинал ускуналар ишлаб чиқармоқдалар. Шунинг учун ҳам ажойиб инженерларимиз ва ишчиларимизнинг ижодкорлиги ва маҳорати натижасида вужудга келган мана шу биринчи даражали маҳсулотни пардозлашга, техника ҳужжатларини расмийлаштиришга, хизмат кўрсатишни таъминлаш ва реклама қилишга етарли эътибор берилмаётганлиги сабаблигина баъзан шундай маҳсулотлар ташқи бозорга чиқарилмай қолаётганлигига асло тоқат қилиб бўлмайди.

Патентлар ва лицензиялар билан савдо қилишга бизда кейинги вақтларгача етарли аҳамият берилмай келди. Аммо бутун дунёда бу савдо тобора сезиларли роль ўйнамоқда ва саноат моллари билан савдо қилишга қараганда тезроқ ривожланмоқда. Бизнинг илмий ва техника кадрларимиз мукаммал машиналар ва ускуналар яратишга қобилиятли кишилардир, улар буни амалда исбот қилганлар. Шу сабабли биз жаҳон лицензиялар бозорида муносиб ўрин олишимиз мумкин ва лозим. Ўз навбатида бир қанча ҳолларда у ёки бу проблемани ҳал қилиш билан ўзимиз шуғулланишимизга қараганда лицензияни сотиб олиш биз учун ҳам фойдали бўлади. Патент ҳуқуқларини чет эллардан сотиб олиш янги беш йилликда илмий тадқиқот ишларида юз миллион сўмлаб пулни тежашга имкон беради.

Экспорт учун энг самарадор маҳсулотлар ишлаб чиқаришни кенгайтириш янги беш йилликнинг энг муҳим вазифаларидан биридир. Министрликлар ва планлаштирувчи органлар ана шу вазифани бажариш масаласи билан жиддий шуғулланишлари лозим. Саноат ходимлари ўз маҳсулотларини мамлакатимизда ҳам, чет элларда ҳам сотиш шароитини ўрганишлари лозим, ташқи савдо министрлиги эса уларга зарур информацияни бериб туриши лозим.

Ташқи иқтисодий алоқалар — ишимизнинг муҳим участкасидир. Бу участкада ишлаб турган кишилар катта давлат ишини бажармоқдалар. Уларга ёрдам бериб туриш, уларнинг ташаббусини қўллаб-қувватлаш керак. СССРнинг ташқи иқтисодий алоқаларини муваффақиятли ривожлантириш, бу алоқаларнинг самарадорлигини ошириш СССР халқ хўжалигини янада юксалтиришга, совет ташқи сиёсатининг ленинча йўлини оғишмай ўтказишга ёрдам беради.

IX. БЕШ ЙИЛЛИК ПЛАННИНГ ХАЛҚАРО АҲАМИЯТИ ТЎҒРИСИДА

Ўртоқлар! Партиямизнинг съездлари чет элларда ҳамиша ҳамманинг катта диққат ва эътиборини жалб қилиб келган. Совет Иттифоқи катта иқтисодий ва ҳарбий потенциалга, жуда зўр халқаро нуфузга эга бўлган буюк социалистик давлатдир.

Чет эллардаги дўстларимиз янги совет беш йиллик планини тарихда биринчи бўлиб социализм қурган ва коммунистик жамият барпо қилишга киришган халқнинг бундан буёнги муваффақиятлари учун гаров деб билмоқдалар. Бизнинг бундай дўстларимиз эса ер куррасининг ҳамма жойида бор. Бизнинг синфий душманларимиз Совет давлатининг муваффақиятлари билан тобора кўпроқ ҳисоблашишга мажбур бўлмоқдалар.

Социализм ва коммунизм йўлидан бораётган ғолиб ишчилар синфи кўрсатаётган ўрнакнинг кучи жаҳон революцион жараёнининг ривожланишига ёрдам бераётган энг муҳим факторлардан биридир. Бизнинг халқ хўжалик планларимиз, эришган муваффақиятларимиз жаҳоннинг ҳамма мамлакатларидаги кўп миллионли меҳнаткашлар оммаси орасида социализм ва коммунизмнинг энг яхши агитатори ва энг яхши пропагандисти деб айтилиш учун тўла асосимиз бор, десак бўлади. В. И. Лениннинг, бизнинг социалистик давлатимиз халқаро революцияга ўз асосий таъсирини ўзининг хўжалик сиёсати билан ўтказа беради, деб айтган сўзлари чуқур маънога эга эканлигини ҳозир биз ҳар қачонгидан ҳам кўпроқ ҳис қилмоқдамиз. Ленин социализм капитализмга қараганда тағин ҳам юксакроқ меҳнат унумдорлигини вужудга келтиради, деганида икки системанинг иқтисодий мусобақасини тарихан қонуний процесс сифатида таҳлил қилган эди.

Бу мусобақага ҳақиқатда бизнинг мамлакатимиз ички контрреволюция ва чет эл интервенцияси тор-мор келтирилганидан кейин, совет халқи ўз партиясининг раҳбарлигида бир мамлакатда социализм қуриш тўғрисидаги ленинча идеяларни амалга ошира бошлаганида киришган эди. Ўз-ўзидан маълумки, дастлабки пайтларда биз капиталистик дунёнинг энг бой давлатларидан ўзиб кетиш вазифасини конкрет тарзда қўя олмас эдик. Лекин бизнинг иқтисодий позицияларимиз мустаҳкамлана борган сари бу вазифа тобора кўпроқ реал тусга кира борди.

Пўлат ишлаб чиқаришга доир маълумотлар ҳам Совет Иттифоқининг саноат қуввати тўхтовсиз ўсиб борганлигини кўрсатиб турибди. Бизда 1928 йилда жаҳонда ишлаб чиқарилаётган пўлатнинг атиги 3,9 проценти ишлаб чиқарилган бўлса, ҳозирги вақтда биз қарийб 20 процентини ишлаб чиқармоқдамиз. СССРда 1928 йилда ишлаб чиқарилган пўлат АҚШда ишлаб чиқарилган пўлатнинг саккиз процентини ташкил қилар эди ва пўлат эритиш соҳасида биз Англия, Франция ва Германиянинг ҳар биридан анча орқада турар эдик. 1965 йилда эса СССРда пўлат эритиш АҚШда ишлаб чиқарилаётган пўлатнинг 75 процентига етди ва Англия, Франция ҳамда Германия Федератив Республикасида ишлаб чиқарилган жамики пўлатдан анча ортиб кетди.

Капиталистик системанинг ўз табиатига хос тузалмас иллатлари бор. Буржуа экономистлари экономикани давлат воситаси билан тартибга солишга ва бошқа факторларга умид боғламоқдалар. Аммо бу уринишларнинг ҳеч бири хўжалик ривожланишининг стихияли характерини тугатишга, муттасил иқтисодий ўсишга эришишга, иқтисодий ривожланишдаги нотекисликни ва капитализмга хос бўлган антагонистик синфий зиддиятларни бартараф қилишга имкон бермайди. 1948 йилдан 1961 йилга қадар бўлган давр ичида АҚШда ортиқча ишлаб чиқариш сабабли тўрт марта иқтисодий пасайиш содир бўлди. Айрим йилларда Ғарбий Европа мамлакатларида 8-10 процентга, Японияда эса ҳатто 15 ва ундан ҳам кўпроқ процентга етиб бораётган саноат ишлаб чиқаришининг ўсиши вақти-вақти билан кескин равишда пасайиб турди. Кейинги бир-икки йилда Ғарбий Европада ва Японияда иқтисодий ўсиш суръатлари анча пасайганлиги кўриниб турибди.

Умуман шуни айтиш мумкинки, урушдан кейинги тажриба капиталистик дунёдаги иқтисодий аҳволнинг, бинобарин, сиёсий аҳволнинг ҳам беқарорлигини кўрсатиб турибди.

Совет экономикасига келганда, биз халқ хўжалигимизнинг тўхтовсиз ривожланиб бораётганлигини қайд қилишимиз учун тўла асосимиз бор. Янги беш йиллик план топшириқларини амалга ошириш мамлакатимизнинг иқтисодий қудратини тағин ҳам кўпроқ мустаҳкамлаш, халқаро майдонда тинчлик ва социализм фойдасига янада силжишлар бўлишини таъминлаш демакдир.

Давлатнинг мудофаа қуввати ҳам давлат экономикасининг ҳолатига боғлиқ эканлигини ҳаммамиз яхши биламиз. Бу фикр айниқса ҳозирги вақт учун жуда тўғри фикрдир, чунки қурол-яроғлар тобора мураккаблашиб бормоқда ва тобора қимматга тушмоқда, қурол-яроғлар ишлаб чиқариш учун фан ва техниканинг юксак даражада бўлиши талаб қилинмоқда. Хўжалигимизни ривожлантира бериш билан биз Совет Иттифоқининг мудофаа қобилиятини, бутун социалистик лагернинг қудратини мустаҳкамлай берамиз. Социалистик ҳамдўстлик мамлакатларининг ва биринчи навбатда Совет Иттифоқининг жуда катта ҳарбий қуввати халқимизнинг ва бошқа халқларнинг революцион ғалабаларини бевосита ёки бавосита ўз паноҳига олиб турмаганида эди, бу революцион ғалабалар хавф остида қолган бўлур эди. Империалистлар ўзлари хоҳлаганларича ҳаракат қилишдан кўпинча чўчиётган эканлар, бунинг сабаби фақат шуки, улар бундай ҳаракат қилиш ўзлари учун нақадар хатарли эканлигини яхши биладилар.

Марказий Комитетнинг ўртоқ Л. И. Брежнев томонидан съездга қилинган ҳисобот докладида ҳозирги замондаги вазият атрофлича анализ қилиб берилди. Ҳозирги кунда жаҳондаги аҳволнинг характерли хусусияти шуки, социализм ва тараққиёт кучлари янада ўсиб бораётганлиги билан бир қаторда жаҳон реакцияси ўз позициясини мустаҳкамлаб олишга, имкон бўлган жойларда эса ўзининг бой бериб қўйган позицияларини қайтариб олмоқ учун қарши ҳужумга ўтишга ҳам уринмоқда. Империалистлар ва биринчи навбатда Америка империалистлари Ғарбий Германиядаги иттифоқчилари билан бирга ўтказаётган агрессив йўл етилган кўпгина проблемаларнинг ҳал қилинишига тўғаноқ бўлиб турибди.

Жануби-Шарқий Осиёда АҚШ ошкора агрессия йўлига тушиб олдилар, бу эса бутун халқаро аҳволга мудҳиш таҳдид солиб турибди. Америка империалистлари ўзларининг халқаро мажбуриятларини ва одамгарчиликнинг ҳамма қабул қилган нормаларини поймол этиб, Вьетнам халқига қарши қуролли интервенция бошлаб юбордилар. Совет Иттифоқи Вьетнамнинг эрксевар халқига кенг кўламда мадад бериб турибди. Вьетнам халқи интервентларга қарши ўзининг қаҳрамонона курашини охирига етказиб ғалаба қозонмагунча, биз зарур миқдорда шундай мадад беришни давом эттираберамиз.

Вьетнамдаги уруш АҚШда куролланиш пойгасининг янги босқичини авж олдириб юбориш учун баҳона бўлди. Вашингтонда қуролли кучларни янада кўпайтириш планларини тузмоқдалар. АҚШ конгресси Вьетнамдаги урушга қўшимча равишда яна 13 миллиард доллардан кўпроқ маблағ ажратди, хабарда айтилишича, эндиги бюджет йилида эса бевосита ҳарбий харажатларнинг умумий миқдори 60 миллиард доллардан ошиб кетади.

Табиийки, бундай шароитда биз мамлакатнинг мудофаа қобилияти соҳасида сарфлаётган куч ва ғайратимизни асло бўшаштиришимиз мумкин эмас. В. И. Ленин айтган қуйидаги сўзларни ҳамиша эсда сақлаймиз: «Ўзимизнинг тинч қурилишимизни бошлаб юбориб уни узлуксиз давом эттирмоқ учун бутун кучимизни сарфлаймиз. Айни вақтда, ўртоқлар, сергак бўлиб турингглар, мамлакатимизнинг ва Қизил Армиямизнинг мудофаа қобилиятини кўз қорачиғидек сақланглар ва шуни эсда тутинглар ки, ишчи ва деҳқонларимизга ҳамда уларнинг ғалабаларига нисбатан эътиборни сусайтиришга бир дақиқа бўлса ҳам йўл қўйишга ҳаққимиз йўқ».

Партиямиз Марказий Комитети ва Совет ҳукумати, социализмни ҳимоя қилувчи, совет халқининг тинч меҳнатини муҳофаза қилувчи Қуролли Кучларимизни мустаҳкамлашни аввалгидек энг муҳим вазифа, деб ҳисоблайверади.

Фактлар шуни кўрсатиб турибдики, халқ хўжалигимизнинг ривожланиши Совет Иттифоқининг халқаро аҳволига ва жаҳондаги бутун вазиятга тобора кўпроқ таъсир ўтказаётган экан, ўз навбатида жаҳондаги вазият ҳам бизнинг планларимизга, иқтисодий ривожланишимизнинг жараёнига, суръатларига ва перспективаларига таъсир қилмоқда. Агар ҳамма нарса фақат бизнинг ўзимизга боғлиқ бўлганида эди, ҳеч шубҳасиз, биз ҳарбий харажатларни анча қисқартирган бўлур эдик ва халқ хўжалигининг тинчликка хизмат қилувчи тармоқларига, миллий даромаддаги истеъмол ҳиссасини янада кўпайтиришга капитал маблағлар сарфлашни шунга яраша кўпайтира берган бўлур эдик. Биз кўп марталаб айтдик ва яна такрорлаб айтамизки, империалистик давлатлар ва биринчи навбатда АҚШ инсониятни қуролланиш пойгасига қўшилишга мажбур қилган бўлса ҳам биз бу қуролланиш пойгасини зарарли ва хатарли деб ҳисоблаймиз. Инсон меҳнатини, ғайратини ва маблағларини мана шундай бемаъни исроф қилишга чек қўймоқ учун Совет Иттифоқи ҳамма чораларни кўрди ва кўрмоқда.

Шу вақтгача айтиб келганимиз каби ҳозир ҳам такрор айтамизки, Совет Иттифоқининг сиёсати — тинчликни ҳимоя қилиш сиёсатидир, инсониятни уруш йўлига судрамоқчи бўлган кучларга қарши кураш сиёсатидир. Бизнинг асосий вазифамиз янги жаҳон уруши хавфининг олдини олишдан иборат. Тинчликни сақлаб қолишга ва мустаҳкамлашга қаратилган ҳар қандай ташаббусни маъқуллаймиз ва қувватлай берамиз. Халқаро кескинликни юмшатиш ва халқлар хавфсизлигини мустаҳкамлаш позициясида турган ва турадиган ҳукуматларнинг ҳаммаси билан Совет Иттифоқи ҳамкорлик қилишга ўзининг тайёр эканлигини билдиради.

Тинч-тотув яшаш принциплари турли ижтимоий тузумдаги давлатлар ўртасидаги муносабатларда ҳал қилувчи принциплар бўлсин, деб биз шундай принципларни амалга оширишга аввалгидек интила берамиз. Халқаро вазиятни соғломлаштириш тўғрисида КПСС Марказий Комитетининг ҳисобот докладида баён қилинган программани амалга ошириш шу мақсадга энг яхши хизмат қилган бўлур эди.

Халқаро аҳволнинг ҳар қанча мураккаблигига қарамай, биз, коммунистлар келажакка асосли оптимизм назари билан қараймиз. Мамлакатимизнинг кучлари барқ уриб яшнаб турган, социализм жаҳоннинг кўпгина мамлакатларида ғалаба қилган, ўз делегацияларини мана шу съездга юборган иттифоқчиларимиз ва дўстларимиз шу қадар кўп бўлган, коммунистик ҳаракат ер куррасининг ҳамма қитъаларига ёйилган ҳозирги кунда биз шуни айтамизки, агрессорлар жиловланиб қўйилиши мумкин ва лозим, янги жаҳон урушининг олди олиниши мумкин ва лозим.

Бу имкониятни амалга оширмоқ учун КПСС Марказий Комитети ва Совет ҳукумати янги жаҳон урушига қарши чиқаётганларнинг мустаҳкам ва ишончли фронтини вужудга келтиришни талаб этмоқда. Биз шунга асосланмоқдамизки, бу фронт нақадар кенг бўлса, тинчлик душманларининг ўз ёвуз ниятларини амалга оширишлари шу қадар қийин бўлади. Тинчликнинг чинакам дўстлари ҳар бир мамлакатда жуда катта кўпчиликни ташкил қилади, мана шу тинчлик дўстларининг ҳаммаси шунга амин бўлишлари мумкинки, Совет Иттифоқи умумий тинчлик манфаатларини ва халқлар хавфсизлигини охиригача ҳимоя қилаверади.

Биз совет комунистлари ҳамиша интернационалистлар бўлиб келганмиз ва бундан буён ҳам интернационалист бўлиб қолаверамиз. Бинобарин, биз ички масалаларни ҳал қилаётганимизда шунга асосланиб иш кўрмоқдамизки, бизнинг планларимиз ва ишларимиз халқаро ишчилар синфининг социалистик ҳамдўстлиги, халқларнинг миллий озодлик ҳаракати янги муваффақиятлар қозонишига кўмаклашмоғи лозим. Шак-шубҳа йўқки, совет экономикасини янада юксалтириш ва унинг самарадорлигини оширишнинг партия съездида муҳокама қилинаётган катта программасини муваффақиятли бажариш жаҳондаги вазиятта жиддий таъсир кўрсатади.

Қардош партияларнинг жуда кўп делегациялари ўз нутқларида Совет Иттифоқи халқ хўжалигини янада ривожлантириш билан боғлиқ бўлган масалаларга кўп эътибор бермоқдаларки, буни биз ғоят мамнуният билан қабул қиламиз. Улар беш йиллик планни муҳокама қилишда актив қатнашмоқдалар, деб тўла асос билан айтишимиз мумкин. Бу нарса бизнинг янги халқ хўжалик планимиз фақат Совет Иттифоқи халқларинингина жонажон иши бўлиб қолмаётганлигини кўрсатиб турибди. Бизнинг янги халқ хўжалик планимизни барча қардош партияларнинг коммунистлари, Совет Иттифоқининг барча дўстлари, бутун дунёдаги прогрессив кишилар ҳам ўзларининг жонажон ишлари деб қабул қилмоқдалар. Бу ерда ҳозир бўлган меҳмонлар — қардош партияларнинг вакиллари халқ хўжалигимизни янада ривожлантириш программасига шу қадар зўр қизиқиш билан қараётганликлари, бу программани бажаришда бизга муваффақиятлар тилаётганликлари учун уларга партиямиз Марказий Комитети ва Совет ҳукумати номидан қизғин ташаккур билдирамиз.

* * *

Ўртоқлар! Янги беш йиллик планнинг вазифалари жуда катта ва улуғвор вазифалардир. Бундан олдинги беш йил ичида қилинган ишларга қараганда анча кўп ишларни бажаришимиз керак. Бу вазифаларнинг амалга оширилиши ишчилар синфининг, бутун совет халқининг улуғ мақсади бўлган коммунизм қурилишини тағин ҳам кенг авж олдириб юборади. Коммунизм қурувчиларнинг авангарди бўлган партиямизнинг бутун кўп қиррали фаолияти мана шу мақсадга бўйсундирилган.

Коммунизм биз учун мавҳум идеал эмас. У объектив тарихий заруратдир. У миллион-миллион меҳнаткашларнинг инсон бахт-саодати йўлида, инсон фаровонлиги ва унинг ҳар томонлама эркин ривожланиши йўлида ҳар кун қилаётган жонли фаолиятидир.

Беш йиллик вазифалари шунчаки белгилаб берилган вазифалар эмас, бу вазифалар янги жамият қуриш практикасини умумлаштиришдан, социал-иқтисодий ривожланишнинг ҳозирги босқичдаги объектив тенденцияларини ва эҳтиёжларини илмий анализ қилишдан келиб чиқаётган вазифалардир.

Шу вазифаларни амалга ошириш йўлларини ва миқёсларини танлашда субъективизмга ўрин йўқ ва бўлиши ҳам мумкин эмас. Истакни воқелик деб тақдим қилиш ярамайди. Ривожланишимиз давомида тўпланган проблемаларнинг ҳаммасини имкон борича тезроқ ҳал қилишни истар эдик, албатта. Лекин шу проблемаларни ҳал қилишдаги ҳар бир қадам ҳар томонлама асосланиши лозим, эришилган натижаларга, ҳаммамизнинг меҳнатимиз билан яратилган реал имкониятларга таяниши лозим.

Беш йиллик қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини ўстиришнинг, ижтимоий ишлаб чиқаришдаги икки энг муҳим соҳаси бўлган саноат билан қишлоқ хўжалигини бир-бирига мувофиқлаштириб ривожлантиришнинг барқарор суръатларига мустаҳкам негиз яратиб беради. Бу эса, шаҳар ва қишлоқдаги меҳнат ва турмуш шароитини бир-бирига анча яқинлаштиришга имкон беради. Янги беш йилликнинг алоҳида аҳамияти мана шунда.

Фан-техника тараққиёти жамиятнинг ўқимишли, юқори малакали, ижодкорлик билан ишлайдиган ходимларга бўлган талабини кучайтираберади. Бизнинг социал тузумимиз мана шундай типдаги ходимларни вояга етказмоқ учун энг қулай вазият яратиб бермоқда. Экономиканинг эҳтиёжлари билан социал имкониятларни бир-бирига уйғунлаштириш ақлий меҳнат билан жисмоний меҳнат ўртасидаги муҳим тафовутларни бартараф қилишни давом эттирмоқ учун шарт-шароитни таъминлаб беради. Янги беш йиллик мана шу тарихий вазифани ҳал қилиш йўлидаги қўйилган катта қадам бўлади. Беш йиллик планнинг яна бир катта аҳамияти мана шунда.

Мана шундай катта вазифаларни ҳал қилиш жараёнида жамиятимизнинг социал бирлиги — коммунизм сари муваффақият билан олға боришимизнинг мана шу зарур шарти тағин ҳам кўпроқ мустаҳкамланади.

Ҳар қандай план, қанчалик яхши асосланган бўлмасин, уни амалга ошириш бутун халқнинг жонажон иши бўлиб қолмаса, бундай планни муваффақиятли бажариб бўлмайди. Биринчи навбатдаги хўжалик-сиёсий вазифа шуки, халқнинг ижодий кучларини ҳаракатга келтириб бу кучларга бошчилик қилиш, активликни авж олдириш, ташаббускорликни ривожлантириш, янгиликка интилиш ва ҳар бир коммунистда, халқ хўжалигининг ҳамма бўғинларидаги ҳар бир ходимда масъулият ҳиссини юксак поғонага кўтариш лозим.

Ўртоқлар!

Ватанимиз социалистик ривожланиш йўлига кирганидан бери ярим асрга яқин вақт ўтди.

Бу йўл қийин ва синаб кўрилмаган йўл эди. Эндиликда Совет Иттифоқи бошқа социалистик мамлакатлар билан бирга муштарак буюк мақсадимиз сари бораётган қудратли социалистик давлатдир.

Мамлакатимиз ўзининг ҳамма ғалабаларига ленинчи партиянинг доно раҳбарлиги туфайли, унинг марксизм-ленинизмга доимий содиқлиги туфайли, унинг Владимир Ильич Ленин айтганидек, ҳамиша энг мўъжизакор кучга — ишчи ва деҳқонлар кучига таяна билиши туфайли эришди.

Халқимиз абадий барҳаёт, ҳамиша ижодкор, революцион марксизм-ленинизм таълимотига амал қилиб, партия раҳбарлигида коммунизм қурилишида янги-янги ғалабаларга эришади.

Яшасин шонли ленинчи партиямиз!

Яшасин коммунизм қураётган буюк совет халқи!

(Ўртоқ А. Н. Косигин доклади зўр эътибор билан тингланди ва бир неча бор қарсаклар билан бўлиниб турди).

ОЙНИНГ БИРИНЧИ ЙЎЛДОШИ

Бутун инсониятнинг диққат ва эътибори яна Ойга қаратилди. Совет автомат станцияси «Луна-10» 3 апрелда Москва вақти билан соат 21.44 минутда Ойнинг сунъий йўлдоши орбитасига чиқиб олди. Инсон қўли билан яратилган космик аппарат биринчи марта Ернинг табиий йўлдоши атрофида айланадиган бўлиб қолди.

Ерга энг яқин космик жисм — Ойга тааллуқли кўпгина илмий вазифалар Ойнинг сунъий йўлдошлари ёрдамида бевосита ўрганиш йўли билан ҳал қилиниши мумкин. Ой атрофидаги космик фазода бўлган метиорларни ва уларнинг ҳолатини татқиқ қилиш шу вазифаларнинг айниқса аҳамиятлисидир. Ернинг сунъий йўлдоши воситасида ўтказилган ўлчовлар Ер атрофидаги космик фазода бўлган турли юксакликларда метиор моддалар бир текисда тақсимланмаганлигини кўрсатди. Лекин Ой атрофидаги метиор заррачалар қандай тақсимланганлиги ҳозирча номаълум.

Ойдаги иссиқлик қандайлигини белгилаб олиш ҳам аҳамиятли проблемаларнинг бири ҳисобланади. Маълумки, Ой юзасидаги температура кенг доирада ўзгариб туради. Ой уфқида Қуёш пайдо бўлиши билан унинг юзасидаги температура тез кўтарилади. Чошгоҳ пайтида Ой юзасининг экватор районн қизиб, ҳарорат Цельсий билан 100-130 даражага етади. Қуёш ботганидан кейин Ой тез совуб, унинг температураси Цельсий билан 120 даражагача тушиб қолади. Ойни яқинроқ масофадан ўрганиш бу муҳим масалани ҳал қилишга ҳам имкон беради.

Олимларни қизиқтираётган яна бир масала бор, у ҳам бўлса Ойда магнит майдони борми ёки йўқми эканлигини аниқлаш масаласидир. «Луна-2» космик ракетаси ёрдамида ўтказилган татқиқотлар Ойда оз-моз магнит майдони борлигини, унинг кучланиши Ердаги магнит майдонининг мингдан бир қисмидан ошиқ эмаслигини кўрсатди. Сезгирлиги ўткирроқ бўлган магнитометр билан Ойни тадқиқ қилишни давом эттириш турли осмоний жисмлар магнитизмининг моҳиятини аниқлаб билиб олиш учун катта аҳамиятга эга бўлади.

Ой гравитация майдони қандайлигини белгилаб олишнинг ҳам аҳамияти катта. Ойнинг массаси астрономик методлар ёрдамида белгилаб олинди, лекин гравитация майдонининг батафсилроқ характеристикаси ҳозирги вақтда фақат тахминий тарздагина маълумдир. Шу сабабли буни белгиламоқ учун тасдиқланмаган турли гипотезаларга мурожаат қилишга тўғри келмоқда. Ойнинг сунъий йўлдошларни бевосита тадқиқотлар ўтказиш методлари ёрдамида Ойнинг тортиш кучи қандайлигини белгилаб олишга имконият беради.

«Луна-10» автомат станциясининг парвози қай йўсинда ўтди? Бу парвозининг бошланиши Ойга чиқарилган бошқа станциялар парвозига ўхшайди. «Луна-10» ер атрофидаги орбитага чиқарилганидан кейин шу орбитадан Ойга томон йўл олди. Ойга томон учиб бораётган космик аппаратнинг учиш траекториясини икки қисмга бўлиш мумкин: бунинг биринчи қисми Ер таъсири доирасидаги ҳаракат участкаси бўлиб, бу участкада космик планетамизнинг аппаратни гравитацион тортиш кучи Ойнинг тортиш кучидан устунлик қилади. Учишнинг иккинчи участкаси Ой таъсири доирасида бўлиб, бу участкада, аксинча, Ойнинг тортиш кучи устунлик қилади. Ойнинг таъсир доираси Ернинг таъсир доирасидан каттароқ, чунки Ойнинг массаси планетамизнинг массасидан анча кам.

Ер сунъий йўлдошининг ўрталикдаги орбитасидан Ойга томон парвоз қилишда автомат станциянинг ҳаракатини тезлаштирувчи блок унинг секундига 10,87 километр чамаси тезликда учиб кетишини таъминлайди. Бундай бошланғич тезлик шароитида Ойгача учиб бориш учун сарф бўлади-ган вақт уч ярим кундан сал камроқ вақтни ташкил қилди. Автомат станция Ойнинг таъсир доирасига кириб бораётганида унинг тезлиги Ойга нисбатан секундига бир километр чамаси бўлди.

Космик станцияни Ой атрофидаги белгиланган орбитага чиқариб қўйиш учун учиш траекторияси шунга яраша тўғрилаб қўйилди. Натижада «Луна-10» Ой юзасидан белгиланган масофада ўтувчи учиш траекториясига чиқиб олди.

Ойнинг мана шу ойи — яъни Ойнинг биринчи йўлдоши ўзи қандай тузилган? Автомат станция икки асосий қисмдан иборат: биринчи қисм Ойнинг сунъий йўлдоши бўлиб, у Ой атрофидаги орбитага чиқариб қўйилади, унинг иккинчи қисми эса асбоблар ўрнатилган катаклари бўлган ҳаракатлантирувчи установкалардан иборат.

Ойнинг биринчи сунъий йўлдоши 245 килограмм оғирликдаги герметик (ичига ҳаво кирмайдиган) контейнердан иборат. Унинг ичига радиоаппаратлар, телеметрик система, программ қурилма, Ойни ва Ой атрофидаги фазони татқиқ қиладиган илмий аппаратлар, иссиқликни тартибга солиб турадиган система, антенна аппаратлари, энергия манбалари ўрнатилган.

Станциянинг бошқарув системаси унинг оғирлик маркази теварагида стабил ҳолатда туришини, двигателларни ишлатиш ва ишдан тўхтатиш учун командалар берилишини таъминлайди. Станцияни реактив микродвигателлар стабил ҳолатда сақлаб туради.

Станция Ер сунъий йўлдошининг орбитасига чиқарилганидан кейин у Ойга томон учиш траекториясига ўтказилди. Олинган прогнозга мувофиқ «Луна-10» станциясининг ҳақиқатдаги ҳаракати унинг ҳисоблаб белгиланган ҳаракатидан бироз фарқ қилди, шу сабабли команда-ўлчов комплекси станция ҳаракатини тўғриламоқ учун керакли маълумотларни тайёрлаб берди. 1 апрелда ўтказилган шундай тўғрилаш натижасида станция ҳаракатининг тезлиги лозим бўлган томонга йўналтирилиб, зарур миқдорда ўзгартирилди. Ердан туриб қилинган ўлчовлар ва ҳисоблар станциянинг учиш траекторияси тўғрилангандан кейин, бу траектория ҳисоблаб қўйилган нуқта орқали ўтаётганлигини кўрсатди. Шундан кейингина станцияни Ой йўлдоши орбитасига ўтказиш мақсадида унинг ҳаракатини секинлаштирмоқ учун лозим бўлган маълумотлар белгилаб берилди.

Учишнинг мана шу масъулиятли пайти бошланиши олдидан, яъни Ой юзасидан тахминан саккиз минг километр масофада станция шундай бир йўсинда йўллаб қўйилдики, натижада станция ҳаракати Ой атрофида тормозланиш пайтида двигателнинг соплоси (оғзи) ҳаракатга қарши томонга бурилди.

Ҳаракатлантирувчи установкани ишга тушириш тўғрисидаги сигнал тахминан соат 21-44 минутда берилди. Двигателнинг иши тўхтатилганидан кейин станциянинг тезлиги камайиб, секундига 2,1 километрдан 1,25 километр бўлиб қолди. Учиш тезлиги камайтирилганлиги станциянинг Ой сунъий йўлдошининг параметрлари қуйидагича бўлган орбитасига ўтишини таъминлади:

— Ой юзасидан энг кўп узоқлашган масофа (апоселений) — 1000 километр чамаси;

— Ой юзасидан энг кам узоқлашган масофа (периселений) — 350 километр чамаси;

— Станциянинг Ой атрофини айланиб чиқиш даври уч соат чамаси.

Тормозловчи двигателнинг иши тўхтатилганидан кейин 20 секунд ўтгач, бошқарув системаси Ой сунъий йўлдошини ҳаракатлантирувчи двигателдан ва бошқарув системасидан ажратиш сигналини берди. Сўнгра Ой сунъий йўлдоши билан биринчи радиоалоқа сигнали бошланди. Йўлдош аппаратлари нормал ишлаётганлиги маълум бўлди, энди у программага мувофиқ ўзининг учишини давом эттирмоқда.

(ТАСС).

КПСС XXIII съезди

4 АПРЕЛДАГИ ЭРТАЛАБКИ МАЖЛИС

Съезднинг 4 апрелдаги мажлиси тўлқинлантирувчи, шодиёна хабар билан бошланди. Совет автоматик станцияси «Луна-10» жаҳонда биринчи марта Ой атрофидаги орбитага муваффақиятли суратда чиқарилди ва у Ойнинг биринчи сунъий йўлдоши бўлиб қолди. Автоматик станцияни яратиш ва учиришда қатнашган олимлар, конструкторлар, инженерлар, техниклар ва ишчилар съезд номига ёзган мактубларида шуни хабар қилдилар. Улар ўзларининг шу муваффақиятларини КПСС XXIII съездига бағишладилар.

Раислик қилувчи **Ш. Р. Рашидов** космосни забт этувчиларнинг хатини ўқиб берганида залда қарсаклар янгради, маъқуллаш овозлари эшитилди. Шахтерлар ва металлурглар, ғаллакорлар ва чорвадорлар, фан ва маданият арбоблари, партия, давлат ва жамоат арбоблари ўз туйғуларини изҳор қилдилар. Съезд делегатлари бўлган учувчи космонавтлар ҳам ғоят завқланиб кетдилар. Космик фанимиз ва техникамизнинг янги ғалабасига нақадар улкан меҳнат туфайли эришилганлиги уларга айниқса яхши маълумдир.

Кабиналарда ўтирган 15 тилга таржима қилувчи таржимонлар ва залдаги таржимонлар хат текстини меҳмонларга сўзма-сўз таржима қилиб бердилар...

Ойнинг биринчи сунъий йўлдошини яратувчилар, ўзимизнинг бутун билим ва кучимизни космик фазони тинчлик мақсадларида ўзлаштиришдек олижаноб ишга бундан буён ҳам сарфлай берамиз, деб ленинчи партиянинг XXIII съездини ишонтирдилар. Залдагилар бу сўзларни гулдурос қарсаклар билан кутиб олдилар.

КПСС XXIII съездининг жавоб хати ўқиб берилди, бу хат ҳам қарсаклар билан бир неча бор бўлиниб турди. Съезд делегатлари Ойнинг биринчи сунъий йўлдошини ишлаб чиқиш, яратиш ва учиришда қатнашган олимлар ва конструкторларни, инженерлар, техниклар ва ишчиларни, коллективлар ва ташкилотларни чин қалбдан табрикладилар.

Раислик қилувчи қуйидагиларни айтади:

— Ойнинг сунъий йўлдоши бортидан берилган партия гимни «Интернационал» куйини тинглашингизни сўрайман!

Улкан залда сукунат бошланиб, тантанавор музика садолари янграйди. Ҳамма ўрнидан туриб уни тинглайди. Шундан кейин бир неча минут гулдурос қарсак чалинади...

Съезд ўз ишини давом эттирмоқда. Эрталабки мажлисда КПСС Марказий Комитетининг ҳисобот доклади ва КПСС Марказий ревизия комиссиясининг ҳисобот доклади юзасидан музокараларни Пермь область партия комитетининг биринчи секретари **К. И. Галаншин** бошлаб беради.

— Космосни ўзлаштиришда янги жуда катта қадам қўйиб, Ойнинг биринчи сунъий йўлдошини учирган олимларимиз, инженерларимиз, ишчиларимизнинг янги ажойиб муваффақиятига, — деб сўз бошлайди у, — қойил қолганлигимизни изҳор қилишга ижозат бергайсиз.

Нотиқ ўз нутқида Марказий Комитет октябрь Пленуми ва ундан кейинги Пленумларининг партия, бутун халқ ҳаёти учун аҳамиятини характерлаб беради ва саноатни бошқаришни қайта қуриш тўғрисида гапиради.

Корхоналарга раҳбарликни такомиллаштириш билан бир қаторда, дейди ўртоқ Галаншин, хўжалик кадрларини танлаш ва ўқитиш соҳасидаги ишларни тубдан яхшилаш муҳим вазифадир. Бундай кадрлар янги шароитларда, юқоридан инструкциялар ва кўрсатмалар берилишини кутиб турмай, топширилган иш билан муваффақиятли суратда шуғулланишлари мумкин бўлур эди. Кадрлар билан ишлаш ҳамиша бизнинг партиявий ишимиз бўлиб келди ва шундай бўлиб қолади. Аммо ҳозирги пайтда бу масалага алоҳида эътибор бериш керак. Бизнинг фикримизча, мамлакатда раҳбар хўжалик кадрларининг малакасини оширишнинг мунтазам системасини вужудга келтириш ва уларнинг ишлаб чиқаришни бошқариш фанини эгаллашларини таъминлаш мақсадга мувофиқдир.

Марказий Комитетнинг ҳисобот докладида партия ва ҳукумат Директиваларининг бажарилишини уюштиришни яхшилаш муҳим эканлиги таъкидланди. Ижрони текшириш ҳали ишимизнинг бўш звеноси эканлигини эътироф қилишга тўғри келади.

Бу тўғрида яна шунинг учун ҳам гапириш керакки, марказий органлар, асосан планлаштирувчи органлар айрим ҳолларда партия ва ҳукуматнинг қарорларини бажаришга етарли даражада масъулият сезиб қарамаётирлар. Пермь областининг бир ўзидангина неча ўнлаб мисол келтириш мумкин. Муҳим қарорлар қабул қилинади-ю, белгиланган муддатлар кўпдан ўтиб кетганига қарамай, уларни бажаришга киришилмади. Бундай аҳвол ишга путур етказибгина қолмай, балки сиёсий жиҳатдан зарар ҳам етказади ва кадрларни тўғри тарбиялаш имконини бермайди.

Нотиқ янги беш йиллик план қабул қилинганидан кейин, хўжалик ва маданий қурилиш масалалари юзасидан илгари қабул қилинган қарорларни кўздан кечириш ва амалга оширилиш мақсадга мувофиқ деб топилмаган қарорларни бекор қилиш чакки бўлмас эди, деб таклиф қилади. Афтидан, ғоят зарурат бўлмаган тақдирда, янги қарорларни қабул қилмаслик керак, қарорлар қабул қилинган экан, уларни сўзсиз бажариш керак ва бунинг учун конкрет кишилар жавобгар бўлмоғи лозим.

Ўртоқ Галаншин Пермь область меҳнаткашларининг Ватанимиз иқтисодий потенциалини оширишга қўшаётган ҳиссалари тўғрисида гапиради. Етти йилликда асосий ишлаб чиқариш фондлари 1,8 баравар ортди, меҳнат унумдорлиги 57 процент кўпайди, саноат ишлаб чиқариши ҳажми бўйича етти йиллик план муддатидан илгари бажарилди. Кама дарёсидаги Воткинск гидроэлектростанцияси, ёқилғи билан ишлайдиган Яйвинск станцияси, «Камкабель», юқори вольтли изолятор, электротехника заводлари, Соликамскда газета қоғози тайёрланадиган фабрика ишга туширилди, эндиликда область территориясининг ҳамма қисмида нефть чиқарилмоқда. Қишлоқ хўжалигининг моддий-техника базаси ҳам мустаҳкамланди. Колхозларнинг пул даромадлари қарийб икки баравар кўпайди.

Нотиқ айтадики, съездда партия Уставининг айрим параграфларини ўзгартириш тўғрисида илгари сурилган таклифларни турмушнинг ўзи тақозо этмоқда. КПСС Марказий Комитетининг Россия Федерацияси бўйича бюроси тугатилганидан кейин, деди у, Марказий Комитетнинг бўлимлари кучайтирилади ва бизнинг улар билан алоқаларимиз мустаҳкамланади, деб умид қиламиз.

Совет Армияси ва Ҳарбий Денгиз Флоти Бош сиёсий бошқармасининг бошлиғи **А. А. Епишев** съезд минбарига чиқиб, қуйидагиларни айтди:

— Армия ва Флот коммунистлари, барча совет жангчилари партия қилган буюк ишларга юксак баҳо бермоқдалар, партия доно сиёсатининг самараларини жуда яққол сезиб турибдилар. Улар партия Марказий Комитетининг сиёсий йўлини ва амалий фаолиятини тамомила маъқуллайдилар.

КПСС Марказий Комитети кейинги йилларда ҳарбий қурилишнинг конкрет участкаларига, кадрларни тайёрлаш ва тарбиялашга, қўшинларда партиявий-сиёсий ишни кучайтиришга тааллуқли принципиал қарорлар қабул қилди. Ҳарбий советлар, командирлар, сиёсий органлар ва партия ташкилотлари ўз ишларини ана шу янги, янада юксак талаблар руҳида уюштирмоқдалар, қўшинларнинг ҳарбий маҳоратини ва жанговар тайёрлигини ошириш учун барча имкониятлардан фойдаланишга ҳаракат қилмоқдалар.

Халқаро реакция кучларига қарши, озодлик ва миллий мустақиллик учун курашаётган барча халқларнинг орзу-тилаклари ва умидлари, деб сўзини давом эттирди нотиқ, жангчиларимизга яқиндир. Бизнинг жангчиларимиз Америка империализмининг Вьетнамдаги агрессиясини қаҳр-ғазаб билан қораламоқдалар ва қаҳрамон Вьетнам халқига қардошларча бирдамлик туйғуларини изҳор қилмоқдалар.

Ўртоқ Епишев минг-минглаб кишилар, бутун-бутун қисмларнинг шахсий составн Вьетнам халқининг озодлиги учун жанг қилиш мақсадида кўнгиллилар бўлиб боришга тайёр эканликларини билдирмоқдалар, деб айтганида бутун зал унинг бу сўзларини қарсаклар билан кутиб олади.

Сўнгра нотиқ армия ва флотда партия ташкилотларини мустаҳкамлаш учун нималар қилинаётганлиги ҳақида гапиради. Жанговар тайёргарлик жангчиларни ғоявий-сиёсий тарбиялаш билан маҳкам боғланган. Неча юзлаб марксизм-ленинизм университетлари, партия мактаблари ва тўгараклар, офицерлар уйлари, солдат ва матрос клублари ишлаб турибди. Кутубхоналарнинг китоб фонди, ҳарбий газета ва журналларнинг тиражи ортиб бормоқда, киноустановкалар, телевизорлар, радиоприёмниклар сони ортди. Жангчилар армия сафида хизмат қилиш йилларида ҳар томонлама билим оладилар ва жисмоний жиҳатдан яхши чиниқадилар. Тўла асос билан айтиш мумкинки, бизнинг армиямиз ва флотимиз ёшларни тарбиялаш ва ўқитиш мактаби ҳамдир.

Икки идеология ўртасидаги кураш, — деб сўзини давом эттиради ўртоқ Епишев,— назарий баҳсгина бўлиб қолмай балки чинакам жанг ҳамдир. Шу сабабли, ҳар бир коммунист империализмнинг идеология соҳасидаги ҳужумларига қарши актив кураш олиб бормоғи лозим. Ҳар қандай жангда бўлгани каби ғоявий курашда ҳам, қурол-яроғларнинг ҳамма турлари доим шай бўлиб туриши керак. Революцион назарияни эгаллашга эътиборни андаккина сусайтириш ёмон оқибатларга олиб келиши мумкин. Афтидан, сиёсатга бефарқ қараш, ғоясизлик каби ҳоллар кўринган «асарлар»нинг пайдо бўлишига ҳам шу нарса сабаб бўлса керак. Бундай фактлар онда-сонда учраб турса ҳам, уларга эътибор бермай қололмаймиз.

Партия социализм ғалабасига олиб келган йўл енгил йўл бўлмаганлигини ҳеч қачон яширган эмас. Бу йўлда катта жарликлар ва баланд довонлардан ошиб ўтишга тўғри келди. Партия буларнинг ҳаммасига ўз вақтида баҳо берди. Биз камчиликларимизнинг танқид қилинишига ҳеч қачон қарши бўлмадик, аммо биз танқид партиявий ва объектив танқид бўлиши, умумий ишимизга зарар етказмай, балки наф келтириши керак деб ҳисоблаб келдик ва шундай деб ҳисоблаймиз. Воқелигимизни бузиб тасвирлайдиган асарлар, шунингдек уларнинг авторлари ва бундай асарларнинг босиб чиқарилиши учун истар-истамас шароит яратиб берган кишилар ҳам совет кишиларини ҳақли суратда ғазаблантирмай қололмайди. Ана шу қаҳр-ғазаб садосида армия жамоатчилигининг ҳам овозини эшитиб турибмиз.

Ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялаш-меҳнаткашларда, хусусан ёш авлодда юксак гражданлик хислатларини шакллантиришда, жамият олдидаги ўз бурчини тўғри англашда катта ўрин олади. Партия ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялашни кишиларимизни ғоявий-сиёсий жиҳатдан чиниқтиришнинг таркибий бир қисми деб ҳисоблайди. Комсомол, Бутуниттифоқ «Билим» жамияти ва бошқа жамоат ташкилотлари бу соҳада кўп иш қилмоқдалар. ДОСААФ ёшларни тарбиялашда ва армия учун кадрлар тайёрлашда самарали иш қилаётганлигини алоҳида кўрсатиб ўтиш керак. Бу иш янада кучайтирилади, деб умид қиламиз.

— Ҳозирги вақтда партияда, мамлакатда — деди ўз нутқида КПСС Красноярск ўлка комитетининг биринчи секретари **А. А. Кокарев**, — шундай муҳит вужудга келди, раҳбарликнинг шундай услуби қарор топдики, булар халқ ташаббусини ва ижодий фикрни ривожлантириш учун кенг имконият яратиб беради. Партия сафларининг ғоявий ва ташкилий бирлиги мустаҳкамланмоқда, бошланғич ташкилотларнинг роли ошиб бормоқда, мамлакат ҳаётининг барча соҳаларида партия раҳбарлиги яхшиланмоқда.

Ўлкамиздаги партия ташкилотида тўрт мингга яқин бошланғич партия ташкилоти бор. Бу — халқ хўжалиги, жамоат ҳаётининг ҳамма соҳаларига ва кишиларни тарбиялашга кенг кўламда таъсир кўрсатаётган катта кучдир. Биз кадрлар билан кун сайин иш олиб боришни ва уларни ғоявий жиҳатдан чиниқтиришни ўзимизнинг асосий вазифамиз, деб ҳисоблаймиз. КПСС Уставига киритиш учун таклиф этилган ўзгартиш ва қўшимчалар партияни ташкилий жиҳатдан янада мустаҳкамлаш ва ташкилотчилик ишини юксак даражага кўтариш учун катта аҳамиятга эгадир.

Нотиқ яна қуйидагиларни айтади: Биз бу съездда қардош партиялар вакилларининг сўзлаган нутқларини зўр эътибор билан тингладик. Жанговар ўртоқларимизнинг ва маслакдошларимизнинг ишончи биз учун бениҳоя қадрлидир. Бу — бизнинг партиямиз ленинча тўғри йўлдан бораётганлигининг яққол исбот этади.

Красноярск ўлкасининг меҳнаткашлари партия ва ҳукуматнинг Сибирдаги ишлаб чиқарувчи кучларни ривожлантиришга доим эътибор бераётганликларини миннатдорчилик билан қайд қиладилар. Бизнинг ўлкамизда етти йиллик мобайнида қўлга киритилган катта муваффақиятлар ана шу ғамхўрликнинг амалий натижаларидан биридир. Аммо, шу билан бирга, мавжуд камчиликлардан кўз юммаслигимиз керак.

Хўжаликни комплекс планлаштириш ва ривожлантириш тадбирларини амалга ошириш Сибирнинг шароитида ғоят муҳимдир. Бу соҳадаги нуқсонлар иқтисодий жиҳатдан катта зарар етказади. Нотиқ, жумладан транспорт қурилиши масалалари ва янги районларни хўжалик нуқтаи назаридан ўзлаштириш масалаларини айни бир вақтда ва бир-бирига боғлаб ҳал этиш зарур эканлигини таъкидлайди. Транспортдан рационал фойдаланмоқ учун, ниҳоят, транспорт воситаларининг бўш, бекор қатновига барҳам бериш масаласини ҳам ҳал этиш зарур.

Планлаштириш ва ишлаб чиқаришни бошқариш масалалари чуқур илмий асосда қўйилаётган ҳозирги шароитда ҳар бир масалани халқ хўжалиги учун самарадорлигини эътиборга олиб ҳал этиш лозим. Шу билан бирга, мамлакатимиздаги турли районларнинг, жумладан Сибирнинг ўзига хос шароитларини чуқур ўрганиш ва эътиборга олиш зарур. Температураси паст бўлган жойларда ишлаш учун махсус техникани вужудга келтириш керак эканлиги тўғрисида кўп гапирилди, аммо бу йўлда қўйилган амалий қадамлар мутлақо етарли эмас. Машинасозлик министрликларининг раҳбарлари ва план органларининг ходимлари бу проблеманинг ғоят муҳимлигини тасаввур этмаётирлар, деган таассурот вужудга келади. Ўртоқ Кокарев Сибирда барпо этилаётган янги йирик корхоналар учун мўлжалланган лойиҳаларнинг сифати пастлиги учун баъзи лойиҳалаш ташкилотлари ва илмий тадқиқот ташкилотларини танқид қилади.

Ҳозирги замон шароитида иқтисодий билимларни эгаллаш техника ва умумий билимларни эгаллаш соҳасидаги тайёргарлик каби зарур бўлиб қолмоқда. Аммо жойларда малакали экономистларга эҳтиёж жуда катта. Бу соҳада ишлайдиган кадрларни тезроқ тайёрлаш керак, деб таъкидлайди нотиқ.

Москва областидаги «Звенигородский» совхозининг сут соғувчиси **Л. А. Сисоева** съезд минбарига чиқиб, қуйидагиларни айтади:

— Партиямиз Марказий Комитетининг ҳисобот доклади кишиларга ленинча ғамхўрлик қилиш руҳи билан суғорилган. Ҳозирги вақтда қишлоқ хўжалик меҳнаткашлари олдида кенг ва равшан истиқболлар очиб берилди. КПСС Марказий Комитети март Пленумининг қарорлари меҳнатни ташкил этиш ва планлаштириш имкониятларини янгича белгилади. Кишилар халқнинг ҳар бир тийинини ҳисоблашга ўрганмоқдалар, тежамкорлик ҳаммамизнинг ишимиз бўлиб қолмоқда. Эндиликда ишни ўйлаб-нетиб турмай пала-партиш бажариш мумкин эмас. Тушуниш, қидириб топиш ва олдиндан кўриш учун эса, ҳамма нарсани билмоқ керак. Одамларнинг ўқишга зўр бериб интилаётганликларига ҳам сабаб шу. Ҳозирги вақтда ҳар бир хўжаликда экономикани ўрганиш мактаблари бор. Бу мактабларнинг яхши ўйлаб тузилган система асосида иш олиб боришларини истар эдик.

Делегат ўтган йили 60 сигирнинг ҳар биридан 3743 килограмм сут соғиб олганлигини съездга маълум қилади. Аммо, соғувчиларнинг хусусан сигирларга ем-хашак тарқатиш вақтидаги меҳнати ҳали енгиллаштирилган эмас. Улар бир сменада бир ярим тоннагача ем-хашакни бир жойдан иккинчи жойга ташийдилар. Бунга машина ва механизмларимизнинг йўқлиги сабаб эмас, бунга шу нарса сабабки, бу машина ва механизмлардан комплекс равишда фойдаланилмаётир. Соғувчиларимиз шундай механизация тўғрисида — кнопкани босганинг билан юкинг енгил бўлмайди, деб бежиз айтмайдилар. Шу тариқа механизациялаш вақтида бирор элементни жорий қилиш билан олдимизда турган проблемани бутунича ҳал этиб бўлмайди, бизга машиналар комплекси керак.

Чорвачиликда меҳнатни ташкил этиш тўғрисида ҳам гапириб ўтмоқчиман. Эрталаб барвақт турасану, кечқурун уйга қайтиб келасан, аслини олганда, бутун кунинг ферма билан боғлиқ бўлади. Иш вақтининг ана шундай чўзилиб кетиши кўпинча ёшларни чўчитиб қўяди. Бизнинг областимизда ҳозир икки сменада ишлаётган фермалар бор. Меҳнатни шу тариқа ташкил этганда ёшлар сидқидил билан чорвачиликда ишлашга рози бўладилар. Бинобарин, икки сменада ишлаш тажрибаси катта истиқболга эга бўлиб, уни кенг қўлланиш керак. Соғувчиларга бериладиган отпуска муддатини узайтириш зарур. Икки ҳафталик отпуска камлик қилади.

Соф виждонли совет меҳнаткашларига эътибор ва ғамхўрлик, деб таъкидлайди нотиқ, ҳаётимизнинг қонунидир. Меҳнатдан бўйин товлайдиган ва меҳнат интизомини бузадиган кишиларни қаттиқ жазолайдиган қонун белгилашни талаб этган ўртоқларнинг таклифларини мен ҳам қўллаб-қувватлайман. Дангасаларга бизнинг орамизда ўрин йўқ.

Ишчилар ифтихори туйғуси, деб сўзини давом эттиради Сисоева, буюк туйғудир. Мен икки йил муқаддам ёшлар делегациямиз билан бирга Америкага бордим. Америкада шундай ҳодиса рўй берди. Америкада қандай эркинлик борлигини кўрсатиш учун бизни Америка сенаторлари билан учраштирдилар. Демократия тўғрисида кўп гапирилди, Америкадаги тузумни мақтадилар, лекин шу ондаёқ ўзлари шарманда бўлиб қолишди. Мендан сиз ким бўласиз, деб сўрадилар. Мен РСФСР Олий Советининг депутатиман, касбим эса сигир соғувчилик дедим. Уларнинг ранглари ҳам бўзариб кетганлиги ҳозир эсимда. Бу тамомила табиий бир ҳол. Уларнинг конгрессида соғувчилар йўқ, «демократия» бунга йўл қўймайди.

Шундан кейин жаноблар мени текшириб кўрмоқчи бўлдилар. Сиракуза шаҳрида улардан бири қўлингизни кўрсатинг, деб мендан илтимос қилди. Марҳамат, қўлимни кўринг, оддий ишчи қўли, дедим. Аммо, бу кифоя қилмаган бўлса керак. Биз америкалик фермер Лешерникига меҳмон бўлиб борганимизда мендан, энди сизнинг Россиянгизда сигирларни қандай соғишларини кўрсатиб берингиз, деб илтимос қилдилар. Мен кечқурун сигир соғиб бердим, жаноб Лешер эса, Совет Иттифоқида парламент аъзолари ҳам сигир соғишни билар эканлар, деб тан олишга мажбур бўлди.

Ўртоқлар, бу воқеа тўғрисида сўзлаб беришимга сабаб нима? Америкада мен билан бўлган воқеа тасодифий бир ҳол эмас. Капиталистик, буржуа пропагандаси Совет мамлакатида оддий киши қора ишни бажариш ҳуқуқигагина эга, мамлакатни эса коммунистлар бошқаради, деб тасвирламоқчи бўлади. Улар бизнинг халқимизни ҳукмрон синф — партия ва оддий ижрочилар — омма деб икки қисмга бўлишни истайдилар. Мен ишлаб турган совхозда эса ҳар беш ишчининг бири коммунист. Биз эса, ҳукмрон синфнинг ўзгинасимиз!

Финляндия Коммунистик партиясининг бош секретари **Вилле Песси** минбарга чиққанида залдагилар уни қарсаклар билан кутиб оладилар. Партияларимизнинг ҳамкорлиги ва улар ўртасидаги қардошларча алоқалар, деди у, Финляндия ва Россия ишчилар ҳаракатининг чоризм зулмига қарши, халқларимизнинг озодлиги учун биргаликда олиб борган кураши шонли традицияларига асосланди. КПССнинг асосчиси В. И. Ленин ва фин халқининг энг яхши намояндалари шу курашни бошлаб берган эдилар.

Финляндия коммунистлари ва фин халқининг кенг қатламлари КПСС XXIII съездининг ишини зўр иштиёқ билан кузатиб турибдилар ва бу съезднинг қарорларини кутмоқдалар. Финляндияда бу қарорлар Совет Иттифоқидаги коммунистик қурилиш учунгина эмас, балки умуман халқаро тараққиёт учун ҳам катта аҳамиятга эга эканлигини биладилар. Биз, деди нотиқ, бутун инсоният учун жуда муҳим аҳамиятга эга бўлган тинчлик сиёсатини изчиллик билан ўтказиб келаётганликлари учун КПССдан ва Совет ҳукуматидан миннатдор эканлигимизни билдирамиз. Бу сиёсат КПСС XXIII съездининг ишида ҳам таъкидланиб, янада ривожлантирилаётганлигини кўриб турибмиз. Сизнинг ҳар бир ғалабангиз, деб таъкидлади ўртоқ Песси, социализм учун курашаётган барча кучларнинг ғалабасидир.

Финляндияда ҳали яқиндагина тамом бўлган парламент сайловлари буржуазиянинг иқтисодий сиёсати ва бутун ички сиёсатидан фин халқининг норозилиги кучайиб бораётганлигини кўрсатди. Сўл кучлар шу сайловлар натижасида парламентдаги кўпчилик ўринларни олдилар. Меҳнаткашларнинг манфаатларини кўзда тутиб анча ўзгариш ясаш учун замин вужудга келди. Аммо, деб уқтириб ўтади ўртоқ Песси, бу ўзгаришларни амалга ошириш ишчи партиялари ўртасида етарли даражада ҳаракат бирлиги ўрнатилишига қатъиян боғлиқдир.

Сайловлар натижасида Коммунистик партиянинг ва бутун халқ демократик ҳаракатининг роли анча ўсди. Жумладан, ҳозирги вақтда янгидан тузиладиган ҳукуматда коммунистларнинг иштироки тўғрисидаги масала 1948 йилдан кейин ҳар қачонгидан кўра жиддийроқ қилиб қўйилганлиги буни исбот этади.

Партиямизнинг бундан икки ой муқаддам бўлиб ўтган XIV съезди, деб сўзини давом эттиради ўртоқ Песси, яқин даврга мўлжалланган иқтисодий ва социал ислоҳотларнинг кенг программасини қабул қилди. Биз бу программани буржуа партияларининг сиёсатига хилоф суратда илгари сурмоқдамиз. Программада Финляндиянинг Совет Иттифоқи билан иқтисодий, илмий-техника ҳамкорлигини кенгайтириш ҳақидаги таклифлар ҳам бор. Кейинги йилларда партиямизнинг раҳбарлари билан КПСС раҳбарлари ўртасида олиб борилган музокаралар натижасида мамлакатларимиз ўртасида турли соҳаларда ҳамкорликни янада ривожлантиришга ёрдам бера олдик. Шундай қилиб, Финляндия ва Совет Иттифоқи Коммунистик партияларининг тўла ҳуқуқий тенглик ва ҳамжиҳатликка асосланган ҳамкорлиги партиямиз учунгина эмас, балки Финляндиянинг бутун халқи учун ҳам жуда катта аҳамиятга эгадир.

Жаҳондаги барча халқлар каби Финляндия халқи ҳам, деди ўртоқ Песси, Америка империализмининг Вьетнамдаги агрессиясини кескин қораламоқда. Бизнинг партиямиз ана шу разил агрессияга кескин суратда қарши чиқмоқда ва Вьетнам халқининг қаҳрамонона кураши билан тамомила бирдам эканлигини изҳор қилмоқда. Кейинги вақтларда Индонезияда ва Африкада рўй берган воқеалар ҳам, деди нотиқ, бизни ташвишга солмоқда. Ғарбий Германия реваншизми ва милитаризмининг зўр бериб ҳаракат қилаётганлиги тинчлик учун жиддий хавф туғдирмоқда.

Биз ҳозирги вазиятда жаҳон коммунистик ҳаракати ва барча прогрессив кучларнинг бирлиги, уларнинг империализмга қарши курашдаги ҳамкорлиги ҳар қачонгидан кўра кўпроқ зарур эканлигини яхши биламиз. Бизнинг партиямиз жаҳон коммунистик ҳаракатининг бирлигига эришмоқ учун бутун куч-ғайратини сарф қилишга тайёрдир. Биз коммунистик ва ишчи партияларнинг 1957 ва 1960 йилларда Москва кенгашларида қабул қилинган ҳужжатлар принципиал қоидаларида баён этилган бош йўлини қўллаб-қувватлаймиз.

Португалия Коммунистик партиясининг бош секретари **Алваро Куньял** Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XXIII съездига қизғин қардошлик саломини топширади. У, делегатларга мурожаат қилиб, қуйидагиларни айтади: Биз сизларнинг сиймонгизда ягона бир мақсад — коммунизм қуриш мақсади билан бирлашган совет халқини табриклаймиз. Биз шу съезд минбарида туриб, совет ижтимоий ва сиёсий тузумини табриклаймиз. Бу тузум ер юзида энг илғор ва энг прогрессив жамиятни вужудга келтириш имконини берди.

Биз шу съезд минбарида туриб, ўзининг тарихий зафарлари билан, ўз тажрибаси ва ўз тимсоли билан барча мамлакатлардаги коммунистларга ва ишчилар синфига кураш йўлини ёритиб берган партияни табриклаймиз. Улуғ Октябрь социалистик революциясидан буён 48 йил ўтган ҳозирги кунда ҳам сизнинг партиянгиз халқаро коммунистик ҳаракатнинг олдинги сафларида бормоқда.

Биз Ленин партиясига ва совет халқига доим хос бўлиб келаётган интернационализм руҳини, Совет Иттифоқининг капиталистик эксплуатация ва зулмга қарши, миллий ва мустамлакачилик асоратига қарши, империалистик агрессияларга қарши курашаётган халқларга саховатлилик билан кўрсатаётган жуда катта ёрдамини табриклаймиз. Биз КПССни табриклаш билан жаҳон революциясининг асосий ва тош-метиндек мустаҳкам таянчини табриклаган бўламиз.

Биз XXIII съезд минбарида туриб, Совет Иттифоқининг тинчликни ҳимоя қилиш учун ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлган фаолиятини, турли социал тузумдаги давлатларнинг тинч-тотув яшашидан иборат ленинча сиёсатни, меҳнаткашларнинг ва барча халқларнинг демократия, миллий мустақиллик ва социализм йўлидаги курашини кучайтириш учун қулай шароит вужудга келтираётган ана шу сиёсатни табриклаймиз.

Португалия Коммунистик партияси, деб сўзини давом эттиради нотиқ, роса қирқ беш йил илгари тузилган эди. Португалия ишчилар синфининг ҳаёти ва курашидаги ана шу тарихий воқеа Октябрь революциясининг ғалабаси билан, Ленин партиясининг муваффақиятлари билан чамбарчас боғланган. Биз шу билан фахрланамизки, партиямизнинг 45 йиллик тарихида Португалия Коммунистик партияси билан Совет Иттифоқи Коммунистик партияси ўртасидаги муносабатлар ҳеч қачон ҳозиргидек қардошларча мустаҳкам муносабатлар бўлмаган эди.

Португалия халқи 40 йилдан буён фашист диктатураси ҳукмронлигида қолиб келмоқда. Бизнинг партиямиз 40 йилдан буён жуда оғир подполье шароитларида иш кўришга мажбур бўлди. Ҳозирги вақтда партиямиз ва халқимиз олдида масъулиятли вазифа турибди. Бу вазифа — фашист диктатурасига чек қўйишдан, демократик эркинликларни курашиб қўлга киритишдан, демократия, тараққиёт ва миллий мустақиллик йўлини очиб беришдан иборат. Биз демократик ва миллий революция учун курашмоқдамиз. Бу — меҳнаткаш синфларнинг ва бутун португал миллатининг манфаатларига жавоб беради. Биз барча демократик ва ватанпарвар кучларнинг биргалашиб ҳаракат қилиши ва жипслиги учун, халқ оммасининг курашини кенг ривожлантириш ва кучайтириш учун курашмоқдамиз. Фашист диктатурасига қарши қатъий жанг бошлаш йўлида шарт-шароит вужудга келтириш учун ана шу вазифаларни амалга ошириш зарур. Биз бунга эришамиз. Португалия фашизмдан озод бўлади. Португалия халқи озодликни курашиб қўлга киритади!

Совет Иттифоқида содир бўлаётган жуда катта воқеалар, деб таъкидлайди нотиқ, бутун жаҳоннинг ҳаётида ўз аксини топмоқда. Шу сабабли, КПСС XXIII съездининг қарорлари катта халқаро аҳамиятга эга бўлади. Аммо, съезд яна шу жиҳатдан катта аҳамиятга эга бўладики, унда қардош партияларнинг кўп делегациялари ҳозир бўлдилар. Бу делегациялар съездда ҳозир бўлишлари билан марксчи-ленинчиларнинг улуғ Ленин партияси билан қардошлигини, коммунистлар халқаро оиласининг мустаҳкам дўстлигини ёрқин намойиш қиладилар.

Биз вьетнамлик ўртоқларимизни ишонтириб айтамизки, биз сизларни тамомила қўллаб-қувватлаймиз ва сизлар билан бирдаммиз. Улар қурбон бериб бўлса ҳам тўла ғалаба қозонишларига аминмиз.

Барча партияларнинг мустақиллиги ва тенглиги принципларига асосланган бирлиги, уларнинг жаҳон революциясининг асосий қалъасига бошчилик қилаётган партия билан — Совет Иттифоқи билан мустаҳкам алоқаси ва ҳамкорлиги, дейди сўзининг охирида Алваро Куньял, ҳозирги кунда улуғ ишимизнинг ғалабасини таъминламоқ учун ҳар қачонгидан кўра зарурдир.

Залдагилар империализмга ва фашизмга қарши мард курашчи ўртоқ Куньялни ҳурматлаб қарсак чаладилар.

Қисқа танаффусдан кейин раислик қилувчи **В. П. Мжаванадзе** Кемерово область партия комитетининг биринчи секретари **А. Ф. Ештокинга** сўз беради.

— Октябрь Пленумидан кейин, — дейди у, — партия Марказий Комитети ўзининг бутун кучини мамлакат халқ хўжалигини ривожлантиришга халақит берган сабабларни йўқотишга сафарбар қилганлигини ва халқнинг турмуш даражасини кўтаришга қаратилган катта тадбирларни амалга ошираётганлигини коммунистлар, барча совет кишилари кўриб турибдилар. Халқнинг туб манфаатларига муносиб бўлган сиёсий йўлнинг етуклиги ва донолиги, принципиаллиги ва изчиллиги партиямизнинг обрўсини янада кўпроқ оширди. Марказий Комитет ҳаёт томирининг уришини сезгирлик билан тингламоқда, ҳаётда содир бўлаётган процессларни чуқур ва эътибор билан ўрганмоқда, ижтимоий тараққиётнинг етилган талабларини ўз вақтида пайқаб олмоқда. Партия ўзининг ҳозирги съездида ҳам халқ билан ҳақиқат тилида гаплашиб, ютуқларнигина эмас, балки мавжуд қийинчилик ва нуқсонларни ҳам кўрсатмоқда, бу қийинчилик ва нуқсонларни бартараф қилишнинг конкрет йўлларини белгиламоқда, имкониятларимизга реалистик баҳо бермоқда.

Сўнгра ўртоқ Ештокин айтадики, Кузбасс қудратли Совет давлатининг кичкинагина бир қисмидир. Лекин шундай бўлса ҳам, Кемерово областидаги шахтерлар ва металлургларнинг, қурувчилар, энергетиклар ва химикларнинг қўли билан қилинган эзгу ишлар Совет давлатидан бошқа ерларга ҳам маълум ва бу ишларга юксак баҳо берилмоқда. 1965 йилда Кузбассда 100 миллион тоннага яқин кўмир қазиб чиқарилди. Кузнецк металлургия комбинати билан бир қаторда бундан ҳам каттароқ металлургия заводи қурилмоқда. Етти йилликда химия маҳсулоти ишлаб чиқариш қарийб 2,4 баравар, электр энергияси ишлаб чиқариш эса 85 процент ортди.

Янги беш йилликда шарқий районларнинг табиий бойликларини янада ўзлаштириш, Сибирь ва Узоқ Шарқ экономикасини янада тез ривожлантириш мўлжалланади. Кузбассдаги саноатнинг ўсиш суръатлари мамлакатдаги ўртача ўсиш суръатларидан 8-10 процент ошиб кетади. Енгил саноатни жиддий суратда ривожлантириш учун асос яратилади.

Бунда кўп нарса бизнинг ўзимизга, резерв ва имкониятлардан фойдалана билишимизга боғлиқ эканлигини тушунамиз, деб таъкидлайди нотиқ. Аммо, хўжаликни комплекс ривожлантириш, областдаги табиий бойликлар ва меҳнат ресурсларидан, асосий ишлаб чиқариш фондларидан рационал фойдаланиш каби катта вазифаларни ҳал этиш республика ва иттифоқ органларига кўп жиҳатдан боғлиқдир. Масалан, Кузбассда кўмир қазиб чиқаришни жадаллаштириш керакми? Шубҳасиз керак! Бу ерда сарфланадиган капитал маблағлар салмоғи коксланувчи кўмир чиқариладиган бошқа ҳавзалардагига нисбатан бир ярим баравар ортиқ бўлиб, ёқилғининг таннархи эса, бир ярим — икки баравар камдир. Бизда энергетика мақсадлари учун ишлатиладиган кўмирнигина эмас, балки коксланувчи кўмирни ҳам энг арзон йўл билан — очиқ усулда қазиб чиқариш учун энг қулай шароитлар мавжуддир. Кузбасс кўмири ҳатто мамлакатнинг Европа қисмидаги истеъмолчилар учун ҳам фойдалидир. Ваҳолонки, кўмир саноати учун планда мўлжалланган капитал маблағлар керакли қувватларни тез ўстиришни таъмин этмайди.

Делегатнинг фикрича, Ғарбий Сибирда кўмир, металлургия ва химия саноати учун оғир машинасозликнинг йирик базасини вужудга келтириш жуда зарур бўлиб қолди. Кузбассни газ билан таъминлаш ҳам мақсадга мувофиқ бўлур эди. Ҳисоб-китоблар шуни кўрсатадики, Кемерово областидаги асосий металлургия ва химия корхоналарини газлаштиришгина металл, химия маҳсулотлари ишлаб чиқаришни кўп миқдорда ошириш, шунингдек уларни ишлаб чиқариш учун бўладиган сарфларни камайтириш имконини беради.

— Партиянинг XXIII съезди,— деди СССР Кинематографчилар союзи правлениесининг биринчи секретари **Л. А. Қулижонов**, — биз, маданият ходимлари учун, ижодкор бутун совет интеллигенцияси учун тараққиётнинг муҳим босқичидир. бутун халқнинг умумий ишида, коммунизм қуриш ишида меҳнатимизнинг, санъатимизнинг тутган ўрни тўғрисида чуқур фикр юритиш бонсидир.

Кино санъати жуда катта тарбиявий куч ва партиянинг идеология арсеналида энг ўткир қуроли бўлиб келди ва шундай бўлиб қолаверади. Ҳар бир кинематографчининг партияга мансублигини, коммунизм учун курашувчилар армиясига мансублигини англаши ҳозирги кунда ҳар қачонгидан кўра кўпроқ ифтихор бағишлайди. Ана шунинг ўзи совет санъаткори учун илҳом бағишловчи асосдир, мураккаб ва баъзан машаққатли ижодий меҳнатининг асосий моҳияти ва пировард мақсадидир. Бугунги кунда бу мунозаралар олиб бориладиган бир нарса бўлмай, балки совет санъаткорининг шубҳага ва тафтиш қилишга ўрин қолдирмайдиган нормал ҳолатидир, совет санъатининг жамият маънавий ҳаётида ўз ўрнини эгаллашини таъминлайдиган оқилона ва қонуниятли шарт-шароитдир. Совет санъати ҳақли равишда бу ўринни эгаллаб турибди. Халқ турмуши билан, партиянинг турмуши ва кураши билан табиий ва қонуниятли равишда қўшилиб кетиш — совет санъатининг асосий пафоси, унинг гўзаллиги ва ҳаққонийлигидир.

Бизнинг фильмларимизни, — деб таъкидлайди ўртоқ Қулижонов, — бутун халқ томоша қилмоқда. Бизнинг қўлимизга ғоявий жиҳатдан жуда кучли қурол берилган. Биз ишлаб чиқараётган фильмларнинг баъзилари ҳозирги куннинг талабларига жавоб бермаётганлигини яхши биламиз. Экранларимизда хом, саёз, баъзан эса, принципиал жиҳатдан кераксиз фильмлар ҳали жуда кўп пайдо бўлмоқда. Биз учун ёқимсиз бўлган ана шу ҳолатни томошабин ҳам тасдиқламоқда. Буни партия бизга кўрсатиб бермоқда. Шу билан бирга, партия кино санъатини субъектив танқидий фикрлардан, муҳокама қилиб савалай бериш кампаниялари ва ҳақоратли лақаблар беришдан ҳимоя қилиб келмоқда. Партия бизга ишонади! Ана шу юксак ишонч юксак совет кино санъати учун курашнинг энг яхши стимулидир.

Ўртоқ Қулижонов айтадики, ўз вақтида кескин танқидни ривожлантириш учун жанговар орган бўлмиш кинематография газетаси кино санъатини юксак даражага кўтариш учун курашда бениҳоя катта ёрдам бера олур эди. Ҳозирги пайтда бундай орган йўқ.

Нотиқ қуйидагиларни айтди: Кинематографчилар союзи ҳозирги вақтда Кинематография комитети билан биргаликда янги система лойиҳасини тайёрламоқда. Бу система ижодий коллективларнинг ишини фильмнинг ғоявий ва бадиий савиясига, халқнинг фильмни қандай қабул қилганлигига боғлиқ қилиб қўяди. Янги система студиялар билан кинопрокат ўртасида мантиқий алоқа ўрнатади, фильмларни яхши кўрсатиш, рекламани пухта уюштириш, аҳолига яхшироқ хизмат кўрсатишни рағбатлантиради.

Кинематографчилар союзи правлениесининг биринчи секретари прокатда коммерсияга ортиқча берилиб кетишни йўқотиш лозимлиги ҳақида гапирганида делегатлар унинг бу сўзларини маъқуллаб қарсак чаладилар. Молия плани ўринларнинг миқдоринигина ҳисобга олади ва шундай ҳисоб-китобгагина қараб иш кўради. Пионерлар съездни табриклаган вақтларида болалар эрталикларида катталарга мўлжалланган спектакллар саҳнага қўйилади, деб айтдилар. Улар шу гапларни кинотеатрлар тўғрисида ҳам айтишлари мумкин. Ахир, кино санъати аввало тарбиялаш воситасидир, шундан кейингина даромад манбаидир. Пул кетидан қувиш баъзан тарбия ишига зарар етказади!

Ўртоқ Қулижонов улуғ Октябрнинг 50 йиллиги ва В. И. Ленин туғилган куннинг 100 йиллигига кинокартиналар яратиш тўғрисида гапирди. У, шу кунларда Совет Иттифоқининг барча киностудияларида ана шу тарихий саналар олдидан фильмлар тайёрланаётганлигини айтди.

Бизнинг санъатимиз, деди сўзининг охирида нотиқ, Коммунистик партия раҳбарлигида биринчи бўлиб коммунизм қураётган совет жамиятининг энг порлоқ ва энг олижаноб идеалларини рўёбга чиқариш манфаатларини кўзлаб ривожланди ва ривожланмоқда. Интеллигент учун, санъаткор учун ана шу идеаллар йўлида ишлашдан ҳам катта бахт йўқ!

КПСС Ульяновск область комитетининг биринчи секретари **А. А. Скочилов** қуйидагиларни айтади: Барча мамлакатлардаги миллион-ларча кишилар ҳамиша Ленинни эсга олиб, унинг қаҳрамонона ҳаётини ва ўлмас идеяларини ўрганиб, дунёнинг тақдири тўғрисида, демократия, миллий мустақиллик ва социализм тўғрисида фикр юритмоқдалар, инсониятнинг порлоқ идеаллари йўлида кураш олиб бормоқ учун Ленин меросидан куч-ғайрат тўпламоқдалар ва илҳом олмоқдалар.

Бизнинг шаҳримизда Лениннинг ҳаёти билан боғлиқ бўлган жойлар совет халқи учун муқаддас ёдгорлик бўлиб қолди, Ульяновск аҳолиси бу жойларни авайлаб сақламоқда. Уй-музейни, шунингдек Владимир Ильич Ленин марказий музейининг филиалини келиб кўраётган кишилар сони йил сайин ортиб бормоқда. 1961 йилда бу ерга 250 минг киши, 1965 йилда эса, 465 минг киши келди, уй-музей ва филиал очилган пайтдан буён эса, уч ярим миллиондан ортиқ киши уларни келиб кўрди.

Ульяновск областидаги партия, совет, касаба союз ва комсомол ташкилотлари, областнинг барча меҳнаткашлари экономика ва маданиятни ривожлантириш, меҳнаткашларни коммунистик дунёқараш руҳида тарбиялаш, улуғ Ленин туғилиб ўсган жойга муносиб бўлиш учун интилмоқдалар.

(Давоми саккизинчи бетда).

КПСС XXIII СЪЕЗДИ

(Боши 7-бетда).

Ульяновскда юксак меҳнат унумдорлиги, намунали ижтимоий тартиб ва юксак маданият шаҳри номини олиш учун мусобақа кенг қизиб кетди. Ульяновскни гўзал, обод шаҳар сифатида кўриш истаги — бизнинггина эмас, балки бутун совет халқининг ҳам истаги эканлигини билиш қувончли бир ҳолдир!

Партиямизнинг Марказий Комитети, Совет ҳукумати Ульяновскка катта эътибор бераётганликлари учун улардан миннатдормиз. Шу беш йилликда Ульяновскда саноатга, қурилиш индустриясига, уй-жой, коммунал ва маданий-маиший қурилишга сарфланадиган капитал маблағ 700 миллион сўмни ташкил этади.

Шаҳарнинг марказий қисмини реконструкция қилиш кўзда тутилади. Бу жойда В. И. Ленин Марказий музейининг Ульяновск филиали ва область сиёсий маориф уйи, музика билим юрти, кутубхона, ўлкашунослик музейи ва сурат галереяси бўлган концерт зали, катта меҳмонхона, педагогика институтининг ўқиш корпуси ва бошқа иншоотлар қурилиши керак. Волга соҳилидаги парк зонасида пионерлар саройи қурилади.

Область меҳнаткашлари белгиланган ишларни бажаришга киришдилар. Москва, Ленинград ва бошқа шаҳарларнинг лойиҳалаш ташкилотлари бу ишга катта ҳисса қўшмоқдалар.

Нотиқ лойиҳалаш ва шаҳарни қайта қуриш соҳасидаги камчиликларни кўрсатиб ўтади: лойиҳа ҳужжатлари суст тайёрланмоқда, ишлаб чиқариш базаси қурилиш суръатларидан кейинда қолмоқда, лойиҳалаш ишларини мувофиқлаштириш кўнгилдагидек эмас.

Ўртоқ Скочилов нутқининг охирида Ульяновск областидаги шаҳар ва қишлоқ меҳнаткашларининг эришган муваффақиятлари ҳақида съездга сўзлаб беради. Етти йилликда саноат ишлаб чиқариши ҳажми икки баравар кўпайди, меҳнат унумдорлиги қарийб бир ярим баравар ортди, 60 та янги саноат корхонаси ва йирик цехлар қурилди; етти йил ичида етиштирилган доннинг йиллик ўртача миқдори 33 процент ошди, ғалла тайёрлаш планлари ҳар йили бажарилиб турди. Чорвачилик маҳсулотларини харид қилиш анча ортди. Область партия ташкилоти ўзининг бутун куч-ғайратини янги беш йилликда янада мураккаброқ вазифаларни муваффақиятли бажариш учун сафарбар қилмоқда.

Жанубий Африка Коммунистик партияси Марказий Комитети номидан унинг раиси ўртоқ **Лебади** XXIII съездни табриклади.

Совет Иттифоқининг қўлга киритган тарихий муваффақиятлари ер юзидаги бутун аҳолининг учдан бир қисми яшаётган ўн тўрт мамлакатнинг социализм сари силжиб бориши учун асос яратди. Осиё, Африка, Марказий ва Жанубий Америка халқларининг империализмга қарши, миллий озодлик ва мустақиллик учун курашда ажойиб муваффақиятларни қўлга киритишлари учун асос яратди.

Империалистлар ҳозирги вақтда Жанубий Вьетнам халқига қарши ваҳшиёна, қирғинчилик уруши олиб бормоқдалар, Вьетнам Демократик Республикасига қарши ваҳшиёна агрессия қилмоқдалар. Империалистлар ички реакция кучларини жадаллаштириб ишга солмоқдалар. Бу кучлар Африка ва Осиёдаги бир қанча ёш мустақил мамлакатларда контрреволюцион хуружлар ўтказиб, ҳарбий тўнтаришларни уюштирмоқдалар. Империалистлар Осиё ва Африка мамлакатларида революциялар эришган ғалабаларни тугатишга интилмоқдалар ва ўзлари авж олдираётган антикоммунистик васвасадан фойдаланиб, ўзларининг мустамлакачилик ҳукмронлигини янги формаларда тиклашга уринмоқдалар. Улар ядро, химия уруши ва бактериология уруши даҳшатлари билан жаҳонга таҳдид қилмоқдалар.

Жаҳон халқлари ана шу террористик хуруж ва таҳдидлар олдида чекинмаётирлар. Вьетнам халқи кўрсатаётган қаҳрамонона қаршилик эрксевар кишиларнинг ҳаммасини руҳлантирмоқда. Ангола, Мозамбик ва бошқа мамлакатларнинг жасур ватанпарварлари ўз озодлиги учун қуролли кураш олиб бормоқдалар. Беш қитъанинг ҳаммасида империализмга ва реакцияга қарши, тинчлик, демократия, миллий мустақиллик ва социализм учун курашувчиларнинг сафлари ўсмоқда.

Антиимпериалистик кучларнинг туб манфаатлари ва мақсадлари тарихий аҳамиятга эга бўлган ана шу жуда муҳим курашда бир-бирига тўғри келади. Куч-ғайратни бирлаштириш, умумий стратегия йўлини амалга ошириш ва амалий қадамлар қўйишда бирлик бўлишини таъминлаш улар учун жуда зарур бўлиб қолди. Бизнинг партиямиз барча прогрессив антиимпериалистик кучларни ва биринчи навбатда уларнинг авангарди бўлган коммунистларни жипслаштириш ишини изчиллик билан ҳимоя қилиб келмоқда. Сафларимиздаги келишмовчиликлар фақат душманларимизга—империалистларга қўл келади: бу келишмовчиликлардан, аввало, бизнинг халқимиз каби мустамлакачилар ва фашистлар агрессияси ва зулмига дучор бўлган халқлар жафо чекадилар. Шу сабабли, Жанубий Африка Коммунистик партиясининг фикрича, антиимпериалистик кучларни янада жипслаштириш мақсадида барча коммунистик ва ишчи партияларнинг кенгашини чақириш пайти кўпданоқ келган. Империализмнинг янги ҳужумларини даф қилмоқ учун шундай қилиш керак.

Жанубий Африка халқи иркчи мустамлакачиларнинг энг ёвуз режимига қарши ҳаёт-мамот кураши олиб бормоқда. Бу режим озодлик йўлидаги демократик ҳаракатни бостириш учун террорчиларнинг, фашистларнинг методларини қўлланмоқда.

Ҳозирги вақтда 8000 дан ортиқ сиёсий маҳбус турмаларда энг оғир шароитларда азоб чекмоқда. Худди шу пайтда Жанубий Африка халқининг асосий раҳбарларидан бири ва атоқли адвокат Абраҳам Фишер устидан суд ўтказилмоқда. Ўртоқ Фишер судланувчилар курсисида туриб, Жанубий Африкадаги апартеидни қаҳр-ғазаб билан қоралаб чиқди ва бундай деди: «Менинг виждоним мамлакат аҳолисининг тўртдан уч қисми хоҳиши ва иродасини мутлақо ифода этмайдиган қонунларга бўйсунишга йўл қўймайди».

Биз сизнинг съездингиз минбарида туриб, деди ўртоқ Лебади, жаҳондаги барча прогрессив ва демократик ҳаракатлар вакилларини Абраҳам Фишер билан ва у қаттиқ туриб ҳимоя қилаётган олижаноб иш билан ўз бирдамликларини изҳор қилишга ва уни дарҳол озод қилишни талаб этишга астойдил даъват этамиз.

Жанубий Африка халқлари бизнинг курашимизни КПСС изчиллик билан қўллаб-қувватлаётганлигига юксак баҳо берадилар. Совет Иттифоқи апартеидга қарши халқаро майдондаги ҳаракатни қўллаб-қувватлабгина қолмай, балки миллий озодлик йўлидаги курашимизга жуда муҳим амалий ёрдам ҳам кўрсатмоқда. КПСС империализмга ва мустамлакачиликка қарши революцион ҳаракатнинг самимий ва ишончли дўстидир.

Съезд делегатлари Жанубий Африка Коммунистик партияси Марказий Комитетининг табригига жавобан қарсак чаладилар.

Самимий кутиб олинган Канада Коммунистик партиясининг бош секретари **Уильям Каштан** қуйидагиларни айтади:

— Бутун инсоният каби барча канадаликларнинг ҳам фикри-зикри съездингизга қаратилган. Миллионларча кишилар бу ерда сизлар белгилаётган ишларни давлат-монополистик капитализми нималарни таклиф эта олиши билан таққослаб кўрадилар. Сизлар ишчи ва хизматчиларнинг иш ҳақини, пенсияларни ва бошқа тўловларни оширишни, шаҳар ва қишлоқлардаги совет кишиларининг турмуш даражасини кўтаришни мўлжалламоқдасиз. Капиталистик мамлакатларда эса, ишчилар ўз турмуш даражаларини оширишга эришмоқ учун забастовка қилишга мажбур бўладилар. Масалан, ўтган йили Канадада забастовка ҳаракати уруш тамом бўлгандан кейинги биринчи йил — 1946 йилдан кейин энг юксак даражага кўтарилди.

Сизнинг съездингиз сўзда эмас, балки амалдаги чин демократиянинг жуда кучли намойишидир. Ҳатто энг демократик деб ҳисобланган капиталистик мамлакатларда ҳам қарорларни халқ эмас, балки монополиялар ва уларнинг ҳукуматлари қабул қилади. Бу қарорлар мамлакат ва халқнинг манфаатларини қондиришни эмас, балки фойда ундириб олиш мақсадини кўзда тутади. Шу сабабли, сизнинг съездингиз ер куррасининг ҳамма қисмида демократия ва тараққиёт учун курашаётган ҳамма кишиларни руҳлантиради.

Аммо, энг муҳими шуки, XXIII съезд ва унинг иши тинчлик ва тинч-тотув яшаш ишига қўшилган жуда катта ҳиссадир. Ер куррасининг халқлари КПСС томонидан осойишталик, ақл-идрок билан илгари сурилаётган сиёсатни кўрмай қолишлари мумкин эмас. Мамлакатингизнинг ишончи ва куч-қудрати бу сиёсатнинг негизидир. Халқлар сизнинг сиёсатингизни империализмнинг агрессив ҳаракатларига қарама-қарши қўядилар. Коммунистик ва ишчи партияларнинг кўпчилиги каби бизнинг партиямиз ҳам Америка империализмини ўз қўшинларини олиб чиқиб кетишга, Женева битимларини пухта бажаришга мажбур этиш ва Вьетнам халқига ўз тақдирини ажнабийларнинг аралашуви ёки контролига йўл қўймай ҳал этиш ҳуқуқини беришга мажбур этиш — прогрессив инсониятнинг кечиктириб бўлмайдиган энг зарур вазифасидан иборат деб ҳисоблайди.

Ҳозирги вақтда, дейди ўртоқ Каштан, агрессорларни жиловлаш ва яккалаб қўйиш учун ҳамда урушнинг тарқалишига йўл қўймаслик учун жаҳон миқёсида барча антиимпериалистик кучларни бирлаштириш, Америка империалистларининг Вьетнам халкига қарши агрессив урушни кучайтиришларига жавобан халқларнинг тинчлик йўлидаги курашини кучайтириш ҳозир ҳар қачонгидан кўра зарурдир.

Инсоният тарихининг ҳозирги ҳал қилувчи даврида чин интернационализм империалистик агрессияга қарши барча коммунистик ва ишчи партияларни бирлаштиришни талаб қилади, уларнинг коммунизм тинчлик ва тараққиёт эканлигини, янги жаҳон урушининг бошланишига йўл қўймаслик бизнинг энг муҳим вазифамиз эканлигини амалда исботлаб беришларини талаб қилади. Бутун жаҳон коммунистлари 1957 ва 1960 йилларда бўлиб ўтган кенгашларда ана шу тантанали мажбуриятни қабул қилган эдилар. Биз бу мажбурият партиямиз учун бутун кучини сақлайди деб ҳисоблаймиз ва уни тамомила қўллаб-қувватлаймиз.

Тарих, дейди сўзининг охирида ўртоқ Каштан, социалистик жамиятни биринчи бўлиб қуриш вазифасини совет халқи зиммасига юклади. Тарих гитлерчиларнинг ҳарбий машинасини тор-мор келтиришдек буюк вазифани совет халқи зиммасига юклаган эди. Эндиликда тарих ер юзида энг одамий, энг демократик ва энг адолатли жамият бўлмиш коммунистик жамиятни биринчи бўлиб барпо этиш каби фахрли ролни совет халқи зиммасига юкламоқда. Совет Иттифоқининг марксизм-ленинизмга содиқ бўлган Коммунистик партияси ва халқлари бу тарихий вазифани ҳам бажарадилар. Биз бунга шубҳа қилмаймиз. (ТАСС).

4 АПРЕЛДАГИ КЕЧКИ МАЖЛИС

МОСКВА, 5 апрель. (ТАСС). Кеча съезднинг кечки мажлисида **В. В. Шчербицкий** раислик қилди.

Челябинск область коммунистларининг вакили, область партия комитетининг биринчи секретари **Н. Н. Родионовга** сўз берилади. Ўртоқ Родионов етти йилликда Жанубий Уралда қандай ишлар қилинганлиги ҳақида сўзлаб беради. Областда 400 дан ортиқ янги ишлаб чиқариш объектлари қурилиб, ишга туширилди, пландан ташқари бир неча юз миллион сўмлик саноат маҳсулоти ишлаб чиқарилди. Меҳнаткашлар 11 миллион квадрат метр ҳажмда уй-жой олдилар. Жанубий Урал металлурглари 1965 йилда 16.300 минг тонна пўлат эритдилар, шахтёрлар 24 миллион тоннага яқин кўмир қазиб чиқардилар. Машинасозлик заводларининг конвейерларидан неча ўн минглаб трактор ва юк автомобиллари чиқарилди.

Буларнинг ҳаммаси курашда, изланишда, партия ташкилотларининг кенг кўламдаги ташкилотчилик ва тарбия ишлари, минг-минг кишиларнинг илҳомбахш меҳнати натижасида қўлга киритилди. Челябинскликлар янги беш йиллик лойиҳасини қизғин маъқуллаб, меҳнатда энг яхши натижаларга эришишдан астойдил манфаатдор эканликларини намойиш қилмоқдалар. Нотиқ металлургия саноатининг руда базасини ривожлантиришга катта эътибор беришни таклиф қилади. Челябинск областида автомобиль ва тракторлар ишлаб чиқаришни кенгайтириш масаласини кўтаради.

Ўртоқ Родионов ўз нутқининг талайгина қисмини омма ўртасида тарбия ишини янада кучайтириш масалаларига бағишлади.

Биз зўр мамнуният билан шуни қайд қиламизки, Марказий Комитетнинг октябрь Пленумидан кейин, деди у, газеталаримиз, журналларимиз ва радиоэшиттиришларнинг мазмуни ўзгарди. Совет матбуотининг чинакам ленинча традициялари ривожланмоқда ва мустаҳкамланмоқда. Дабдабозлик ва мақтанчоқликка хотима берилди. Совет воқелигини ва халқаро воқеаларни осойишта, амалий тарзда ёритиш, камчиликларни принципиал танқид қилиш—матбуотимиз, радиомиз ва телевидениемиз учун характерли бўлиб қолди. Аммо, биз ички ва ташқи ҳаётнинг баъзи энг муҳим воқеалари юзасидан кўпинча кечикиб ахборот ва шарҳлар бермоқдамиз. «Америка овози», «Эркин Европа» радиостанциялари ва эфирни заҳарлаётган бошқа радиостанциялар кўп ҳодиса ва фактларни бузиб изоҳламоқдалар. Биз бунга партиявий ҳақиқатнигина эмас, балки совет матбуотининг юксак оперативчилигини ҳам қарама-қарши қўйишимиз керак.

Октябрнинг 50 йиллиги ва В. И. Ленин туғилган куннинг 100 йиллиги каби шонли саналарни меҳнат ғалабалари билангина эмас, балки революцион пафосга тўлган салмоқли санъат асарлари билан ҳам кутиб олиш керак. Ҳаёт тасвирий санъатнинг майдонларга, соҳил бўйидаги кўчаларга, проспект, боғ ва паркларга, халқ орасига дадил чиқиб боришини талаб қилмоқда. Аммо, Совет ҳокимиятининг дастлабки йилларида Халқ Комиссарлари Совети томонидан монументал пропаганда юзасидан қабул қилинган ленинча план кўнгилдагидек амалга оширилмади. Ёдгорликлар, декоратив-монументал санъат асарлари нима учундир ортиқча нарсалар қаторига қўшиб қўйилди. Бизнинг фикримизча, бу проблемани оқилона ҳал этиш ва ленинградликлар қилаётганлари каби давлат маблағларинигина эмас, балки халқ пулини ҳам бунга жалб этиш пайти келди. Халқимиз Ватанимизнинг ҳаётидаги тарихий воқеаларни абадийлаштиришга астойдил интилаётганлиги учун ҳам шундай қилиш керак.

... Кремль саройида «Солдатлар йўлга отланинг» қўшиқ-марши садолари янграйди. Ҳозирги кунда Ватанимизнинг тинч меҳнатини сергаклик билан қўриқлаётган ракетачилар, тўпчилар, чегарачилар, танкчилар, ҳарбий денгизчилар, учувчилар жанговар байроқлари билан залга кириб келадилар. Жангчилар съездни табрикламоқ учун келишди. Улардан кўпининг кўксида Совет Иттифоқи Қаҳрамонларининг олтин юлдузлари, орден ва медаллар ярқирамоқда.

Совет Иттифоқи Қаҳрамони генерал-майор И. И. Тенишчев партия съездига жангчилар рапортини ўқиб эшиттиради. Бу рапортнинг сўзлари тантанавор янграйди:

— Биз, жангчилар, Лениннинг муқаддас ишига чексиз содиқмиз ва партия ҳамда халққа, Ватанга — Совет Иттифоқига хизмат қиламиз! деган ҳарбий қасам сўзлари билан жавоб берамиз.

Съездни табриклаш учун келган жангчилар:

— Совет Иттифоқига хизмат қиламиз! сўзларини бир неча бор такрорлайдилар.

Делегатлар ва меҳмонларнинг ҳаммаси ўринларидан туришади. Зал гулдурос қарсак чалади...

Раислик қилувчи КПСС Марказий Комитетининг ҳисобот доклади ва КПСС Марказий ревизия комиссиясининг ҳисобот доклади юзасидан музокараларда 47 киши сўзга чиққанлигини ва музокараларни тўхтатиш тўғрисида таклиф тушганлигини маълум қилади. Съезд бу таклифни қабул қилади.

КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари **Л. И. Брежневга** якунловчи сўз берилади. Унинг қисқа нутқи бир неча бор қарсаклар билан бўлиниб турди.

Белоруссия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари **П. М. Машеров** сўз олади. У, Москва, Ленинград, Украина, Белоруссия, Қозоғистон, Латвия ва Грузия партия ташкилотлари делегацияларининг топшириғига биноан, КПСС Марказий Комитетининг ҳисобот доклади юзасидан резолюция қабул қилишни таклиф этади. Резолюцияда бундай дейилади: Съезд КПСС Марказий Комитетининг сиёсий йўли ва амалий фаолиятини тўла ва тамомила маъқуллайди, Марказий Комитетнинг ҳисобот докладида баён қилинган таклифлар ва хулосаларни маъқуллайди.

Резолюция бир овоздан қабул қилинади. Делегатлар бир неча минут ўринларидан туриб қарсак чаладилар ва бу билан ўзларининг тамомила якдил эканликларини изҳор қиладилар.

Шундан кейин, КПСС Марказий Комитетининг ҳисобот доклади юзасидан съезд резолюцияси лойиҳасини тайёрлаш учун комиссия сайланади. Л. И. Брежнев бошчилигидаги комиссия составида 128 киши бор.

КПСС Марказий ревизия комиссиясининг ҳисобот доклади юзасидан ҳам бу ҳисоботни тасдиқлаш тўғрисида бир овоздан қарор қабул қилинади.

... Венесуэла Коммунистик партияси Марказий Комитетининг бош секретари Хесус Фариа ҳали яқиндагина турмада азоб чекиб ётган эди. Жаҳондаги барча прогрессив кучлар уни озод қилиш учун курашдилар. Бу кураш муваффақият билан тугалланди. Бугун **Хесус Фариа** КПСС XXIII съезди минбарига чиқиб сўзлайди.

Шимолий Америка империализмига қарши курашда, дейди у, бизнинг фахрли бурчимиз ҳар биримизнинг ўз мамлакатимизда барча халқларнинг ана шу умумий душманига қарши янада актив кураш олиб боришдан иборат. Венесуэла халқи қўлидан келган қадар бу курашда қатнашмоқда.

Венесуэла Компартияси Қўшма Штатларнинг босқинчилик агрессиясидан ҳимоя қилишда Вьетнам халқига кўрсатиб келаётган ёрдамлари учун Совет Иттифоқига ва бошқа социалистик мамлакатларга ташаккур изҳор қилади. АҚШ империалистларининг Вьетнам халқига қарши ваҳшиёна агрессияси жиноий бир хуруж бўлиб, бизни астойдил ғазаблантирмоқда.

Барча қитъаларда халқнинг империализмга қарши кураши ўсиб, кенгайиб бормоқда. Ғарбий ярим шардаги биринчи социалистик мамлакат — Куба Республикаси иқтисодий блокадани ва Шимолий Америка империализмининг бошқа агрессив ҳаракатларини муваффақиятли суратда бартараф қилиб, ўз позицияларини мустаҳкамламоқда.

Доминикана халқи Шимолий Америка босқинчилари босиб олган ўз ватанининг озодлиги учун қаҳрамонона кураш олиб бормоқда.

Латин Америкасидаги бошқа ҳамма халқлар ҳам империалистик агрессияга жавоб қайтаришга шай бўлиб турмоқ учун ўзларининг жанговар бирлигини мустаҳкамлаётирлар.

Эски ва янги мустамлакачилик Африка халқларини ўзига бўйсундиришга уринмоқда. Аммо, бу қитъада ҳам озодлик кураши алангаолмоқда. «Португал» Гвинеясида, Анголада ва Мозамбикда озодлик учун курашувчилар далда берувчи ютуқларни қўлга киритмоқдалар.

Халқларнинг ана шу озодлик кураши жуда қийин шароитда давом этмоқда. Биз одамлар жонига қабиҳлик билан қилинган қасд қурбонлари бўлиб қолган индонезиялик ўртоқларимизнинг фожиасини унута олмаймиз.

Индонезия коммунистларининг кўплаб ўлдирилаётганлиги коммунистларга қарши қилинаётган жиноятгина эмас. Ана шу жиноятлар бу мамлакатнинг империализмга қаршилик кўрсатиш қобилиятини сусайтиради. Империализм очкўзлик билан бу мамлакатга тикилиб турибди.

Ўртоқ Фариа сўзини давом эттириб, бундай дейди: Бизнинг мамлакатимизда ҳар қандай қийинчиликлар бўлишига қарамай, озодлик ҳаракати ривожланмоқда, буюк ҳаётий куч ва қобилиятга эга эканлигини намойиш қилмоқда ва бу ҳаракатни йўқотиш мумкин эмаслигини исботлаб бермоқда. Равшан синфий онгга эга бўлган мард авангардни тарбиялаб ўстирган Венесуэла ишчилар синфи 1965 йилда анча талафот кўрди. Ҳалок бўлганлар орасида партиямизнинг уч раҳбари бор. Булар партиямиз Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзолари Луис Эмиро Аррьета ва Альберто Ловера ўртоқлар ҳамда партия Марказий Комитетининг аъзоси ўртоқ Донато Кармоналардир.

Венесуэлада кураш давом этмоқда ва бизнинг мамлакатимиз чет эл назорати остида қолар экан, бу кураш тўхтовсиз давом этаверади. Бу кураш тоғларда олиб борилмоқда. Подпольеда ва турмаларда қаршилик кўрсатилмоқда. Бизнинг партиямиз мамлакатимизда демократик тотувлик ҳукуматини, мамлакатнинг озодлиги ва суверенитетига эришиш йўлини очиб берадиган ҳукуматни вужудга келтириш учун гражданлар ва ҳарбийларнинг кенг ватанпарварлик фронтини тузмоқда.

Нотиқ сўзининг охирида делегатларни ишонтириб айтадики, турмаларда азоб чекиб ётган 900 венесуэлалик коммунистнинг маънавий сабот-матонати ва уларнинг олижаноб мақсадлари ўзгаргани йўқ. Улар ишчилар ҳаракати сафларида ва партизан отрядларида қандай кураш олиб борган бўлсалар, турмаларда бу курашни давом эттирмоқдалар.

Хесус Фариа сиёсий маҳбусларнинг Совет Иттифоқи Коммунистик партияси XXIII съездига ёзган мактубини ўзи билан олиб келганлигини айтади. Делегатлар ўринларидан туриб, узоқ вақт қарсак чаладилар...

Съезд томонидан қизғин кутиб олинган Колумбия Компартияси Марказий Комитетининг бош секретари **Хильберто Виейра** минбарга чиқади.

— Мен Жанубий Америкадаги бир мамлакат коммунистик партиясининг вакилиман. Бу мамлакатнинг путури кетиб қолган социал-иқтисодий тузуми чуқур кризисни бошдан кечирмоқда. Капиталистик тараққиёт йўлидан бориб, бу кризисни йўқотиш мумкин эмас. Миллий ҳаётнинг барча соҳаларига Америка империализмининг аралашуви натижасида бу тараққиёт йўлининг нуқсонлари тобора ортмоқда.

Кейинги йилларда Колумбияда қуролли ҳаракат вужудга келди. Бу — Америка империализмидан мадад олаётган ҳукмрон синфларнинг террорчилик сиёсатига халқнинг ҳаққоний жавобидир. Ҳукмрон доиралар йирик ҳарбий кучларни деҳқонларга қарши ташламоқдалар, кўп одамларни суд-сўроқсиз қатл этмоқдалар.

Ана шу қонли ёвузликлар Қўшма Штатлар ҳарбий миссиясининг раҳбарлигида, Америка империализмининг пул ва қуроллари ёрдамида амалга оширилмоқда. Бу—Пентагондаги стратегларнинг Латин Америкасидаги революцион ҳаракатга қарши тузган «превентив уруш» планларининг конкрет ифодасидир.

Аммо, «қириб ташлаш йўлидаги бундай операциялар» деҳқонларнинг қатъий қуролли қаршилигига дуч келмоқда. Деҳқонларнинг ана шу қаршилик кўрсатиш ҳаракати тобора чуқур революцион мазмунга эга бўлган партизанлар урушига, миллий озодлик характерини олган ва марксча-ленинча идеологиядан илҳомланган курашга айланмоқда. Колумбия коммунистлари бундай шароитда деҳқонларнинг қуролли курашига бошчилик қилмоқдалар. Шу билан бирга, улар омма кураши формаларининг бирортасини ҳам эътиборсиз қолдирмаётирлар.

Биз озодлик йўлидаги курашимиз оғир ва узоқ давом этажагини, ҳозирча кучли ва шафқатсиз бўлган душманни ўтаревολюцион сафсаталар билан енгиш мумкин эмаслигини биламиз. КПСС Марказий Комитетининг ҳисобот докладида стратегия ва тактикада ленинча принципларга амал қилувчи партияларгина муваффақият қозона оладилар, деб айтилган қоиданинг нақадар ҳаққоний эканлигини биз ўз тажрибамизда кўриб турибмиз.

Шонли Куба революцияси — умумий душманга қарши курашдаги авангостимиз ва бизнинг энг яхши стимулимиздир. Шу сабабли, биз империалистларнинг разил блокадасига қарши кураш олиб боришни ва Куба революциясини ҳамма жойда ҳимоя қилишни Колумбиядаги, Латин Америкасидаги, бутун дунёдаги барча коммунистлар ва революционерларнинг фахрли вазифаси, деб ҳисоблаймиз. Биз, латин америкаликлар, Кубанинг эркин халқини қўллаб-қувватлаганликлари учун Совет Иттифоқи халқларига миннатдорчилик изҳор қиламиз. Биз уларнинг ўз тақдирининг хўжайини бўлиб оладиган ва мустақил тараққиёт йўлига ўтадиган Латин Америкасидаги ҳар бир халқни ҳам шу тариқа қўллаб-қувватлашларига ишонамиз.

Биз барча антиимпериалистик кучларни Америка империализмининг жиноий агрессиясига сабот-матонат билан қаршилик кўрсатаётган қаҳрамон Вьетнам халқи билан жуда кенг кўламда ҳамкорлик қилишга чақирамиз. Вьетнам халқининг адолатли кураши бизнинг ҳам курашимиздир. Ҳозирги вақтда Вьетнамда бўлаётган воқеалар Доминикана Республикасидаги воқеаларни ҳам яққол акс эттиради. Америка ҳарбийлари Колумбияда ҳам деҳқонлар ҳаракатига қарши репрессия чораларини кўришда тобора фаол иштирок қилмоқдалар.

Шу сабабли биз, туҳмат билан қўйилган ҳарқандай айбларни рад этиб, деб таъкидлайди ўртоқ Виейра, Латин Америкаси мамлакатлари коммунистик ва ишчи партияларининг 1964 йилда бўлиб ўтган конференциясининг конструктив таклифлари асосида халқаро коммунистик ҳаракат бирлигини бундан буён ҳам мустаҳкамлаш зарур, деб айтамиз. Биз КПСС ўтказиб келаётган бирлик сиёсатини ғоят қадрлаймиз. Биз КПССнинг 1957 ва 1960 йиллардаги кенгашларда коллектив суратда ишлаб чиқилган принциплар коммунистик ҳаракат бирлигининг негизидир, деган фикрига қўшиламиз. Халқаро коммунистик ҳаракатга қарши бузғунчилик ишлари каби Совет ҳокимияти мустаҳкам ишининг обрўсини туширишга қаратилган номуносиб кампания шу кампанияларни уюштирувчиларга қарши қаратилади ва империалистларга ҳамда жаҳон реакциясига қўл келади, холос.

Биз, дейди сўзининг охирида нотиқ совет халқининг халқ хўжалигини ривожлантириш беш йиллик планини бажаришда янгидан-янги муваффақиятларга эришувини чин кўнглимиздан тилаймиз. Бу план коммунизмни барпо этиш юзасидан сизнинг XXII съездингизда қабул этилган буюк программани амалга оширишда янги босқич бўлади.

Съезд делегатлари ва меҳмонлар Дания Коммунистик партиясининг раиси **Кнуд Есперсен**ни самимий табриклайдилар.

КПСС XXIII съездида белгиланган планларнинг амалга оширилиши, дейди у, жаҳоннинг барча мамлакатларидаги ишчилар синфининг, шунингдек Дания ишчилар синфининг курашига мадад беради. КПССнинг XXIII съезди Совет Иттифоқи томонидан изчиллик билан амалга оширилаётган йўлни—тинчлик учун кураш йўлини, турли социал тузумдаги давлатларнинг тинч-тотув яшашини қарор топтириш учун кураш йўлини таъкидлаб кўрсатди. Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатларнинг озодлик ва миллий мустақиллик учун курашаётган халқларга кўрсатаётган ёрдами ва мадади тинчлик учун курашнинг таркибий қисмидир.

Сизнинг съездингиз, деб уқтириб ўтади нотиқ, барча коммунистларни, барча революцион ва прогрессив кучларни жипслаштиришга, уларнинг халқаро бирдамлигини мустаҳкамлашга қатъий интилаётганлигини намойиш қилди. Империализмга қарши шундай бирлик фронтининг вужудга келтирилиши уруш кучларини чекинишга мажбур этади. КПССнинг XXIII съездида жаҳондаги компартиялар кўпчилигининг вакиллари қатнашмоқдалар. Биз шунга аминмизки, бу съезд жаҳон коммунистик ҳаракатининг бирлигини мустаҳкамлашга анча катта ҳисса қўшади. 1957 ва 1960 йилларда ўтказилган кенгашларда биргаликда ишлаб чиқилган бош йўлга асосланувчи бу бирликни мустаҳкамлаш ҳар бир компартиянинг, ҳар бир коммунистнинг бурчи ва вазифасидир.

Бизнинг партияларимиз ўртасида, деб сўзини давом эттиради ўртоқ Есперсен, қардошлик муносабатлари ўрнатилди. Дўстлик ва ўртоқлик руҳи бу партиялар учун характерлидир. Бу муносабатлар марксизм-ленинизм ва пролетар интернационализми принципларига асосланади. Биз Ленин партияси билан, инсоният учун янги йўллар очиб берган ва тинчлик, халқлар озодлиги ва мустақиллиги ишини изчиллик билан қаттиқ ҳимоя қилаётган партия билан дўстлигимиз туфайли фахрланамиз. Барча халқларнинг, шу жумладан Дания халқининг ҳам ҳаётий манфаатларига жавоб берадиган тараққиёт учун курашдаги мақсадлар бирлиги мустаҳкам дўстлигимизнинг негизидир.

Бизнинг партиямиз НАТО сиёсатига қарши Дания ва Ғарбий Германия бирлашган ҳарбий қўмондонлигига қарши, Данияни ана шу хатарли агрессив блокдан чиқариш учун ва унинг чинакам миллий мустақиллик йўлига ўтиб олиши учун курашаётган Дания халқининг барча прогрессив кучлари билан биргаликда кураш олиб бориш тарафдоридир. Дания коммунистлари Европанинг шимолида атомдан холи зонани вужудга келтириш тўғрисидаги таклифни илгари сурдилар. НАТО зиддиятларга дучор бўлиб, бу зиддиятлар уни кемираётган бир пайтда ва Данияни ана шу агрессив блокдан чиқариш масаласи кун тартибига қўйилаётган бир пайтда, бу кураш жуда катта аҳамиятга эга бўлади.

Бизнинг мамлакатимизда АҚШнинг Вьетнам халқига қарши олиб бораётган урушига қаршилик кўрсатиш ва бу урушдан ғазабланиш кучайиб бормоқда. Курашаётган Вьетнам билан бирдамлик ҳаракати Дания аҳолисининг кенг доираларини бирлаштирмоқда.

Америка империализми ва унинг Европадаги иттифоқчиси — Ғарбий Германия милитаризми, дейди Дания Компартиясининг раиси, тинчликка хавф туғдирмоқда. Шу сабабли, биз мамлакатимизнинг бетарафлиги учун олиб бораётган курашимизни Европа масалаларини ҳал этиш учун, коллектив хавфсизлик системасини вужудга келтириш учун кураш билан боғлаб олиб борамиз. Коллектив хавфсизлик системаси барча давлатларнинг мустақиллигини таъминлаган бўлур эди. Ғарбий Германия реваншчилари қўлига ядро қуролини бермаслик, уларнинг ана шу қуролни бирор йўл билан олишларига йўл қўймаслик — биринчи навбатдаги вазифадир.

— Биз шунга аминмизки, дейди сўзининг охирида нотиқ, КПСС XXIII съездининг қарорларини амалга ошириш натижасида эришилган жуда катта силжиш империализмга қарши, тинчлик, демократия ва социализм учун курашаётган барча кучларга катта мадад бўлади.

Кипр Меҳнаткаш халқ прогрессив партиясининг бош секретари **Эзекиас Папаиоанну** қуйидагиларни айтади:

— Ҳозирги кунда инсониятнинг бутун эътибори Москвага, КПСС XXIII съездига қаратилган деб айтсак, муболаға бўлмайди. Жаҳон хавф-хатар остида қолганлиги учун ҳам Москвага шундай умид билан назар солинмоқда. Букилмас қаҳрамон Вьетнам халқини бомбардимон қилаётган ва бортига ядро қуролини ортиб, иғвогарлик мақсадида доим парвоз қилаётган Американинг қароқчи самолётлари ўз қанотларида ана шу хавф-хатарни олиб келмоқдалар. Америкаликларнинг ўйлаб-нетиб турмай қилган бирон ҳаракати ёки, ҳатто улар томонида бўладиган бахтсиз бир ҳодиса ҳам жаҳон термоядро ҳалокатига олиб келиши мумкин.

Ҳозирги вақтда социалистик лагернинг ва коммунистик ҳамда ишчилар ҳаракатининг бирлиги барча халқлар учун ҳаётий муҳим масаладир, чунки сафнинг бузилиши америкаликлар ташкил қилаётган тўнтаришларни, ҳали яқиндагина озод бўлган мамлакатларга интервенция қилиш ва уларнинг ишларига аралашишни, инсониятга қарши уруш очиш билан таҳдид қилаётган авантюрани рағбатлантиради.

Мен шу нарсага аминманки, — дейди нотиқ, — КПССнинг XXIII съезди социалистик лагерь ва халқаро коммунистик ҳамда ишчилар ҳаракатининг бирлиги байроғини баланд кўтаради.

Кипр халқи тўла мустақиллик, суверенитет, территориал бутунлик учун, ўз тупроғидаги чет эл базаларини тугатиш учун, барча чет эл қўшинларини олиб чиқиб кетиш ва ажнабийларнинг ҳар қандай аралашувини тўхтатиш ва ўз келажагини ўзи ҳал эта олиши учун курашмоқда.

Кипрдаги озодлик курашига ёрдам ва мадад бериб келаётганликлари учун улуғ совет халқига, КПСС ва Совет ҳукуматига ташаккур изҳор қиламиз. Яқинда КПСС вакиллари билан АКЭЛ вакиллари ўртасида ўтказилган учрашув (бу учрашувда Кипр масаласи қараб чиқилган эди) тўғрисидаги қўшма ахборотни бутун халқимиз Совет Иттифоқининг кипрликлар озодлик курашини қатъиян қўллаб-қувватлаётганлигини исбот этувчи янги далил деб билиб, хурсандчилик билан кутиб олди.

Съезд делегатлари Кипр вакилининг шу гапларига жавобан қарсак чаладилар.

Делегатлар ва меҳмонлар самимий кутиб олган Норвегия Коммунистик партиясининг раиси **Рейдар Ларсен** шу партия Марказий Комитети номидан КПСС XXIII съездига муваффақиятлар тилади.

Бизнинг партиямиз унча катта партия эмас ва кичик бир мамлакатда иш олиб бормоқда. Лекин бутун дунё коммунистлари ва коммунистик партиялари ҳал этаётган муҳим ва буюк вазифалар бизга ҳам жуда тааллуқлидир. Бу вазифалар бирликни, жипсликни ва биргалашиб ҳаракат қилишни талаб этади. Вазифа — ҳар бир халққа озодлик берилишини, агрессия ва урушга қарши гарантия берилишини таъминлашдан, жабр-зулм, муҳтожлик, қашшоқликни тугатишдан, инсон меҳнати билан яратиладиган неъматларни ҳаққоний суратда тақсимлашни таъминлашдан иборат.

Ўртоқ Ларсен айтадики, социал-демократлар ҳокимият тепасига келганига ўттиз йил бўлишига қарамай, Норвегия капиталистик мамлакат бўлиб қола берди. Норвегиянинг иқтисодий ҳаётида йирик капиталнинг ҳукмронлигини чеклаш учун ҳеч нима қилинмади. Шу сабабли, Норвегия меҳнаткашлари курашиб қўлга киритган муваффақият ва ҳуқуқларни гарантияланган, деб ҳисоблаб бўлмайди.

Буржуа партиялари Норвегия ишчилар ҳаракати сафларининг бузилиши натижасида сайловларда ғалаба қилдилар. Шу сабабли, ишчилар ҳаракатининг ҳамкорлигига ва кенг кўламдаги бирлигига эришиш ҳамда бу ҳаракатга равшан социалистик истиқболни кўрсатиб бериш айниқса муҳимдир.

Ўртоқ Ларсен яна бундай деди: Мамлакатларимиз ўртасида ҳеч қачон ҳарбий можаро бўлган эмас. Тинч муносабатлар традициясининг бузилишига йўл қўймаслик — муҳим вазифадир. Аммо, Атлантик пактидаги етакчи давлатлар ва, аввало, АҚШ Норвегиянинг ташқи ва ҳарбий сиёсатига салбий таъсир кўрсатмоқда.

Лекин норвеж халқи ўз қўшнилари билан тинч ва дўст бўлиб яшашни истайди. Норвежларнинг кўпи ҳозирги вақтда ўз мамлакати учун НАТО томонидан Норвегияга мажбуран қабул қилдирилган йўлдан бошқа қандай йўлни топиш керак эканлиги тўғрисида фикр юритмоқда. Атлантик пакти ичида кескинлашиб бораётган танглик ана шундай йўлни топишга бўлган умидни оширади. Норвегияда Атлантик блокининг муддати 1969 йилда тамом бўлиши билан ўз мамлакатини Атлантик блокдан чиқариш учун, тинчликсевар бетараф давлатлар ўртасидан Норвегиянинг ўз жойини олиши учун курашаётган кучлар уюша бошлади.

Коммунистик партиялар бир хил шароитда ишлаётганлари йўқ. Улар олдида хилма-хил проблемалар турибди. Шу сабабли, айрим масалалар устида турли нуқтаи назар бўлиши мумкин. Лекин шунга қарамай, улар халқлар озодлигига ва тинчликка таҳдид қилаётган кучларга қарши биргалашиб кураш олиб боришлари керак.

— Партиянгизнинг ҳар бир съезди, — дейди съезд минбарига чиққан Бельгия Коммунистик партиясининг раиси **Эрнест Бюрнель,** — халқаро аҳамиятга эга бўлган воқеадир. Залда қарсаклар бошланиб кетади. — Империалистларнинг хуружи олдида тутган қатъий позициянгиз, халқларнинг тинчликка бўлган хоҳиш-иродасини тантана қилдириш учун ҳормай-толмай қилаётган ишларингиз, ўз мустақиллиги учун курашаётган халқларга кўрсатаётган жуда катта ёрдамингиз, Америка империализмининг жиноий ҳужумига дучор бўлган қаҳрамон Вьетнам халқига кўрсатаётган бебаҳо ва самарали ёрдамингизни меҳнаткашлар чексиз маъқулламоқдалар ва бу ишлар меҳнаткашларни капиталистларга, золимларга қарши курашга илҳомлантиради.

Нотиқ айтдики, КПСС билан Бельгия Компартияси ўртасидаги муносабатлар муттасил ривожланиб бормоқда. Гарчи Бельгия кичикроқ мамлакат бўлса ҳам ва Бельгия компартияси унчалик катта бўлмаса ҳам бизнинг муносабатларимиз тўла тенглик асосига қурилмоқда. Ҳар иккала партия ўртасида самарали муносабатлар ўрнатилганлигининг ва алоқаларимиз мустаҳкамлигининг сабаби мана шу.

Барча коммунистик партиялар ўртасида яхши муносабатлар ўрнатмоқ учун, халқаро ҳаракатимизнинг жипслигини 1957 ва 1960 йиллардаги Кенгашларнинг қарорлари асосида мустаҳкамламоқ учун КПСС зўр бериб ва тинмай сарфлаётган куч ва ғайратни маъқуллаймиз.

Халқаро бирлигимизни мустаҳкамлаш, шунинг учун ҳам асло кечиктириб бўлмайдиган вазифа бўлиб келдики, ҳозирги вақтда жаҳонда бир томондан, ҳеч ким инкор қилмаётган хатарли воқеалар бўлиб турибди, иккинчи томондан эса капиталистик монополиялар диктатурасига путур етказаётган зўр жараёнлар рўй бермоқда. Масалан, Бельгияда эски ҳукмрон синфлар сиёсий тангликка учрамоқда, бу танглик уларнинг ҳокимиятига путур етказмоқда.

Бельгиянинг ишчи ташкилотлари тобора кескин ва қатъий позицияни эгаллаб, НАТОга ва Америка миллиардерларига боғлиқ бўлмаган сиёсат ўтказишни талаб қилмоқдалар. Улар меҳнаткашлар кенг оммасининг интилишларига мос бўлиб тушадиган иқтисодий сиёсат ўтказишни талаб қилмоқдалар.

XXIII съездда қатнашаётган Бельгия делегацияси совет халқининг ҳамиша олға боришига ниҳоят даражада ишонади ва бунга ишончи комил. XXIII съезд Совет Иттифоқида коммунизм қуриш ишида муҳим босқични бошлаб беришига аминмиз. Совет мамлакатининг ишчиларига, қишлоқ меҳнаткашларига, инженерлари ва олимларига меҳнатда катта муваффақиятлар тилаймиз.

Ўртоқ Бюрнель ўз нутқининг охирида КПСС XXIII съезди яшасин, халқаро коммунистик ҳаракат бирлиги мустаҳкамлансин, тинчлик ва коммунизм яшасин, деб хитоб қилди.

Редактор А. ИСМОИЛОВ.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети Бирлашган нашриётининг босмахонаси. Тошкент шаҳри.

ИНДЕКС 64969.
Р. 07660. Г. 1090.